

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Regionální disparity na trhu práce v České republice
Diplomová práce

2022

Terezie Šmudlová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Terezie Študlová**
Osobní číslo: **E200014**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Regionální disparity na trhu práce v České republice**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Stejně tak jako kterákoliv jiná oblast hospodářství, je i trh práce ovlivňován regionální diferenciací, která je zdrojem variability rozvojového potenciálu území. Diplomová práce se zaměří na vývoj disparit vybraných ukazatelů trhu práce v regionech ČR. Cílem práce je posoudit vývoj regionálních disparit na trhu práce a identifikovat společné i specifické rozvojové vzorce. Výsledky šetření povedou k formulaci závěrů a doporučení pro další směřování veřejných politik ČR.

Osnova:

- Vymezení problematiky regionálních disparit.
- Trh práce v České republice.
- Analýza regionálních disparit na trhu práce České republiky.
- Vyhodnocení výsledků a formulace závěrů.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ARMSTRONG, H., TAYLOR J. Regional economics and policy. Oxford: Blackwell, 2000. 437 s. ISBN 0631217134.
BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Praha: Karolinum, 2011. 242 s. ISBN 9788024619743.
KUTSCHERAUER, A. a kol. Regionální disparity: disparity v regionálním rozvoji země, jejich pojetí, identifikace a hodnocení. Ostrava: VŠB-TU, 2010. 250 s. ISBN 9788024823355.
VANHOVE, N. Regional Policy: A European Approach. Abington: Routledge, 2013. 504 s. ISBN 0714641871.
WOKOUN, R. Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 9788072016990.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2022**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Jan Černohorský, Ph.D. v.r.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2021

Prohlašuji:

Práci s názvem Regionální disparity na trhu práce v České republice jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25. 4. 2022

Bc. Terezie Šmudlová v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Ing. Pavlu Zdražilovi, Ph.D., za věcné připomínky, za vstřícný přístup, odborné vedení i cenné rady při zpracování této diplomové práce.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zaměřuje na problematiku regionálních disparit, jejichž usměrňování je jedním z ústředních, dlouhodobých a stále aktuálních cílů regionální politiky EU. Cílem práce je posoudit vývoj regionálních disparit na trhu práce a identifikovat společné i specifické rozvojové vzorce. Práce teoreticky vymezuje regionální rozvoj i regionální politiku, a to jak na úrovni České republiky, tak na evropské úrovni. Dále jsou teoreticky vymezeny pojmy regionální disparita a trh práce. Analýza regionálních disparit je provedena na úrovni samosprávných krajů České republiky za pomoci přístupů beta-konvergence a sigma-konvergence. Vývoj regionálních disparit je zkoumán pomocí čtyř indikátorů, a to pomocí míry ekonomické aktivity, průměrné hrubé mzdy, počtu uchazečů na jedno pracovní místo a podílu nezaměstnaných osob. Práce prokázala, jak složitá tato problematika ve skutečnosti je, neboť provedená analýza poukazuje na odlišnost výsledků v závislosti na aplikovaném přístupu. Vždy alespoň jeden z přístupů identifikoval významný trend, ale druhý přístup trend ani v jednom případě nepotvrdil.

KLÍČOVÁ SLOVA

konvergence, nezaměstnanost, region, regionální disparity, regionální politika, regionální rozvoj

TITLE

Regional Disparities at the Labour Market in the Czech Republic

ANNOTATION

This thesis focuses on the issue of regional disparities, the management of which is one of the main, long-term and still current objectives of EU regional policy. The aim of the thesis is to assess the development of regional disparities in the labour market and identify common and specific development patterns. The work defines theoretically regional development and regional policy, both at the level of the Czech Republic and at the European level. Furthermore, there are defined theoretically concepts of regional disparity and labour market. The analysis of regional disparities is carried out at the level of self-governing regions of the Czech Republic using beta-convergence and sigma-convergence approaches. The development of regional disparities is examined using four indicators, namely the economic activity rate, average gross wages, the number of jobseekers per job and the share of unemployed persons. The work has demonstrated how complex this issue really is, as the analysis carried out shows that the results

vary depending on the approach applied. At least one of the approaches always identified a significant trend but the other approach did not confirm the trend in either case.

KEYWORDS

convergence, region, regional development, regional disparities, regional policy, unemployment

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 REGIONÁLNÍ ROZVOJ A REGIONÁLNÍ POLITIKA	13
1.1 Regionální rozvoj.....	13
1.2 Regionální politika.....	17
1.2.1 Vývoj regionální politiky v ČR	20
1.2.2 Vývoj regionální politiky v EU	22
1.3 Typy regionální politiky	23
2 REGIONÁLNÍ DISPARITY	27
2.1 Základní atributy disparit.....	28
2.2 Obecné charakteristiky regionálních disparit	31
2.2.1 Informační hodnota regionální disparity.....	32
2.2.2 Příčiny vzniku regionálních disparit pohledem teorií regionálního rozvoje.....	33
2.3 Klasifikace regionálních disparit	35
2.4 Měření regionálních disparit	42
3 TRH PRÁCE.....	47
3.1 Trh práce v České republice a Evropské unii	48
3.2 Ukazatele trhu práce	50
3.3 Nezaměstnanost v EU	52
4 ANALÝZA VÝVOJE REGIONÁLNÍCH DISPARIT NA TRHU PRÁCE.....	56
4.1 Metodika práce	56
4.1.1 Specifikace přístupu beta-konvergence	57
4.1.2 Specifikace přístupu sigma-konvergence	60
4.2 Vývoj zvolených ukazatelů v čase.....	61
4.3 Hodnocení regionálních disparit na trhu práce pomocí beta-konvergence.....	66
4.4 Hodnocení regionálních disparit na trhu práce pomocí sigma-konvergence.....	69
4.5 Vyhodnocení analýzy	73
ZÁVĚR	76
POUŽITÁ LITERATURA.....	79

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1: Schéma negativních a pozitivních disparit.....	31
Obrázek 2: Horizontální perspektiva na 1. úrovni klasifikace.....	36
Obrázek 3: Základní členění horizontální perspektivy materiálních disparit na 2. úrovni klasifikace	37
Obrázek 4: Základní členění horizontální perspektivy nemateriálních disparit na 2. úrovni klasifikace	41
Obrázek 5: Koncentrační křivka	45
Obrázek 6: Graf míry nezaměstnanosti členských států EU za roky 2019-2020	54
Obrázek 7: Kartogram míry nezaměstnanosti za rok 2020 v evropských státech	55
Obrázek 8: Znázornění principů metody beta-konvergence.....	58
Obrázek 9: Znázornění principů metody sigma-konvergence	61
Obrázek 10: Beta-konvergence míry ekonomické aktivity od roku 2005 do roku 2019.....	66
Obrázek 11: Beta-konvergence průměrné hrubé měsíční mzdy od roku 2005 do roku 2019 ..	67
Obrázek 12: Beta-konvergence ukazatele Uchazeči celkem na 1 pracovní místo v evidenci úřadu práce od roku 2005 do roku 2019	68
Obrázek 13: Beta-konvergence podílu nezaměstnaných osob ve věku 15–64 let na obyvatelstvo v témže věku od roku 2005 do roku 2019	69
Obrázek 14: Sigma-konvergence míry ekonomické aktivity v krajích v letech 2005 až 2019	70
Obrázek 15: Sigma-konvergence průměrné hrubé měsíční mzdy v krajích v letech 2005 až 2019	71
Obrázek 16: Sigma-konvergence ukazatele počtu uchazečů na jedno pracovní místo v krajích v letech 2005 až 2019	72
Obrázek 17: Sigma-konvergence ukazatele podílu nezaměstnaných osob na obyvatelstvu ve věku 15–64 let v krajích v letech 2005 až 2019	73
Tabulka 1: Charakteristiky typů regionální politiky.....	24
Tabulka 2: Míra nezaměstnanosti států v EU pro rok 2020	53
Tabulka 3: Vývoj míry ekonomické aktivity (v %) v letech 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR	62
Tabulka 4: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy (v Kč) pro roky 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR.....	63
Tabulka 5: Vývoj uchazečů na jedno pracovní místo pro roky 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR	64
Tabulka 6: Vývoj ukazatele podílu nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let) (v %) v letech 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR.....	65
Tabulka 7: Výsledky analýzy sigma-konvergence a beta-konvergence krajů ČR	74

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
ILO	International Labour Organization – Mezinárodní organizace práce
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
NUTS	Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques – Nomenklatura územních statistických jednotek
NÚV	Národní ústav pro vzdělávání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil

ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na v současnosti poměrně významně diskutované téma, a to na problematiku regionálních disparit. Zájem o tuto tematiku nesahá příliš hluboko do historie, avšak v současné době je na oblast regionálního rozvoje a s ním souvisejících regionálních disparit směřována stále větší pozornost. Regionální politika a další jí příbuzné oblasti a pojmy jsou na území České republiky významněji skloňovány a používány teprve posledních přibližně třicet let.

Stěžejním bodem regionální politiky jsou regionální disparity, které byly, jsou a vždy také budou jedním z významných faktorů rozvoje. Nicméně jejich vliv na rozvoj vyplývá z jejich rozsahu. Hlavním cílem regionální politiky je právě odstranění negativních, respektive neodůvodněně vysokých regionálních disparit, což může být nad finanční možnosti daných územních celků, s čímž mají obcím a krajům pomoci právě finanční nástroje regionálního rozvoje.

Především na úrovni Evropské unie je téma regionálních disparit velice aktuální a jejich usměrňování patří mezi ústřední a dlouhodobé cíle regionální politiky. S postupným rozšiřováním členské základny Evropské unie, která se v současné době skládá z 27 evropských zemí, a zejména pak s přistoupením zemí střední a východní Evropy docházelo ke zvyšování meziregionálních rozdílů napříč členskými státy. Za účelem usměrňování regionálních disparit byla na úrovni EU vyvinuta politika hospodářské a sociální soudržnosti fungující na principu solidarity, kdy rozvinuté státy přispívají na rozvoj chudším státům. V tuzemsku získala problematika regionálních disparit nový impuls po roce 2004, tedy po vstupu České republiky do Evropské unie. V současné době Česká republika, jako člen Evropské unie, zahajuje čerpání prostředků z programového období 2021–2027. Finanční prostředky, které jsou v tomto období České republice přiděleny, jsou opět investovány do regionálního rozvoje území České republiky.

Ačkoliv většina empirických studií se zaměřuje na hodnocení disparit na úrovni výkonnosti ekonomik nebo příjmů domácností, je třeba podotknout, že tak jako jakákoliv oblast hospodářství, i trh práce, na který je zaměřena tato práce, je ovlivňován regionální rozdílností. V návaznosti na uvedené souvislosti je proto *cílem práce posoudit vývoj regionálních disparit na trhu práce a identifikovat společné i specifické rozvojové vzorce*. Práce je konkrétně zaměřena na vývoj ukazatelů trhu práce v krajích České republiky. V rámci dosažení definovaného cíle jsou prostřednictvím statistické analýzy měřeny a hodnoceny regionální

rozdíly z pohledu přístupů beta-konvergence a sigma-konvergence. Potenciální konvergence či divergence regionů, tedy snižování či zvětšování meziregionálních rozdílů, je sledována pomocí čtyř ukazatelů, a to pomocí míry ekonomické aktivity, průměrné hrubé mzdy, počtu uchazečů na jedno pracovní místo a podílu nezaměstnaných osob. Rozsah a vývoj meziregionálních rozdílů je z teritoriálního hlediska zkoumán na úrovni samosprávných krajů České republiky.

V návaznosti na cíl práce byly definovány dvě výzkumné hypotézy, jejichž ověření přispěje k naplnění cíle práce:

Hypotéza 1: Z pohledu ukazatele průměrná hrubá mzda samosprávné kraje České republiky konvergují.

Hypotéza 2: Z pohledu ukazatele podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvo ve věku 15–64 let, samosprávné kraje v České republice konvergují.

Hypotézy budou přijaty, pokud bude u daného ukazatele pomocí přístupu beta-konvergence a pomocí sigma-konvergence současně prokázáno, že kraje konvergují.

První kapitola práce je věnována teoretickému vymezení regionálního rozvoje a regionální politice, jejímu vývoji v České republice a Evropské unii. Druhá kapitola je zaměřena na teoretické vymezení regionálních disparit. V kapitole je také klasifikace regionálních disparit a způsoby měření regionálních disparit. Třetí kapitola je věnována trhu práce jak v České republice, tak v Evropské unii. Zmíněny jsou také ukazatele trhu práce. Poslední část práce je věnována analýze zvolených ukazatelů trhu práce, metodice, jež je v práci použita, a vyhodnocení zjištěných výsledků.

1 REGIONÁLNÍ ROZVOJ A REGIONÁLNÍ POLITIKA

V každém státě lze mezi vyspělými a prosperujícími regiony s vysokou životní úrovní nalézt i regiony s podprůměrnou ekonomickou výkonností, vysokou nezaměstnaností a jinými sociálními problémy. Některé regiony jsou například sice označovány jako regiony s uspokojivou ekonomickou úrovní, ale mohou mít například špatné podmínky životního prostředí.

Regiony jsou jak vlivem různých přírodních a geografických podmínek, tak i vlivem rozdílných historických společensko-ekonomických faktorů ve struktuře hospodářství rozdílné. Liší se jak v oblasti ekonomických, sociálních tak i ekologických podmínek. V důsledku těchto rozdílných podmínek existují více rozvinuté regiony a méně rozvinuté regiony, s větší či menší dynamikou rozvoje, s lepšími či horšími podmínkami životního prostředí. V každém státě lze nalézt regiony s vyšší ekonomickou úrovní či lepší sociální úrovní oproti jiným regionům v tomto státě. Tyto rozdíly mezi regiony mají vliv na jejich obyvatele, na jejich ekonomickou činnost, na zaměstnanost v regionu apod.

Historická, tedy i časem a událostmi prověřená zkušenost ukazuje, že rovnováha hospodářského, sociálního a environmentálního pilíře je pro úspěšnost rozvoje regionu v budoucnu nutnou podmínkou. Vyrovnavání těchto rozdílností proto vyvolává aktivitu jak místních, tak i regionálních samospráv a jiných orgánů veřejné správy. A právě řešení meziregionálních nerovností je cílem regionální politiky. Pojem regionální politika je v odborné literatuře i praxi běžně spojován s pojmy regionální rozvoj či místní rozvoj. V této kapitole bude nejprve vysvětlen pojem regionální rozvoj a v návaznosti na něj pak dále regionální politika. Pojem regionální rozvoj je sousloví, které lze nejlépe vysvětlit za pomoci definic jednotlivých pojmů.

1.1 Regionální rozvoj

Dlouhá desetiletí se odborníci snaží o všeobecně přijatelnou definici pojmu „region“, avšak v odborných pracích či vědecké literatuře je často používán velmi rozdílně. Tento problém lze pragmaticky překonat tak, že bude region chápán jako „komplex vznikající regionální diferenciací krajinné sféry“ (Wokoun 2008), avšak lze říci, že správnost definice pojmu „region“ se odvíjí od daného kontextu.

Existuje celá řada definic, například definice Macháčka, Totha a Wokouna (2011), již definují region jako jakýkoliv územní celek, který je podle jednoho či více znaků (kritérií) vyčleněný

z širšího území, je pomocí těchto znaků vymezován pro konkrétní účel (ekonomické zájmy, vytváření informačních systémů, administrace atd.) či mu v uspořádání území přísluší konkrétní funkce. Za to Samson a kol. (2001) definují region pouze jako ohraničené území, které je vnitřně propojené sociálními, urbanistickými a ekonomickými vazbami.

Z dalších autorů, kteří se problematice definice pojmu „region“ věnovali, lze zmínit Vanhova (2013). Ten používá region k popisu skupiny geograficky sousedících oblastí, které mají určité doplňkové charakteristiky nebo které jsou spojeny rozsáhlými meziregionálními toky činností. Region je dále definován např. v zákoně o podpoře regionálního rozvoje č. 248/2000 Sb., pro účely tohoto zákona se regionem rozumí územní celek vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle tohoto zákona.

Minařík, Borůvková a Vystrčil (2013, s. 10) definují region jako *„takovou část území, pro kterou existují tuto část území popisující (charakterizující) dostupná a věrohodná data“*. Společným znakem všech definic regionu je nicméně to, že region je taková určitá jednotná geografická oblast, na kterou lze pohlížet jako na jeden objekt (Čadil, 2010).

V ČR se pojem region obvykle využívá k vymezení určitých geografických oblastí daných historickým vývojem. Různé metodologie používají různé způsoby členění regionů. Jako podstatné členění popisuje Stejskal a Kovárník (2009) členění regionů na přirozené a administrativní regiony. Přirozené regiony bývají označovány jako vztahově uzavřené celky s územní dělbou funkcí, a proto i se vztahem mezi jádrem a zázemím. Vztahová uzavřenost je relativní pojem, žádný územní celek logicky není vztahově úplně uzavřen, takže má nějaké vztahy s jinými regiony. Administrativní regiony jsou obvykle vymezovány pro potřeby výkonu veřejné správy a na to logicky navazuje požadavek podobné velikosti regionů. Proto se jedná o regiony umělé, často neodpovídající reálným vztahům a procesům, jež probíhají na území. Okresy, kraje a regiony soudržnosti jsou úrovněmi administrativními, statisticky účelovými, s různou mírou odlišností od přirozených regionů.

Skokan (2003) využívá dvě kritéria ve vztahu k ohraničení regionů, kritérium homogenity a kritérium funkčnosti. Na základě těchto kritérií vymezuje tři typy regionů: homogenní region, který se vyznačuje obdobnými vnitřními specifiky, vyjádřenými pomocí různých indikátorů (např. míra nezaměstnanosti); heterogenní region, jenž je specifický nerovnoměrnou vnitřní strukturou a funkční specializací některých částí, což vede ke vzniku růstových pólů a periferních oblastí; a funkční region, charakteristický velkou vzájemnou závislostí území (například dojíždění za prací).

Dále bude věnována pozornost definování pojmu rozvoj, aby bylo možné definovat pro tuto podkapitulu cílový pojem, a to „regionální rozvoj“, jež je složen z výše zmíněného pojmu region a níže definovaného pojmu rozvoj.

Minařík, Borůvková a Vystrčil (2013, s. 10) definují rozvoj jako „*proces (probíhající děj) zpravidla pozitivních socioekonomických, technickoorganizačních, environmentálních a případně dalších změn, způsobených lidskou činností*“. I pojem „rozvoj“ má mnoho definic jejichž podstata se liší podle kontextu použití, a tomu obvykle odpovídá i jejich přívlastek (ekonomický, regionální).

Pojem rozvoj, jak uvádí Samson a kol. (2001), lze také chápat v tom smyslu, že popisuje proces orientovaný za účelem, který závisí na variabilních hodnotových představách v prostoru a čase, tento proces neustále probíhá a podléhá ustavičným změnám, které se odráží i ve změně významu tohoto pojmu. Macháček, Toth a Wokoun (2011) definují rozvoj v tom smyslu, že představuje pozitivně hodnocené změny, podmíněné efektivním využíváním zdrojů a probíhající v zájmu dosahování určitých cílů (více či méně specifikovaných). K těmto změnám může docházet i bez konkrétních záměrů. Nezřídka mají (ale nemusí mít) růstovou povahu.

Definice rozvoje se liší dle úhlu pohledu autora, například Pieterse (2001) na rozvoj pohlíží jako na organizovanou intervenci do kolektivních záležitostí podle standardů zlepšení. Co je míněno tímto zlepšením a jaký druh intervence je vhodný, se přirozeně mění podle třídy, kulturně-historického kontextu a vztahů moci. Společným znakem všech definic pojmu rozvoj je pohled na rozvoj jako na proces změn.

Spojením dvou výše definovaných pojmů „region“ a „rozvoj“ vznikne nový pojem „regionální rozvoj“. Při definování pojmu regionální rozvoj se bude vycházet ze spojení definic jednotlivých pojmů, ale je nutno tuto definici významově pozměnit.

Někteří autoři se definování regionálního rozvoje věnovali více do hloubky a někteří jen ve stručnosti vymezili, jak dle jejich kontextu definovat regionální rozvoj. Dle Skokana (2004) představuje regionální rozvoj komplex procesů, které probíhají v složitém systému regionu. Pro ovlivňování a řízení těchto procesů je nezbytný systémový přístup.

Dalším autorem věnujícím se regionálnímu rozvoji je Wokoun (2008). Definuje regionální rozvoj jako komplex procesů, které probíhají uvnitř regionů a které se týkají (pozitivních) ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu. Jde o zlepšení

charakteristik dané oblasti, a to jak kvantitativních – extenzivní rozvoj, tak zejména kvalitativních – intenzivní rozvoj.

Pro potřeby Ministerstva pro místní rozvoj ČR vznikla následující definice: „*Regionálním rozvojem je rozuměn růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů) a odstraňování, popřípadě zmírňování regionálních disparit*“ (MMR 2019). Hlavním smyslem této definice je pomoci státu identifikovat tematické oblasti, ve kterých je potřebný či žádoucí územně specifický přístup k rozvoji, a zároveň určit, jaké různé intervence by měly být realizovány v odlišných územích, což má vést k posílení územní konkurenceschopnosti, ke snižování regionálních rozdílů a nalézání řešení podporujících udržitelný rozvoj území.

Minařík, Borůvková a Vystrčil (2013) uvádějí nejčastěji používané přístupy k definici regionálního rozvoje, a to přístup praktický a přístup akademický. Tzv. praktický přístup k regionálnímu rozvoji (užívající nejčastěji soukromou sférou či samosprávou) vnímá regionální rozvoj jako proces naplňování snahy o vyšší využívání, zvyšování daného systematicky vymezeného prostoru (území, či regionu), vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických a dalších aktivit s využitím přírodních zdrojů.

Tzv. akademický přístup k regionálnímu rozvoji (typický pro akademickou sféru) vnímá region jako proces aplikace nauk, zejména ekonomie, geografie a sociologie, jenž má řešit jevy, procesy, vztahy systematicky vymezeného prostoru (území či regionu), které jsou ovlivněny přírodně-geografickými, ekonomickými, sociálními a dalšími podmínkami v daném regionu. Tímto přístupem k regionálnímu rozvoji se zabývá vědní obor regionalistika (Minařík, Borůvková, Vystrčil 2013).

Pomocí těchto přístupů vymezili Minařík, Borůvková a Vystrčil (2013) vlastní definici regionálního rozvoje a ta zní: „*Regionální rozvoj regionu je proces – probíhající děj, realizovaný za účelem zvýšení kvality života v regionu. Obecně platí, že úspěšný regionální rozvoj zvyšuje kvalitu života v regionu.*“

Regionální rozvoj je sice mladou vědní disciplínou, zato s hlubokými kořeny v přirozeném rozvoji území. To, co obyvatelé regionu od prvopočátku táhlo k neustálému zlepšování jak svých vlastních podmínek, tak ke zlepšení podmínek v regionu, byla z velké míry geneticky zakódovaná touha mít se lépe, mít snadnější, bohatší, příjemnější i kvalitnější život.

Tvrzení, že touha mít se lépe je matkou regionálního rozvoje, není tedy ve zmíněném smyslu přehnané nebo zavádějící. Naopak, poměrně přesně pojmenovává hlavní příčinu a zdroj regionálního rozvoje (Samson a kol. 2001).

1.2 Regionální politika

Zájem o regionální problémy není příliš starý. Před světovou hospodářskou krizí ve 30. letech 20. století se věřilo, že geografické rozložení hospodářského rozvoje je dáno přírodními okolnostmi a že je marné pokoušet se toto rozložení jakkoli změnit. Z teoretického hlediska byla regionální nerovnováha považována pouze za dočasný problém v obecném automatickém systému ekonomické rovnováhy (Vanhove, 2014). V posledních dekádách se však vedou rozhovory o tom, do jaké míry lze do přirozené tvorby a vývoje (rozvoje) a vzájemné váhy tří základních pilířů (ekonomického, sociálního a environmentálního) zasahovat (intervenovat).

V oblasti regionálního rozvoje jsou intervence myšleny jako účelové zásahy, vstupy nebo změny, jejichž cílem je ovlivnit regionální rozvoj na daném území a tím změnit kvalitu života obyvatel tohoto regionu. Intervence jsou nástrojem, pomocí nichž se plní cíle regionální politiky. Cíle regionální politiky vychází z aktuálních potřeb a regionálních či místních problémů. Neuvážené využití nástrojů může vést k vyšší rozdílnosti vyspělosti částí i regionů než před zásahem státu. Proto je nanejvýš důležité používat a aplikovat nástroje s rozvahou po podrobné analýze stavu a problémů území, kde má být intervenováno, a v souladu se strategickými a územními plány daného území (Stejskal, Kovárník, 2009).

Regionální politika nabývá významu v souvislostech s poukázáním na rozdíly mezi jednotlivými regiony, rozdíly mezi regiony mají obvykle ekonomický charakter. K řešení těchto rozdílů bývá uplatňována právě regionální politika, dále je již na politické vůli dané země se touto politikou zabývat a uplatňovat ji mezi politikami jinými.

Pojem regionální politika se v čase neustále vyvíjí. Za poslední dekádu mnoho zemí vyspělého světa reformovalo její již tradiční pojetí a důkladněji se zaměřilo na již definované cíle. Tradiční pojetí se transformovalo v několika oblastech.

První oblastí je cíl regionální politiky – snížení rozdílů mezi jednotlivými regiony, kde byla předchozí myšlenka harmonického rozvoje všech regionů nahrazena myšlenkou tzv. rovnosti šancí. V EU k plnění této myšlenky vznikly fondy na financování regionální politiky. V tomto směru je novinkou názor, že vynaložené investice by měly splňovat návratnost a spíše

efektivnost vynaložených prostředků. To znamená, že investice by měly nejenom řešit lokální problémy, ale měly by zároveň podpořit tzv. růstový efekt.

Druhou oblastí je předpoklad, že rozdíly mezi regiony budou fungovat jako determinant růstu, tedy že ekonomicky silné regiony budou významnou hospodářskou příležitostí pro ekonomické subjekty z regionů s horší ekonomickou situací. Touto cestou by se pomocí přirozené transformace slabší regiony stabilizovaly a ekonomicky rostly (Stejskal, Kovárník, 2009). Dle Vanhova (2013) je větší pravděpodobnost, že sousedství se silnějším regionem spíše hrozí větším prohloubením rozdílů mezi regiony. Např. z důvodu migrace obyvatelstva do silnějšího regionu, a to zejména z důvodu, že obvykle migrují věkové skupiny od 20–35 let, což vede ke stárnutí obyvatelstva ve slabším regionu. Tyto změny v pohledech na regionální politiku se postupem času projeví v jejích definicích.

I když v současné době existuje velké množství definic pojmu regionální politika, žádná z nich není obecně akceptována. Regionální politika se dá obecně definovat jako soubor cílů, opatření a současně i nástrojů, které napomáhají ke snižování rozdílů v socio-ekonomické úrovni jednotlivých regionů. Jedna z mnoha definic zní: *„Regionální politikou jako jednou z částí celkové hospodářské politiky, se rozumí ovlivňování hospodářských procesů v územních částech státu, nebo většího ekonomického prostoru, prostřednictvím veřejného sektoru. Regionální politikou se má korigovat prostorová alokace vytvořená trhem. Regionální politikou je chápáno cílevědomé působení státní správy a samosprávy, a to na úrovni centrální, regionální a městské, na dynamiku a strukturu rozvoje regionů a na změny v podmínkách a struktuře národního hospodářství“* (Samson a kol., 2001, s. 28).

Z dalších autorů, kteří se této problematice věnovali, mohou být jmenováni Slaný a Franc (2014, s. 84). Autoři zařazují regionální politiku do oblasti mikroekonomické hospodářské politiky, jež se zaměřuje zejména na vyšší efektivnost při alokaci zdrojů z veřejných rozpočtů. Regionální politiku definují jako *„soubor opatření a nástrojů, pomocí kterých má dojít ke zmírnění nebo odstranění rozdílů v ekonomickém rozvoji dílčích regionů“*.

Dle Vanhova (2014) regionální hospodářská politika zahrnuje všechny formy veřejné intervence určené ke zlepšení geografického rozložení ekonomických činností ve státě; ve skutečnosti se regionální politika snaží napravit určité prostorové důsledky tržní ekonomiky, aby dosáhla dvou vzájemně propojených cílů: hospodářského růstu a lepší sociální distribuce. Rozlišuje pět fází při plánování regionální politiky, které je třeba rozlišovat. První fáze je zaměřena zejména na zjištění regionálních problémů a jejich původu. Druhá fáze se zaměřuje

na vymezení jednotlivých cílů regionální politiky co největší mírou kvantifikovaných cílů. Následuje třetí fáze, kde se vymezují strategie, pomocí nichž se budou cíle naplňovat. Ve čtvrté se definují nástroje, jež budou využity k dosažení cílů pomocí strategií. Konečná, pátá fáze je zaměřena na následné hodnocení aplikace regionální politiky.

Definice regionálního rozvoje se mění i v pohledu české vlády v základním koncepčním dokumentu v oblasti regionálního rozvoje. Podle definice z dokumentu z roku 2013 představuje regionální politika soubor intervencí, které ovlivňují rozložení ekonomických aktivit v území, k rozvoji infrastruktury a ke snížení nerovnováhy v sociálním rozvoji. Důležitá je vzájemná vazba s dalšími podpůrnými státními politikami, například se sociální politikou a s průmyslovou politikou. Dochází také k zohledňování regionální dimenze v rámci sektorových politik. V rámci regionální politiky EU jde o koordinaci národních regionálních politik a o vlastní realizaci politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti formou finanční podpory rozvojových aktivit jednotlivých regionů (MMR 2013).

V nejnovější verzi dokumentu Strategie regionálního rozvoje ČR je regionální politika státu definována jako politika, která má usměrňovat sektorové politiky státu tak, aby zohledňovala specifika jednotlivých typů území (metropolitních území, aglomerací, regionálních center a jejich venkovského zázemí, strukturálně postižených krajů, hospodářsky a sociálně ohrožených území), a která zároveň vytváří vlastní nástroje, jimiž ovlivňuje rozvoj specifických území (MMR 2019).

Protože regionální politika představuje cílevědomé působení státní správy na úrovni centrální, regionální a místní, na strukturu a rozvoj regionů a působí zároveň změny v podmínkách a struktuře prostorového uspořádání národního hospodářství (Samson a kol., 2001).

Definování regionální politiky v podstatné části evropských zemí vychází z podpory rozvoje problémových regionů a současně snahy redukovat meziregionální diference. Společně se snižováním regionálních rozdílů je sledován i cíl celostátní výkonnosti ve všech jednotlivých regionech státu včetně efektivnějších alokací regionálních zdrojů tak, aby byla maximalizována efektivnost celého národního hospodářství.

Cílem regionální politiky je efektivní a vyvážený rozvoj všech částí země a současně aktivace jejich nedostatečně využívaného potenciálu. Hlavně jedná-li se o hospodářský rozvoj a životní podmínky obyvatel, možnost pracovních příležitostí, zvyšování kvalifikace a vzdělávání nebo dostupnost nejdůležitějších služeb, a to při současném respektování místních odlišností, přírodních hodnot jednotlivých území a ochrany životního prostředí.

Všechny zmíněné definice představují regionální politiku jako cílevědomou činnost představitelů státní správy, samosprávy či jejich organizací, činnost, jež má směřovat k udržitelnému ekonomickému růstu jednotlivých částí území.

Pro plánování regionální politiky je podstatné vymezit, kdo je objektem regionální politiky a kdo subjektem. Objektem regionální politiky, jak lze odvodit z výše zmíněných definic, je region a jeho jednotlivé části (sídla, obce...). Subjekty regionální politiky jsou orgány místní a regionální samosprávy a jejich regionální zájmová sdružení, územní orgány státní správy, ústřední orgány státní správy, vláda a nevládní organizace, jež se zabývají regionálním rozvojem (Samson a kol. 2001).

1.2.1 Vývoj regionální politiky v ČR

Problematika regionálního rozvoje a regionální politiky se v České republice dostává do popředí zájmu zhruba od druhé poloviny 90. let 20. století. V této době má regionální politika v západní Evropě a vybraných státech východní Evropy (např. Maďarsko či Polsko) svou tradici, na kterou státy navazují. Oproti tomu v České republice jsou zkušenosti s touto politikou velmi omezené. Hlavním důvodem pro toto pouze okrajové postavení regionální politiky a nízký zájem o ni byla především nízká nezaměstnanost v České republice v tomto období. Právě míra nezaměstnanosti je označována jako jeden z nejvýznamnějších indikátorů regionálních disparit.

Při vzniku Československa trpěl stát extrémními regionálními disparitami. Západní část Československa tvořily vysoce rozvinuté regiony, jako jsou Čechy a poměrně vyspělá Morava, zatímco východní část tehdejšího státu tvořilo sociálně a ekonomicky slabé Slovensko, a hlavně Podkarpatská Rus, jež patřila k nejzaostalejším regionům Evropy tehdejší doby. Ke značnému snížení meziregionálních disparit přispěla ztráta Podkarpatské Rusi a zásadní změna geografické situace po druhé světové válce. O další snižování regionálních disparit se zasloužila centrálně plánovaná ekonomika, která vedla k citelnému zaostání do té doby vyspělých západních regionů. V důsledku změny společenského a ekonomického systému bylo dosavadní řešení regionálních disparit velmi obtížně aplikovatelné v nových podmínkách ekonomického systému (Blažek, Uhlíř, 2011).

Díky těmto změnám a nově se formující tržní ekonomice se objevily do té doby skryté regionální disparity. V roce 1989 po revoluci započala transformace, jež znamenala obsáhlé zásahy jak do právního řádu, tak i do ekonomického a sociálního prostředí. Rok 1990 se stal rokem ekonomické transformace, toto období bylo počátkem všech základních ekonomických

procesů v novém státě. V novém demokratickém státě byli zvoleni zástupci lidu, kteří museli dbát také na územní a regionální rozvoj v souladu s novou hospodářskou a regionální politikou státu. Roku 1992 bylo vládou schváleno nové usnesení k zásadám hospodářské a regionální politiky, zatím bohužel cílené pouze na podporu malého a středního podnikání ve slabých regionech. V této době nebyla téměř žádná koordinace ústředních orgánů s regiony ohledně dopadů investičních akcí.

Ani po roce 1993 se situace pro regionální politiku nezlepšila. I nadále byla přehlížena a značně zanedbávána. Ekonomický rozvoj byl v tuto dobu podporován nízkou inflací a významnými fiskálními intervencemi, pomocí nichž vláda řešila nově se objevující problémy, např. začátky útlumu těžby na Ostravsku. Ani v této době vláda aktivně neřešila narůstající regionální disparity a posílení ekonomického růstu. Až roku 1999 se začala vláda snažit o řešení situace v jednotlivých regionech a o získání nových investic, které by v některých regionech mohly výrazně přispět ke snížení nezaměstnanosti a zvýšit ekonomickou výkonnost celého státu.

V době od roku 1997 byla pro ekonomiku význačná privatizace bankovního sektoru, a proto mnohé banky přešly do vlastnictví zahraničních subjektů. Do regionální ekonomiky byly začleněny investiční pobídky, což zapříčinilo značný příliv zahraničních investic. Dalším pozitivním krokem byl vznik Ministerstva pro místní rozvoj (dále MMR), kde byly zpracovány nové zásady regionální politiky, které již zohledňovaly základní principy regionální politiky EU. Nyní byla regionální politika definována jako koncepční činnost státu, regionálních a místních orgánů, jejímž cílem je efektivní a vyvážený rozvoj celé republiky. Současně nabyt účinnosti nový zákon o podpoře regionálního rozvoje (Stejskal, Kovárník, 2009).

Počátkem nového tisíciletí postoupila globalizace a došlo k užší evropské integraci a do popředí se dostaly výzvy pro hospodářskou a regionální politiku. V době, kdy se Česká republika připravovala na vstup do EU, se začaly objevovat snahy o cílenější regionální politiku. Sice centrálně koncipovanou, zato realizovanou nižšími články ve veřejné správě. Po vstupu České republiky do EU převzala Česká republika společnou regionální politiku. Tato politika usilovala o celkovou stabilitu jednotného vnitřního trhu a o snížení hospodářských a sociálních rozdílů mezi různými oblastmi zemí. Rovněž o podporu hospodářského a sociálního rozvoje regionů, a to s důrazem na aktivování jejich nedostatečně využívaného hospodářského a sociálního potenciálu (Lacina, Kala, 2003).

V současné době se trendy v regionální politice v ČR mění, a to zejména z důvodu odklonu od pojetí regionální politiky jako nástroje, který má zpětně řešit důsledky již existujících problémů.

Naopak se regionální politika začíná chápat jako politika strategická, politika do budoucna zaměřená, která má být preventivním prostředkem. Má zajistit, aby se v regionu realizovalo co nejvíce aktivit s co nejvyšší přidanou hodnotou, pomocí nichž se vytvoří vysoký počet dobře placených míst pro výše kvalifikované pracovníky.

Současná decentralizace se má přesunout i do regionální politiky, především zvýšením odpovědnosti za regionální politiku přenesením pravomocí blíže tam, kde se budou přijatá opatření realizovat. V této době se také zvyšuje důraz na harmonogram, kvalitní implementační systém, monitorování průběhu podpůrných programů a následně hodnocení jejich účinnosti a efektivnosti. To vše ze snahy poučit se, tedy užití mechanismu zpětné vazby. Výsledky hodnocení a dosavadní zkušenosti jsou poté využity jako podklad pro přípravu nových politických iniciativ a strategií v regionální politice (Blažek, Uhlíř, 2011).

1.2.2 Vývoj regionální politiky v EU

Jak již bylo výše uvedeno, i EU se zabývá regionální politikou, a to již od vzniku Evropského hospodářského společenství (dále EHS) v roce 1957. Regionální politika EU vychází ze dvou základních hodnot, jimiž jsou soudržnost a solidarita. Solidarita představuje pomoc občanům a regionům hospodářsky nebo sociálně slabým v porovnání s průměrnou situací členských zemí. Soudržnost pak odráží skutečnost, že snižování rozdílů představuje výhodu pro všechny zúčastněné. Díky tomu si regionální politika drží významné postavení i v celkové politice EU (Stejskal, Kovárník, 2009).

Jak již bylo zmíněno, EHS od roku 1957 pracovalo s přípravou potřebné regionální politiky do budoucna. Očekávalo, že se zvýší hospodářský růst a současně s integrací trhu dojde k zostření konkurence. Toto povede ke značným problémům v regionech se zvýšenou koncentrací starých průmyslových odvětví, a proto tam bude potřeba poskytovat zvláštní pomoc (Wokoun, 2008).

Prvním krokem při vytvoření první koncepce regionální politiky EHS byla kompenzace negativních dopadů, jež vznikly vytvořením společenství. Od roku 1958 do roku 1973 měl převahu individualismus v případě regionálních disparit, protože hlavní pozornost byla věnována především odstraňování obchodních bariér a makroekonomickým otázkám. U prvních šesti členských států (Belgie, Francie, Německo, Itálie, Lucembursko a Nizozemsko) panovala rovnováha mezi rozvinutostí regionů, a proto zatím nebylo nutné tvořit společnou regionální politiku. Ve státech (Francie, Itálie), které nějaké problémy s ekonomickou nerovností mezi regiony měly, byla regionální politika uplatňována již od konce 40. let 20. století. V době příchodu prvních členů neexistovaly žádné společné orgány ani instituce pro

regionální politiku. Generální ředitelství Komise Evropských společenství odpovědné za regionální politiku vzniklo až v roce 1968 (Stejskal, Kovárník, 2009).

V době od roku 1974 do roku 1985 se po rozšíření Evropských společenství zvýraznily rozdíly jak mezi členskými státy, tak mezi jednotlivými regiony. Velká Británie po svém vstupu do Evropského společenství (dále ES) začala prosazovat vznik společné regionální politiky, právě z toho důvodu, že Velká Británie je zemí s velkými vnitřními regionálními problémy. V roce 1975 došlo k ustanovení tzv. Evropského fondu regionálního rozvoje, jenž se stal základem regionální politiky ES a prvním nástrojem ke snížení výrazných regionálních rozdílů ve společenství. Po roce 1986 byl zahájen projekt jednotného vnitřního trhu schválením tzv. Aktu o jednotné Evropě. Objevil se nový prvek, jenž byl později využit při reformě regionální a strukturální politiky, a to v podobě střednědobého plánování regionálních programů. Po vstupu Španělska a Portugalska se objevila potřeba najít efektivnější způsoby realizace regionální politiky. Kritizována byla především spolupráce regionální politiky s jinými politikami jako např. se zemědělskou či sociální. Proto v roce 1988 padlo rozhodnutí o integraci regionální politiky s částí sociální a zemědělské politiky do tzv. strukturální politiky.

Po roce 1994 se měnily cíle strukturální politiky v jednotlivých obdobích podle vstupujících států. V témže roce byl ustanoven tzv. Výbor regionů, který jakožto poradní orgán zastupuje regionální a místní orgány v EU, prosazuje jejich zájmy formou stanovisek, které předkládá Komisi a Radě. Po roce 2007 se klíčovými oblastmi v regionální politice stala opatření na environmentální infrastrukturu a s tím související opatření pro boj proti změně klimatu. Od roku 2014 je sledován program Strategie 2020 zaměřený na inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění v EU. Politika soudržnosti EU pro programové období 2021–2027 má pět politických cílů podporujících růst. Prvním cílem je konkurenceschopnější a chytřejší Evropa, druhým je být ekologičtější, nízkouhlíkový přechod k čisté nulové ekonomice. Dalším cílem je více propojená Evropa posílením mobility. Čtvrtým cílem je mít sociálněji a inkluzivnější Evropu. Posledním cílem v tomto programovém období je *„Evropa blíže občanům podporou udržitelného a integrovaného rozvoje všech typů území“* (Evropská komise, 2020).

1.3 Typy regionální politiky

V ekonomické teorii jsou rozlišovány dva přístupy k regionální politice. Politika, která je orientována z pohledu regionu na vnější rozvojové impulsy. Ty jsou obvykle založeny na intervencích státu. V tomto případě se jedná o centrálně řízené realokace zdrojů do regionů, které výkonově zaostávají. Tyto intervence mají převážně ovlivnit mobilitu výrobních faktorů

(kapitálu a práce) z více vyspělých regionů do těch méně rozvinutých. Tato politika je nazývána tradiční, exogenní regionální politikou. Politika zaměřená na uvolňování a mobilizaci vnitřních regionálních faktorů a vytváření podmínek pro rozvoj potenciálu zdrojů v regionu bývá nazývána endogenní regionální politikou. V případě této politiky jsou státní zásahy pouze doplňkovým zdrojem. Převažují zde regionální nástroje. Pro lepší znázornění rozdílů mezi těmito dvěma politikami bude dále uvedena tabulka č. 1.

Tabulka 1: Charakteristiky typů regionální politiky

Charakteristiky	Tradiční exogenní regionální politika	Endogenní regionální politika
Problémové regiony	Dichotomní přístup (zaostalé, rozvinuté regiony)	Mnohostranný přístup (rozdílné regionální struktury)
Převažující strategie	Regionální růst	Regionální inovace
Organizační forma	Centralizovaná, financovaná státem	Decentralizovaná, založená na regionální komunitě
Dominující mechanismus	Meziregionální přerozdělování	Mobilizace endogenních regionálních zdrojů
Převažující orientace	Kapitálová, materiálová	Informační a technologická
	Kvantitativní (růst)	Kvalitativní (flexibilita)
	Výroba	Služby
	Projekty	Programy
	Málo velkých firem	Mnoho malých a středních firem
Nástroje	Pro meziregionální přerozdělování	Pro mobilizaci vnitřních zdrojů
Dynamika	Geograficky stabilní problémové regiony	Rychle se měnící problémová území
	Pevná množina plánovaných růstových center	Spontánní mobilizace místních zdrojů

Zdroj: Skokan (2004)

V praxi se oba přístupy regionální politiky kombinují. V Evropě přibližně do poloviny 70. let převládala exogenní regionální politika. Byla zaměřená na rozdíly dichotomního typu, kdy na jedné straně byly vysoce rozvinuté, industriální regiony a na druhé straně regiony zaostalé, venkovské a většinou agrární. V tomto případě oblasti, do nichž byly směřovány její nástroje, zůstaly přibližně na stejné úrovni.

V současné době jasně převládá endogenní přístup k regionální politice. Strukturálními změnami v ekonomice byl urychlen geografický pohyb regionálních problémů. Je obvyklé, že nové inovační činnosti jsou umisťovány mimo oblasti s tradičním průmyslem, častěji do lokalit rekreačně využívaných a s vysokou kvalitou života. Ukázalo se, že centralizovaná státní regionální politika není schopna dostatečně rychle reagovat na tyto relativně rychlé změny. Bylo tedy nutné převést těžiště regionální politiky na jednotlivé regiony. Existují dvě skutečnosti, jež podporují myšlenku přenesení odpovědnosti na samostatné regiony. Zaprvé skutečnost, že stát je ve stále menší míře schopen mobilizovat dostupné centrální finanční zdroje. Zadruhé skutečnost, že tato politika nevede samotné regiony k tomu, aby mobilizovaly své vlastní vnitřní zdroje.

U exogenní regionální politiky vlády jsou jedním z nejdůležitějších nástrojů finanční nástroje. Nejčastější formou přímé podpory vlády regionálního ekonomického rozvoje jsou fiskální, grantové nebo jiné způsoby finančních pobídek. Prostřednictvím transferů se vláda snaží v jednotlivých cílových regionech snížit relativní náklady na kapitál, na pracovní síly nebo další vstupy, jako je výzkum a vývoj. Tímto postupem se vláda snaží pomáhat ekonomickým činitelům v regionu snížit disparity v regionální ekonomické výkonnosti a prosperitě a tím umožnit všem regionálním ekonomikám vstoupit do procesu ekonomického rozvoje nebo udržet svoji prosperitu.

Obecně se při realizaci regionální politiky využívají tři druhy finančních nástrojů. Prvním jsou kapitálové neboli investiční granty a dotace na pracovní sílu. Druhým typem jsou fiskální úlevy a třetím příspěvky na snížení úrokových sazeb. Jako příklad lze uvést některé skupiny, do kterých lze rozdělit finanční nástroje, jež v České republice ovlivňují regionální rozvoj. Může se jednat například o investiční pobídky pro investory v ČR, regionální programy podpory malého a středního podnikání, budování lokální infrastruktury v obcích, programy výzkumu a vývoje. Kromě těchto zmíněných programů existují i jiné programy podpory jako například v oblasti trhu práce, energetiky, ekologie a cestovního ruchu (Skokan 2004).

Endogenní regionální politika by neměla být zaměřená na mobilitu výrobních faktorů, jak je navrhováno u exogenních přístupů, ale na plné využití a produktivitu regionálních zdrojů. Endogenní přístup je ve strategii regionálního rozvoje orientován na řešení regionálních problémů pomocí využití potenciálu existujícího v daném regionu a respektování jeho konkrétních regionálních podmínek. Proto by regionální politika měla reagovat na existující potenciál v daném regionu. Potenciální faktory zahrnují přírodní zdroje (životní prostředí,

nerostné bohatství, energii), půdu, kapitál a technickou infrastrukturu. Dále například pracovní síly, kvalifikaci a znalosti, sociálně-kulturní znalosti a také tržní potenciál. Při využívání zdrojů je kladen důraz na trvale udržitelný růst, ekologické aspekty a životní prostředí. Podstatou tohoto přístupu je široká účast místních a regionálních zájmových skupin a zejména převedení úkolů a rozhodovacích pravomocí na regionální úroveň.

Tradiční regionální politika je založena na domněnce, že ekonomické výrobní faktory jsou mobilní. Ovšem jednotlivé faktory mají rozdílné vlastnosti z hlediska mobility. Většinu z nich lze považovat za méně mobilní a některé až za imobilní (půda, infrastruktura a sociální systém). Tyto skutečnosti vedou k přístupu endogenní regionální hospodářské politiky, jež je zaměřena převážně na posílení zdrojů a struktur existujících v jednotlivých regionech. Dále se zaměřuje na specifické přirozené výhody plynoucí z konkrétních lokalit, řemeslné tradice, specifické kvalifikaci regionálních pracovních sil. Pro stanovení míry obou přístupů je třeba znát možnosti jednotlivých regionů, možnosti využití jednotlivých nástrojů a způsob jejich konkrétního využití (Skokan, 2004).

2 REGIONÁLNÍ DISPARITY

Vzhledem k náplni této práce lze pojem regionální disparita považovat za stěžejní. Proto je žádoucí se na tuto problematiku podívat poněkud podrobněji a uvést některé konkrétnější definice vymezující pojetí disparit. Co znamená pojem disparita? Pojem disparita je velmi frekventovaným pojmem v posledním desetiletí. Pochází z latinského *disparitus*, což znamená rozdělený. Definice pojmu disparita a regionální disparita existuje v teoretické literatuře, ale i v encyklopediích a slovnících cizích slov celá řada. V encyklopediích jde zpravidla o téměř shodné obecné charakteristiky tohoto termínu. V odborné literatuře má disparita zpravidla územní dimenzi nebo je účelově identifikována na potřeby příslušného oboru (Kutscherauer a kol. 2010).

Podle encyklopedie (Diderot, 1999) jde obecně o nerovnost či nepoměr různých jevů. O jakou nerovnost či nepoměr jde? Zpravidla o nerovnost či nepoměr v důsledku základní tendence vývoje společnosti, kterou je značný stupeň jeho variability. Ta má ale za následek nerovnoměrnost vývoje. Dochází tedy k nerovnoměrnému vývoji společenských objektů a jeho částí, což se projevuje v nerovnosti či nepoměru těchto částí, mezi těmito částmi vznikají disparity. Jiný přístup k disparitám zaujímá Aydalot (1985), který říká, že disparita je odchylka od normy. Ale jakou normu k poměru zvolit? Autor zamítá normu identity. Pokud bude zvolena rovnost, musí se určit, podle jaké jednotky míry či podle jakého ukazatele lze rovnost posuzovat. A je vůbec rovnost cíl, který lze nastavit pro celé společenství? O jakou rovnost se bude jednat? Nabízí se možnost posuzování či zkoumání dle identity příjmů na obyvatele, rovnost příjmů na produktivního obyvatele, identita kvality života a mnoho jiných.

Předmětem tohoto zkoumání jsou složité společenské objekty, jež fungují v určitých sociálně ekonomických podmínkách. Vývoj těchto objektů se odehrává jak v čase, tak v prostoru a je nerovnoměrný. Každý složitý objekt zkoumání nabízí unikátní propojení ekonomických a sociálních procesů různých velikostí. Základním charakteristickým rysem každého takového složitého společenského objektu je jeho relativní otevřenost. Jestliže je tedy cílem komplexní prozkoumání problematiky disparit jako projevů složitých společenských objektů, musí být opuštěny až donedávna praktikované jednostranné přístupy. Rovněž musí být přijata hypotéza, že problematika disparit je složitý problém, který zasluhuje, aby byl přijat multidimenzionální přístup k jeho zkoumání. Takový přístup znamená především integrační pohled na vývoj společenských objektů. Je proto nutné místo tradičních přístupů jediné převažující dimenze – ekonomické dimenze – rozšířit zkoumání i na další dimenze: na sociální,

územní, politicko-správní, institucionální, krajině-ekologické, civilizačně infrastrukturní, sociálně-prostorové apod. (Hučka a kol., 2008).

Při zkoumání multidimenzionálnosti problematiky regionální diferenciace se především jedná o identifikaci jejích faktorů a determinantů a diagnostikování jejího obsahu a rozsahu. Multidimenzionální a celostní charakter zkoumání problematiky regionálních disparit představuje rovněž přijetí multidisciplinárního způsobu zkoumání. V tomto smyslu by při zkoumání mělo být zvoleno multidisciplinární složení týmu se zastoupením specialistů z různých oblastí, například z oblasti ekonomie, regionálního rozvoje, sociální problematiky, územního rozvoje, veřejné ekonomiky, institucionálního rozvoje, a dle potřeb tým rozšiřovat o další odborníky (Hučka a kol., 2008).

2.1 Základní atributy disparit

V návaznosti na obsah pojmu disparita lze přistoupit k dalším otázkám, které souvisejí s důvody, proč je důležité se disparitami zabývat. V této souvislosti je možno hovořit o základních charakteristikách, základních attributech disparit. Těmi jsou aplikace disparit podle určitého územního hlediska čili teritorialita disparit. Účelnost zmírňování disparit čili ovlivnitelnost disparit a způsoby hodnocení velikosti disparit čili měřitelnost disparit.

Při hodnocení regionálních disparit se jako podstatná otázka jeví spojitost s vymezením pojmu region, případně území, u nichž se disparity hodnotí. Pojem region byl definován v první kapitole. V legislativních podmínkách ČR není pojmu „region“ přiřazen jeden obsah a přístup k regionům je různorodý. Kromě druhů regionů podle zákona 248/2000 Sb. lze typy regionů pro hodnocení regionálních disparit rozšířit a doplnit. Pro regionální hledisko měření disparit v podmínkách ČR lze uplatnit velké množství různě definovaných územních celků: regiony soudržnosti dle klasifikace NUTS, správní obvody obcí, správní obvody mateřských úřadů, stavebních úřadů, obce, městské obvody nebo části statutárních měst, katastrální území, území obcí dobrovolných svazků obcí atd. V návaznosti na teritorialitu regionálních disparit může hrát roli i to, zda je na úrovni regionu představitel (nějaký řídicí orgán), který může disparity sám ovlivňovat. Pak lze spíše hovořit o „regionu“ či jde jen o „územní celek“ bez vlastního představitele (Kutscherauer a kol., 2010).

Výběr úrovně sledování (regionální či územní) disparit bude ovlivňovat druhy disparity. Výběr velikosti sledovaného území se odráží ve sledovaných faktorech. Nicméně tato „velikost“ představuje jen jedno pojetí, a to z hlediska výměry území, ale „velikost regionů“ lze hodnotit pomocí jiných měřítek. Teritorialita disparit by pak měla sledovat dva aspekty. Zprvu, jak

(čím) je hodnocena „velikost“ regionu. Velikost regionu (území) lze chápat např. jako hledisko velikosti území, počtu obyvatel, hustoty obyvatelstva, ekonomiky. Velmi záleží na tom, jak se malá velikost země přenáší do měřitelné metriky, jako jsou vzdálenost, hustota, faktor mobility a nabídka půdy apod. Zadruhé, do jaké míry lze hodnotit disparity z pohledu „velikostně“ (podstatně) různých regionů. Lze-li např. (větší) region při jeho srovnání (jednoho jevu) s jiným regionem považovat z hlediska tohoto jevu za stejný („nedisparátní“), pak sledování stejného jevu na úrovni nižší („subregiony“) již může vyvolávat existenci těchto disparit mezi subregiony. A to ať už v rámci jednoho regionu, či v rámci jiných regionů (Kutscherauer a kol., 2010).

Obsah pojmu ovlivnitelnost disparit lze spojovat s vlastností disparit být předmětem obsahu regionální politiky. Samotnou ovlivnitelnost disparity je možno vyjádřit jako možnost určitými nástroji regionální politiky dosáhnout žádoucí změny disparit (disparity jsou v tomto případě objektem regionální politiky). Ovlivnitelnost přitom není nezbytnou charakteristikou regionálních disparit, ovšem využívá se ve spojitosti s potřebou ovlivňovat konkrétní regionální disparity. Je logické, že pomocí regionální politiky se bude snáze ovlivňovat rozdíl ve výši mezd či rozdíl v míře nezaměstnanosti než rozdíl v sektorové struktuře ekonomiky, respektive rozdíly podmíněné fyzicko-geografickými faktory. Z hlediska ovlivnitelnosti je možno disparity dělit na neovlivnitelné a ovlivnitelné. Mezi disparity neovlivnitelné patří především disparity založené na hodnocení přírodních zdrojů, rozlohy území apod. Tuto skupinu je možno dále členit na disparity neovlivnitelné ani v budoucnu (disparity přírodních zdrojů) a disparity neovlivnitelné dočasně (které by se však mohly stát ovlivnitelnými na základě rozvoje vědy).

Jako ovlivnitelné jsou označovány disparity, které lze na dané úrovni poznání ovlivnit nástroji regionální politiky. Tyto ovlivnitelné disparity lze dále členit na přímo ovlivnitelné disparity a nepřímo ovlivnitelné disparity. U přímo ovlivnitelných disparit lze vymezit relativně úzkou vazbu mezi řídicím aktem a dosaženým výsledkem (např. disparitu nedostatečné dopravní infrastruktury regionu lze vyřešit poskytnutím dotace a vybudováním potřebné infrastruktury). Nepřímo ovlivnitelné disparity jsou disparity, u nichž neexistuje úzká vazba mezi použitým nástrojem regionální politiky a disparitou, jež má být ovlivněna (např. dotace na vybudování dopravní infrastruktury – sledující řešení zvýšení zaměstnanosti v regionu) (Hučka a kol., 2008).

Měřitelnost disparit vyjadřuje přístupy k získávání údajů charakterizujících disparity k jejich hodnocení, srovnávání atd. Měřitelnost disparit je spojena s několika aspekty. Jako první bude

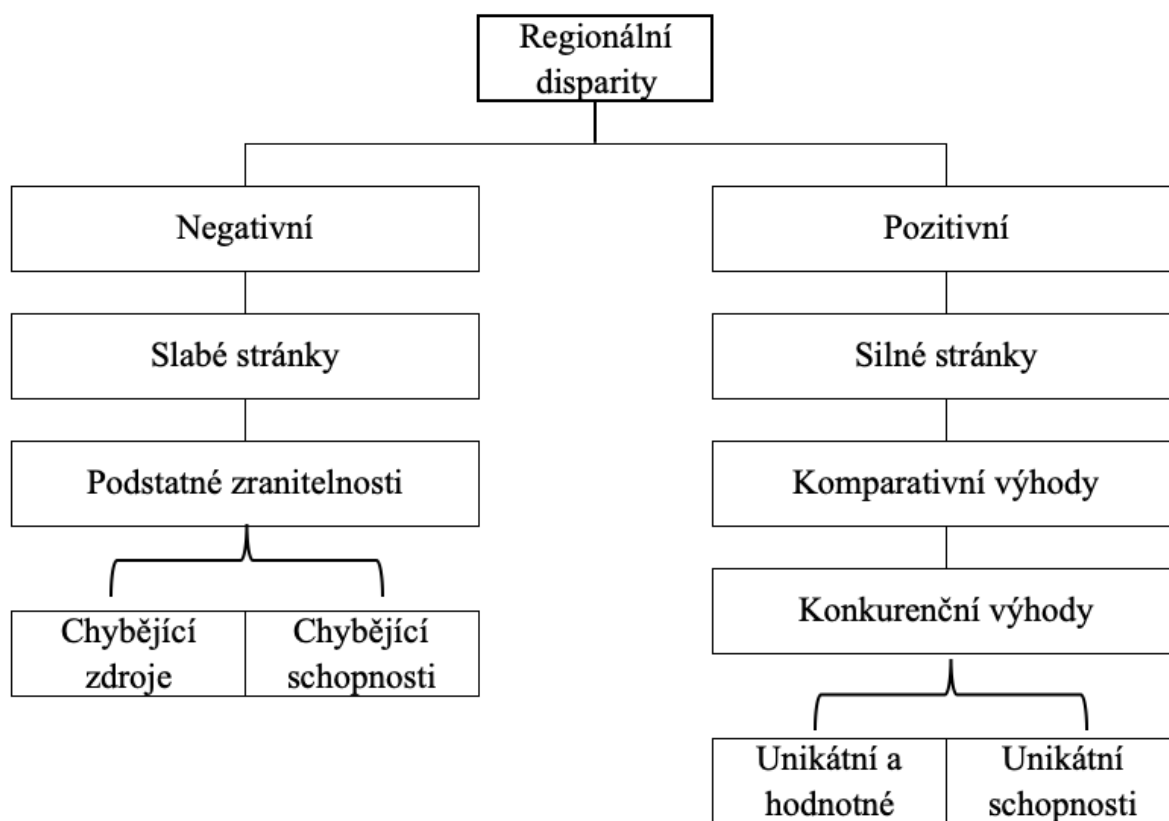
zmíněno časové hledisko. Hodnocení disparity z hlediska času by mělo být založeno na odpovídajícím vztahu indikace ukazatele a na možnosti jeho ovlivnění. Druhé hledisko je objektivnost měření. Např. jedním ze základních ukazatelů pro srovnávání a hodnocení regionů je velikost jejich hrubého domácího produktu na obyvatele. Je však otázkou, zda lze uvedený ukazatel regionů stanovit či zda je to vůbec regionálně možné. Dalším aspektem je historický aspekt (aktuálnost). Existence určitých disparit má pak zřejmě i časově podmíněný charakter v určitém stavu ekonomiky, ale i v konkrétním čase. Např. rozvoj informatizace ve všech oblastech v posledních letech umožňuje jinak pohlížet např. na některé geografické faktory spojené s regionálními nerovnostmi.

Jako další aspekt lze uvést metody měření disparit. Výběr metod pro měření disparit (sběr údajů, způsob hodnocení, rozložení) je nutno přizpůsobit disparitě a cíli, který je sledován. Např. srovnávání regionů na základě srovnání ukazatele souhrnného hodnocení regionu, využití určitých standardů a jejich plnění, měřítka strádání (nedostatku), měřítka odchylek (koeficient odchylky a Williamsonův index). Dalším aspektem je souhrnné hodnocení regionů (disparit). Vedle dílčích ukazatelů (jednotlivých disparit) lze pro měření disparit uplatňovat i souhrnné ukazatele. Při měření disparit formou souhrnného ukazatele (integrovaný indikátor) je nutno respektovat mimo jiné i principy (princip členění, tolerance k velikostním rozdílům, necitlivost k pořadí apod.) (Kutscherauer a kol., 2010).

Jsou dva základní důvody, proč identifikovat relevantní znaky subjektů jako nositelů jistých vlastností, vzájemně je srovnávat a podrobovat zkoumání. Prvním důvodem je potřeba identifikovat a zkoumat rozdílnosti relevantních znaků subjektů. Obvykle jde o zjišťování, v čem jednotlivé subjekty v rámci vymezených území – států, zemí, regionů, obcí apod. – zaostávají a jaký to má vliv na změny jejich systémů, struktury či chování. Jde o natolik dominantní přístup, že se často zjišťování těchto „negativních“ znaků označuje jako „disparitní přístup“. Druhým, dosud daleko méně častým důvodem je zkoumání rozdílnosti subjektů (jejich relevantních znaků), vedoucí k poznání jejich jedinečnosti, schopnosti účelně a efektivně se odlišit od ostatních zkoumaných subjektů a také např. k účinnému využití jejich komparativních výhod, tedy schopnosti plnit jistou „pozitivní“ roli na vymezeném území.

Tyto dva odlišné pohledy vedou k označení disparit jako negativní a pozitivní disparity. Negativní regionální disparity je možno chápat jako slabé stránky a pozitivní regionální disparity jako silné stránky. Slabé stránky obvykle mohou vyústit až do podstatných zranitelností zkoumaného objektu, které zpravidla spočívají v chybějících zdrojích

a chybějících schopnostech využívat zdroje. Silné stránky obvykle vyústí do komparativní, resp. konkurenční výhody zkoumaného objektu, která zpravidla spočívá v unikátních a hodnotných zdrojích a unikátních schopnostech tyto zdroje využívat (Hučka a kol., 2008). Schematicky jsou výše provedené úvahy znázorněny na obr. 1.

Obrázek 1: Schéma negativních a pozitivních disparit

Zdroj: Hučka a kol. (2008)

2.2 Obecné charakteristiky regionálních disparit

Množství teorií regionálního rozvoje neustále narůstá. Vzájemně se liší nejenom pojetím samotného rozvoje, ale také vymezením hlavních aktérů a mechanismů regionálního rozvoje. V neposlední řadě se liší také doporučeními pro tvorbu regionálních politik. Důležité je zdůraznit, že dosud neexistuje všeobecně akceptované paradigma regionálního rozvoje. Regionální disparity jsou velmi frekventovaným předmětem teorií regionálního rozvoje. Podobně jako teorie regionálního rozvoje samotné se však navzájem odlišují také pohledy na regionální disparity. Pro potřeby této práce je vhodné rozdělení těchto teorií na základě toho, jaký význam přisuzují konvergenčním, resp. rovnovážným a jaký divergenčním, resp. nerovnovážným tendencím v rámci prostorového vývoje.

Zajímavou definici regionálních disparit udává Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále OECD), která regionální (prostorové) disparity vyjadřuje jako míru odlišnosti projevu intenzity zkoumaného ekonomického jevu pozorovaného v rámci regionů dané země. Tato definice pochází z roku 2002 a byla zmíněna i v dokumentu *Regions and Cities at a Glance 2020* (OECD, 2020), nicméně nenabízí úplně přesný a komplexní pohled na regionální disparity. Zužuje totiž regionální disparity na ekonomickou oblast, což je při zaměření samotné organizace pochopitelné a zahrnuje pouze regionální disparity uvnitř jednoho státu, a nikoliv disparity mezi regiony několika zemí.

Definice pojmu regionální disparity dle Vorauera (2007) shrnuje definice z několika zdrojů. Regionálními disparitami se rozumí odchylky od nějakého myšleného referenčního rozdělení znaků pokládaných za relevantní, v souvislosti s různými prostorovými úrovněmi měřítka (ohraničení regionu). Regionální disparita je nevyrovnanost prostorových struktur v nějakém regionu, resp. v různých regionech. Regionální disparity se projevují v různých podmínkách života, jakož i v nerovných hospodářských rozvojových možnostech. Protiklad města a venkova může být také chápán jako forma prostorové disparity. Dle Mezinárodní organizace práce (dále ILO) jsou regionální disparity rozdíly mezi ekonomickým výkonem a blahobytem, mezi jednotlivými zeměmi nebo regiony. Organizace si na základě vlastních potřeb vytvořila vlastní využívanou definici pro dokumenty, kde hodnotí trendy nezaměstnanosti po celém světě.

2.2.1 Informační hodnota regionální disparity

Pojetí regionálních disparit jako územních nerovností v posledních dvou desetiletích (zejména v posledních plánovacích obdobích Evropské unie) bylo převážně orientováno na zjišťování a vyhodnocování „negativních“ disparit. Na tom byl, a do značné míry ještě stále je, založen systém podpory zaostávajících regionů ze strany Evropské unie i České republiky. Zjišťování a vyhodnocování „pozitivních“ disparit dosud zůstává mimo zájem jak vědců, tak i politiků. Disparity však nejsou zkoumány jen proto, aby bylo dosaženo toho, že budou všichni stejní (všechny regiony si budou ve všem rovny). Poznání pozitivních disparit je důležité také proto, aby se potvrdila jedinečnost jednotlivých území a dalo se s nimi účelněji a efektivněji pracovat, aby jednotlivá území znala a uměla využívat své komparační výhody (Kutscherauer a kol., 2010).

Hučka a kol. (2008) dělí zjištěné a vyhodnocené disparity podle toho, jakou mohou mít informace pro příjemce hodnotu. Dělí je na poznávací, motivační, operační a rozhodovací. Poznávací informují příjemce o širším kontextu znaků zkoumaných subjektů, zvyšují stav

poznání příjemce informací bez konkrétních požadavků na způsob jejich dalšího přímého využití. V praxi může jít o srovnávání zemí a jejich seskupení podle společných znaků či rozdílů ve vývoji různých částí světa. Zvýšení stavu poznání je nejčastějším důvodem, proč jsou nejrůznější disparity analyzovány a vyhodnocovány. Motivační – změny relevantních znaků zkoumaných subjektů vytvářejí soubor pohnutek podněcující příjemce informací k určité činnosti. Motivují jej ke způsobu jednání, zpravidla v delším časovém horizontu. Jedním z častých zadání hodnocení územních disparit s cílem působit motivačně je např. vyhledávání území vhodných pro různé typy investování. Motivují investory k umístění svých investic do konkrétních území.

Operativní – změny relevantních znaků zkoumaných subjektů vedoucí k okamžitému jednání, k reakci na vzniklou, resp. měnící se situaci. Např. reakce na opakující se záplavy v určitých částech vymezeného území. Rozhodovací – změny relevantních znaků zkoumaných subjektů, jejichž vyhodnocení vede příjemce k přijetí rozhodnutí. Poskytnout informace pro rozhodování je druhým nejčastějším důvodem, proč jsou územní disparity analyzovány a vyhodnocovány. Zpravidla se jedná o podklady pro tvorbu regionálních strategií a programů, může také jít např. o identifikaci regionů pro stanovení soustředěné pomoci státu problémovým regionům. Součástí tohoto členění je i fakt, že hranice mezi způsoby využití poznání disparit zkoumaných subjektů není ostrá, že způsoby užití získaných poznatků se mohou překrývat. Rozdílná informační hodnota vyhodnocených disparit není dána rozdílnými indikátory. Obvykle jde o kontext vyhodnocení – věcný, časový, velikostní, míry rizika apod.

2.2.2 Příčiny vzniku regionálních disparit pohledem teorií regionálního rozvoje

Teorií regionálního rozvoje existuje řada a navazují na jednotlivé školy ekonomických teorií. Nejucelenější nástin teorií regionálního rozvoje uvedli autoři Blažek, Uhlíř (2011). Dalším významným přispěvatelem k teoriím regionálního rozvoje je Sloboda (2006). Dále uvedené příčiny územních nerovností, jak jsou chápány a vysvětlovány jednotlivými teoriemi regionálního rozvoje, vycházejí z výše uvedených publikací.

Jako první zmíníme neoklasické a neoliberální teorie regionálního rozvoje. Neoklasická teorie rozlišuje dvě hlavní složky regionálního růstu. První složkou je krátkodobý růst, založený na přirozené tendenci k vyrovnávání rozdílů mezi regiony, zejména pomocí kapitálu a migrace. Druhou složkou je dlouhodobý růst, který je závislý na růstu kapitálu, populačním růstu a také technickém pokroku.

Neoklasická teorie využívá jednosektorový a dvousektorový model. Jednosektorový model vychází z předpokladu, že meziregionální mobilita produkčních faktorů směřuje spíše do oblasti s vyšším výnosem. Jedná se o nejvyšší mzdy v případě mobility pracovních sil a v případě mobility investic o nejvyšší výnosy kapitálu. Z tohoto předpokladu vyplývá, že mobilita kapitálu a pracovních sil bude protisměrná, a bude tedy přispívat ke snižování disparit mezi regiony. Oproti tomu dvousektorový model využívá předpokladu, že mobilita pracovních sil i kapitálu může být i stejnosměrná, dokud nedojde k dosažení rovnovážného stavu. Dalším podstatným rozdílem mezi jednosektorovým a dvousektorovým modelem je předpoklad, kdy dvousektorový model upouští od předpokladu homogenity regionů. Spočívá právě v tom, že různé regiony mohou mít i různě specializovaný export, což může zapříčinit zvýšení regionálních rozdílů v tempech růstu díky rozdílům v technickém pokroku v různých odvětvích.

Neoklasické přístupy považují za nejefektivnější způsob alokace zdrojů působení tržních sil, z čehož vyplývá, že je upřednostňována minimalizace státních zásahů do hospodářství. U neoklasické analýzy se tedy předpokládá, že disparity nakonec vymizí prostřednictvím prostorové mobility výrobních faktorů, jež způsobí vyrovnání produktivity v regionech.

Dalšími zmíněnými přístupy budou teorie nové ekonomické geografie a nová teorie růstu. Tyto dvě velmi těsně spjaté teorie se v posledním desetiletí dostaly do popředí. Vychází z předpokladů neoklasické ekonomie. Základní tendence různého regionálního rozvoje vidí autoři teorií v náhodě, rozdílnosti přírodních podmínek či historických událostech.

Dalším zmíněným přístupem jsou teorie založené na keynesiánském uchopení problematiky, které vymezují prostor v rámci dichotomie jádro–periferie. Teorie regionálního růstu je z keynesiánského pohledu založena na poptávce po zboží vyráběném v regionu. Za hnací motor regionálního rozvoje je v keynesiánském přístupu považována především existence tržní rovnováhy a velikost poptávky po zboží z daného regionu v jiných regionech. Hlavním mechanismem, jenž působí z dlouhodobého hlediska na vyrovnání regionálních disparit, je mobilita výrobních faktorů. Je-li tato mobilita dostatečná, není třeba do procesu regionálního rozvoje zasahovat. Mezi teorie v keynesiánském chápání patří například i teorie růstových pólů. Ta je zaměřena na rozeznávání růstových center a růstových os regionu a považuje za hlavní příčinu vzniku regionálních disparit různou ekonomickou strukturu regionů.

Mezi neomarxistické teorie příčiny regionálních disparit jsou zahrnovány teorie nerovné směny, strukturalistický marxismus, teorie mezoekonomiky a teorie územních dělb práce.

Všechny uvedené teorie považují za hlavní příčinu nerovnoměrného rozvoje strukturální a sociální nerovnosti v kapitalistickém systému a zdůrazňují, že problémem jsou obecné principy fungování kapitalismu. Dále zmíněnou teorií bude regulační teorie, jež tvrdí, že v ekonomice a ve společnosti dochází ke krizovým obdobím. Ta ale budou dříve či později překonána adaptací existujících struktur a institucionálních forem. Jako příčiny regionálních disparit v regulační teorii jsou zmiňovány především rozdílné formy sociální regulace, rozdílné vztahy při výrobě a politický a institucionální kontext.

Posledními zmíněnými teoriemi budou teorie regionálního rozvoje založené na institucionalismu. Ten se snaží objasnit příčiny vzniku regionálních disparit důrazem na roli institucí a jejich historický vývoj. Teorie výrobních okrsků považuje za nejpodstatnější v ekonomickém rozvoji regionů podíl malých a velmi malých firem v jejich specifickém způsobu spolupráce. Malé firmy jsou považovány za nejvýznamnější subjekty regionálního rozvoje. Teorie učících se regionů spatřuje jako hlavní příčiny vzniku meziregionálních rozdílů schopnosti učit se a inovovat. Vyzdvihována je zde konkurenceschopnost, jež napomáhá vytvářet prostor k inovacím a tím i rozvíjení regionů.

Uvedený přehled hledání příčin regionálního rozvoje v teoriích regionálního rozvoje, vycházející z prací Blažka, Uhlíře (2011) a Slobody (2006) ukazuje, že vysvětlení příčin vzniku regionálních disparit spatřuje každá z teorií v jiných faktorech. Neoklasické a neoliberalní se kloní spíše k přístupu, že v rámci regionálního rozvoje existuje automatická tendence k vyrovnávání regionálních disparit a stát má pouze posílit vyrovnávací mechanismy. Oproti tomu většina zbývajících teorií se kloní k názoru, že bez zásahu státu by vývoj směřoval k růstu územních nerovností.

2.3 Klasifikace regionálních disparit

Pojem klasifikace znamená doslova třídění, zařazování do různých tříd. Klasifikace prezentuje hierarchicky uspořádané třídění konkrétních znaků ekonomických, sociálních nebo demografických jevů nebo procesů. Klasifikační třídění sleduje návaznost jevů nebo procesů od obecnějších k podrobnějším. Jevy a procesy jsou v klasifikaci uspořádány a rozčleněny zpravidla do tříd a podtříd, skupin a podskupin či oddílů a pododdílů. Vyšší stupeň struktury se rozkládá na detailnější nižší stupně (Hučka a kol. 2008). Regionální disparity budou v této práci klasifikovány ze dvou souvisejících perspektiv, a to horizontální a vertikální. Tato klasifikace je převzata z dokumentu „Regional disparities and Cohesion: What strategies for the future“ od

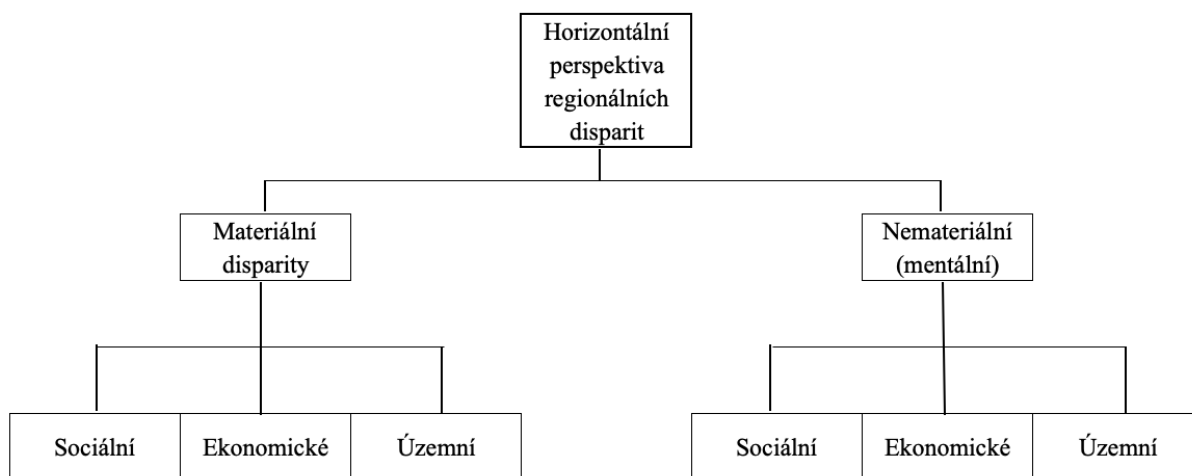
Evropského parlamentu, jež byla vytvořena pro potřeby strukturální politiky a politiky soudržnosti Evropské unie (NORDREGIO a kol. 2007).

Vertikální perspektiva vychází z poznatku, že se disparity mění s ohledem na geografické měřítko. Buď jsou disparity posuzovány v kontextu různých geografických měřitek (svět, světadíl, národ), anebo různých územních měřitek (země, region nebo obec), výsledkem je velice rozdílný pohled na míru těchto disparit. Disparity mají obvykle tendenci se zvyšovat se snižováním územního měřítka.

Základní členění vertikální perspektivy pomocí geografického měřítka v širším kontextu zahrnuje tři úrovně, a to disparity na evropské úrovni, kde existují obrovské rozdíly mezi regiony nových a starých členských zemí, dále na disparity na národní úrovni, kde jsou silné a stabilní vnitřní disparity. Poslední jsou disparity na místní úrovni, kde jsou silné rozdíly mezi sousedními regiony vytvářející jak příležitosti, tak ohrožení.

Horizontální perspektiva zahrnuje jak hmotné, tak i nehmotné disparity. Členění horizontální perspektivy může být shodné pro hmotné i nehmotné disparity. Klasifikace v rámci horizontální perspektivy se řídí dle jediného atributu, který je základem všech klasifikací, jež lze nalézt v literatuře, a to je sféra výskytu regionální disparity z věcného hlediska.

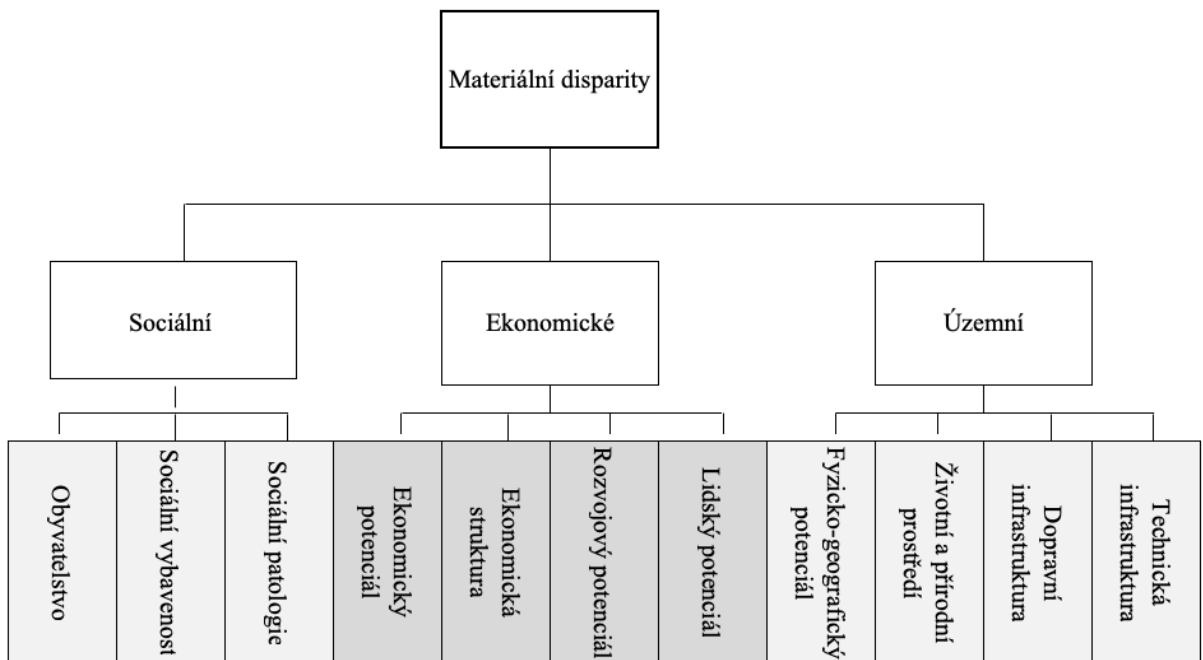
Členění horizontální perspektivy je rozděleno na dvě úrovně klasifikace. Základní členění horizontální perspektivy hmotných disparit na první úrovni klasifikace má jako základní atributy pro členění zvoleny zaprvé podstatu disparity (materiální a nemateriální), zadruhé sféru výskytu disparity (sociální, ekonomická, územní). Schematicky znázorňuje toto členění následující obrázek č. 2.

Obrázek 2: Horizontální perspektiva na 1. úrovni klasifikace

Sociální disparity se týkají obyvatelstva v širším pohledu, řeší se zejména kvalita života, životní úroveň, sociální nerovnost či sociální patologie. Netýkají se ovšem lidského potenciálu jako ekonomické kategorie, který se řadí mezi ekonomické disparity. Ekonomické disparity se týkají regionálního výstupu v širším kontextu výkonnosti ekonomiky, dále její struktury a již zmíněného rozvojového a lidského potenciálu. Územní disparity jsou spojeny s polohovými poměry v širším kontextu s geografickými, přírodními, dopravními a technickými podmínkami.

Základní členění horizontální perspektivy materiálních disparit na druhé úrovni klasifikace vychází z výše uvedeného vymezení na sociální, ekonomické a územní disparity (první úroveň klasifikace). Při konstrukci tohoto členění bylo postupováno dle zásady nepříliš velkého počtu podtříd, jejich logického uspořádání, a především dodržení homogenní úrovně. Základní členění na druhé úrovni klasifikace je uvedeno na obrázku č. 3. V tomto schématu jsou uvedeny podtřídy pro členění materiálních disparit i na druhé úrovni.

Obrázek 3: Základní členění horizontální perspektivy materiálních disparit na 2. úrovni klasifikace

Sociální disparity z první úrovně klasifikace se dle výše znázorněného návrhu na druhé úrovni člení na obyvatelstvo, sociální úroveň a sociální patologie. Do podtřídy obyvatelstva se řadí především jeho životní úroveň (vč. vybavenosti domácností), dále úroveň vzdělávání, zdravotní stav, migrace či segregace. Do podtřídy sociální vybavenosti se řadí zdravotnictví, školství,

sociální služby, kultura a bydlení. Podtřída sociální patologie zahrnuje sociální exkluzi, kriminalitu (vč. bezpečnosti) i nevhodnost.

Ekonomické disparity (první úroveň klasifikace) se na druhé úrovni člení na výkonnost ekonomiky zahrnující její výkon, produktivitu a vnější vztahy. Dále na ekonomickou strukturu, kam patří odvětvová struktura a struktura podle subjektů. Další podtřídou je rozvojový potenciál, do nějž je zahrnut výzkum a vývoj, zahraniční kapitál či investice. A poslední podtřídou ekonomických disparit je lidský potenciál, kam je zařazeno ekonomicky aktivní obyvatelstvo, zaměstnanost, nezaměstnanost a mobilita.

Územní disparity z první úrovně klasifikace se na druhé úrovni člení na fyzicko-geografický potenciál zahrnující nerostné bohatství, klima, strukturu a intenzitu osídlení, polohové poměry a lokalizaci regionu. Dále na životní a přírodní prostředí, kam patří ovzduší, odpady, voda, příroda a biodiverzita, lesy, krajina a půda. Další částí je dopravní infrastruktura, do níž patří silniční, železniční a letecká infrastruktura, vodní doprava i dopravní obslužnost. A poslední podtřídou je technická infrastruktura, kam je zařazeno zásobování vodou, kanalizace a čištění odpadních vod, zásobování energiemi, informační a telekomunikační technologie a jako poslední infrastruktura cestovního ruchu.

Dále bude věnována pozornost nehmotným disparitám a jejich členění. Nemateriální, tedy nehmotné či také mentální disparity představují takovou skupinu disparit, která existuje v myslích obyvatelstva. Oproti prostorovým disparitám s hmotnou podstatou nemohou být nehmotné disparity často spojovány s ukazateli, kterými by mohly být měřeny. Zatímco hmotné disparity se obvykle vyznačují kardinalistickým charakterem, tedy přímou měřitelností. U nehmotných disparit jsou obvyklé spíše atributy ordinalistické. Z tohoto důvodu je také problém nemateriální disparity exaktně měřit. Nijak tím ovšem není omezena schopnost jednotlivých subjektů sestavit si svůj žebříček prostorových preferencí, odvozený právě od disparit, jež mají nemateriální charakter.

Právě nehmotné disparity odrážejí skutečnost, že se ve sféře regionálního rozvoje stále intenzivněji zmiňují tzv. měkké lokalizační faktory, čímž roste jejich význam. Zatímco tradiční tvrdé lokalizační faktory dominovaly lokalizačním a regionálně-rozvojovým analýzám po mnoho desetiletí, měkkým faktorům byla věnována pouze okrajová pozornost. Mezi měkké lokalizační faktory se řadí například kvalita životního prostředí, sociální kvalita obyvatelstva, ale v poslední době je velmi často zmiňována i image území, tedy pověst, jež daný region předchází.

Ve stále se komplikující realitě, pro kterou je příznačné narůstající množství sociálních, ekonomických a jiných prvků a obzvláště interakcí se rostoucí popularitě těší marketingové přístupy, které se kromě jiného snaží ovlivňovat image území a používají nástroje, pomocí nichž je možné dosáhnout kýžených výsledků co nejdříve, pokud možno „ještě dnes“ (Malinovský, Kutscherauer, Sucháček, 2003).

Škola, společně se sdělovacími prostředky a výchovou v rodině prezentuje hlavní zdroj hodnotových systémů, postojů či způsobů chování, tedy neformálních institucí. Je jistě oprávněné vyzdvihnout význam učebnic a věcné náplně výuky na základních a středních školách při formování základních představ o různých územích (zemích, regionech, městech atd.) v myšlení studentů. Tyto ve školních lavicích získané a naučené neformální instituce provázejí později jednotlivce prakticky po zbytek života a pouze výjimečně dochází k jejich změně (Kutscherauer a kol., 2010). Lze tedy konstatovat, že kromě sdělovacích prostředků se na vytváření image regionu významným způsobem podílí také školní učebnice.

Image regionu se projevuje jak směrem navenek, tak i vnitřně. Směrem navenek pověst regionu vymezuje postoje a chování externích ekonomických, sociálních či politických subjektů vůči danému území. Směrem dovnitř je pak formován postoj a vnímání regionu jeho samotným obyvatelstvem. Psychosociální atmosféra regionu a očekávání ohledně budoucnosti pak významně spoluurčují další osud regionu. Kupříkladu když obyvatelstvo chová naděje a má pozitivní očekávání ohledně budoucnosti regionu, tak samo přitahuje další investory. Lze ovšem nalézt také celou řadu opačných, negativních příkladů, kdy špatná image regionu brzdí jeho rozvoj. Právě proto je tak důležité i postavení každého regionu na mentálních mapách.

Jak bylo výše zmíněno, pro nemateriální disparity je charakteristický ordinalistický charakter, a přitom jsou tyto disparity odrazem, reflexí reálného světa. Právě z tohoto důvodu bude jejich členění z hlediska horizontální perspektivy na první úrovni klasifikace shodné se členěním disparit materiálních, což bylo znázorněno na obrázku č. 2. Tedy členění na sociální, ekonomické a územní disparity.

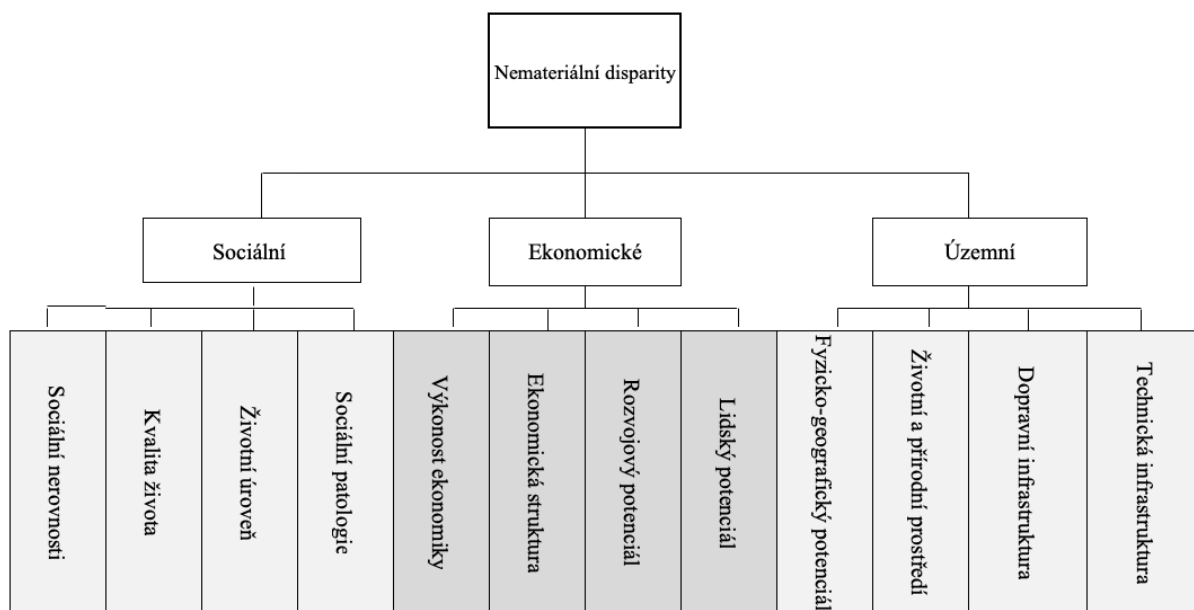
Sociální disparity jsou vztaženy k tomu, jak obyvatelstvo vnímá teritoriální diferencovanost kvality života, životní úrovně, sociální nerovnosti či sociální patologii. Grafickým znázorněním těchto postojů jsou mentální mapy v oblasti sociální a následné vnímání jednotlivých oblastí jako sociálně úspěšných, anebo naopak problémových. Ekonomické disparity se týkají vnímání teritoriálně rozdělené výkonnosti ekonomiky, její struktury stejně jako rozvojového a lidského potenciálu. Ke grafickému znázornění reputace jednotlivých území jsou využívány mentální

mapy ve sféře hospodářské, spojené s vnímáním jednotlivých území jako prosperujících anebo problémových. Územní disparity pak jsou spojeny s polohovými poměry v širším kontextu a s geografickými, přírodními, dopravními a technickými podmínkami. I tyto skutečnosti jsou promítány do sklonů, postojů a přesvědčení obyvatelstva a následného posuzování území jako více či méně atraktivních.

Určitá skupina obyvatelstva si pak bude vytvářet vlastní názor i z disparit v druhé úrovni klasifikace, z pohledu horizontálního. Tuto skutečnost způsobuje stále ještě poměrně hodně obecný charakter druhé úrovně klasifikace členění disparit, stejně jako poměrně malý počet skupin disparit na této druhé úrovni klasifikace. Proto je členění na druhé úrovni klasifikace shodné s členěním disparit materiálních.

Nehmotné disparity na druhé úrovni členění ale mají oproti disparitám materiálním jeden podstatný rys a tím je to, že intenzita jejich vnímání bude dána závažností problému z celospolečenského hlediska stejně jako stupněm vyspělosti dané země. Z tohoto důvodu bude v myšlení většiny obyvatel přisuzována patrně relativně menší váha otázkám ekonomické struktury oproti problémům životního a přírodního prostředí anebo sociální patologie. Podobné rozdíly jsou i v rámci jednotlivých celků na druhé úrovni klasifikace. Nezaměstnanost tedy může být v rámci lidského potenciálu vnímána s větší citlivostí než otázka mobility pracovních sil. Informačním a telekomunikačním technologiím může být v rámci technické infrastruktury přisuzována větší váha oproti například problémům spojeným s kanalizací. Je přitom zcela evidentní, že se váhy přisuzované jednotlivým faktorům v rámci nehmotných disparit budou vyznačovat mimořádnou diferenciací jak prostorovou, tak i časovou a budou závislé na celospolečenském kontextu. Základní členění na druhé úrovni klasifikace je uvedeno na obrázku č. 4.

Obrázek 4: Základní členění horizontální perspektivy nemateriálních disparit na 2. úrovni klasifikace

Zdroj: Hučka a kol. (2008)

Nehmotné sociální disparity (první úrovně klasifikace) se na druhé úrovni člení na prostorově diferencované vnímání obyvatelstva, sociální vybavenosti a sociální patologie. Do prostorově diferencovaného vnímání obyvatelstva je zahrnuta jeho životní úroveň (včetně vybavenosti domácností), dále úroveň vzdělávání, zdravotní stav, migrace i segregace. Do prostorově diferencovaného vnímání sociální vybavenosti patří zdravotnictví, školství, sociální služby, kultura a bydlení. Do prostorově diferencovaného vnímání sociální patologie je zahrnuta sociální exkluze, kriminalita (včetně bezpečnosti) a nehodovost.

Nehmotné ekonomické disparity z první úrovně klasifikace se pak na druhé úrovni budou členit na vnímání výkonnosti ekonomiky, jež zahrnuje její výkon, produktivitu a vnější vztahy. Dále na vnímání ekonomické struktury, kam patří odvětvová struktura a struktura podle subjektů. Poté vnímání rozvojového potenciálu, do nějž je zahrnut výzkum a vývoj, zahraniční kapitál a investice. A jako poslední bod je vnímání lidského potenciálu, kam je zařazováno ekonomicky aktivní obyvatelstvo, zaměstnanost, nezaměstnanost a mobilita.

Nehmotné územní disparity, první úrovně klasifikace, se pak na druhé úrovni člení na prostorově diferencovanou percepci a reputaci. Člení se na fyzicko-geografický potenciál, životní a přírodní prostředí, dopravní infrastrukturu a technickou infrastrukturu. Fyzicko-geografický potenciál zahrnuje nerostné bohatství, klima, strukturu a intenzitu osídlení, polohové poměry a lokalizaci regionu. Do třídy životní a přírodní prostředí patří ovzduší, odpady, voda, příroda a biodiverzita, lesy, krajina a půda. Do třídy dopravní

infrastruktury se zařazuje silniční, železniční a letecká infrastruktura, vodní doprava a dopravní obslužnost. Poslední třídou je třída technické infrastruktury, kam patří zásobování vodou, kanalizace a čištění odpadních vod, zásobování energiemi, informační a telekomunikační technologie a infrastruktura cestovního ruchu.

Přítomnost prostorové proměnnosti v sociálně ekonomickém rozvoji vede k nerovnoměrnému rozvoji regionů, typickému vznikem prostorových nerovností. Nevyrovnanost prostorových struktur v různých regionech je nazývána regionální disparitou a rozumí se jí rozdílnost nebo nepoměr různých jevů či procesů majících jednoznačné územní rozmístění. Novost zkoumání regionálních disparit je v případě volby přístupu k identifikaci a hodnocení disparit. Je zjišťováno, do jaké míry přinášejí informace o zjištěných disparitách příjemci informací nové poznání a v jakém smyslu může být toto poznání využito.

Informační hodnota disparit je dělena na poznávací, motivační, operační a rozhodovací. Bylo využito rozdělení na regionálních disparity s materiální podstatou (odraz v realitě) a s nemateriální podstatou (odraz v myšlení lidí). Pro klasifikaci regionálních disparit byly využity dvě základní perspektivy, jmenovitě vertikální perspektiva, kdy jsou disparity rozlišovány podle geografické úrovně, a horizontální perspektiva, související s věcnou sférou jejich výskytu (sociální, ekonomická a územní). V rámci těchto tří identifikovaných sfér výskytu, představujících první úroveň klasifikace (třidu), je v práci prezentován i návrh klasifikace na druhé úrovni klasifikace dle Hučky (2008).

2.4 Měření regionálních disparit

Základním smyslem regionálního rozvoje je udržitelně zlepšovat kvalitu života v daném regionu, tj. průběžně dosahovat pozitivních hospodářských, sociálních, environmentálních a případně i dalších změn v regionu, aniž by tím byl ohrožen či zásadním způsobem ztížen život budoucích generací. Realizace tohoto základního cíle není však především z důvodu názorové a dispoziční odlišnosti obyvatel regionu vůbec snadná věc. Jak již bylo v práci opakovaně zmíněno, odlišné názory a dispozice mohou vést i k opačnému nebo minimálně rozdílnému hodnocení některých změn, realizovaných pomocí intervencí regionální politiky. Jako příklady lze zmínit opačné či alespoň rozdílné názory na prospěšnost výstavby cyklostezek, různé názory na možnosti parkování, rozsah veřejné zeleně, rozšíření jaderné elektrárny či rozšíření lomu (Armstrong, 2000).

Aby bylo možné měřit a například i v čase porovnávat úroveň regionálního rozvoje či stav kvality života v regionu, je nutné dopředu stanovit v různé míře obecnosti parametry, které

budou úroveň regionálního rozvoje a stav kvality života v regionu pro dané měření popisovat, a to včetně stanovení váhy (poměru významnosti) jednotlivých parametrů. Obecnost a existence nekonečného množství ukazatelů a vlivů a subjektivní charakter řady z nich neumožňuje stanovovat zcela objektivní a zároveň univerzálně platný postup pro určení úrovně regionálního rozvoje či zjištění velikosti regionálních disparit nebo stavu kvality života v regionu. Zároveň bude občas vhodné přistoupit i k segmentaci regionálního rozvoje nebo kvality života v oblastech, které bude možné jednodušším způsobem charakterizovat, například konečným počtem základních parametrů, vybraných panelem odborníků. Jednou z klíčových otázek při charakteristice regionálních rozdílů je tedy jednoznačně výběr ukazatelů, pomocí kterých se hodnotí úroveň rozvoje regionu a následně též rozdíly mezi jednotlivými územními celky dané hierarchické úrovně (Sloboda 2006).

Obecně je tedy třeba při hodnocení úrovně regionálního rozvoje a stavu kvality života v regionu vycházet ze tří principů. Prvním je princip shodných parametrů. Ten je definován předpokladem, že úroveň regionálního rozvoje nebo stav kvality života v regionu jsou měřitelné a porovnatelné pouze v rámci shodně vybraných parametrů. Dalším princip shodného přístupu k hodnocení. Princip shodného přístupu k hodnocení využívá předpokladu, že způsob hodnocení úrovně regionálního rozvoje či kvality života v regionu s pomocí vybraných parametrů musí být shodný. A třetím principem je princip transparentnosti. V případě, že nelze dva výše zmíněné principy dodržet, je nutné odlišnosti transparentně popsat včetně důsledků. Způsob hodnocení musí být vždy transparentně spojen s vybranými parametry a jejich hodnotami (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013).

Budou-li shrnuty poznatky z literatury k měřitelnosti regionálních disparit, může být měřitelnost regionálních disparit charakterizována následujícím způsobem. Za prvé při měření disparit lze uplatňovat dílčí a souhrnné ukazatele. Při měření disparit formou souhrnného ukazatele (integrovaného indikátoru) je nutné respektovat tři principy. Jako první bude zmíněn princip členění, jenž říká, že bez ohledu na to, do kolika regionů je země rozčleněna, ocenění nerovností by se nemělo měnit. Dalším principem je tolerance k velikostním rozdílům. Ten říká, že měřítko nerovnosti by mělo produkovat shodná ocenění jak pro geograficky stejnoměrné, tak geograficky nepravidelné rozdělení obyvatelstva. A posledním principem je necitlivost k pořadí. Tento princip ukládá povinnost, že ocenění nerovnosti by se nemělo měnit v důsledku změny v pořadí, v němž jsou regiony zaváděny do kalkulace, tj. seřazeny buď podle velikosti obyvatelstva, nebo v abecedním pořadí.

Za druhé, výběr metod pro měření disparit (sběr údajů, způsob hodnocení – absolutní, poměrový, rozložení) je nutno přizpůsobit disparitě a cíli, který je sledován. Možnostmi jsou absolutní hodnota (ano/ne), relativní hodnota (ukazatel např. na obyvatele), srovnávání regionů na základě ukazatele souhrnného hodnocení regionu, využití určitých standardů a jejich plnění (plnění/neplnění, relativní míra plnění) apod. Za třetí, velice významným faktorem měřitelnosti je objektivnost měření, která může zásadním způsobem vypovědět o tom, co může nebo nemůže být za disparitu považováno (např. objektivnost měření HDP na obyvatele podle regionů je sporná) (Hučka a kol. 2008).

Kutscherauer a kol. (2010) uvádí, že mezi nejvhodnější metody měření disparit, které mohou být využity regionálním managementem, patří pět základních metod: metoda založená na škálovacích technikách, metoda semaforu, metoda průměrné odchylky, bodová metoda, metoda normované proměnné. Všechny metody mají své výhody i nevýhody, ovšem jejich použití je závislé nejen na míře obtížnosti, s níž je lze aplikovat v praxi, ale také na souboru statistických indikátorů, jež jsou pro toto hodnocení použity. U některých metod je možné do hodnocení zařadit pouze indikátory kvantitativního charakteru.

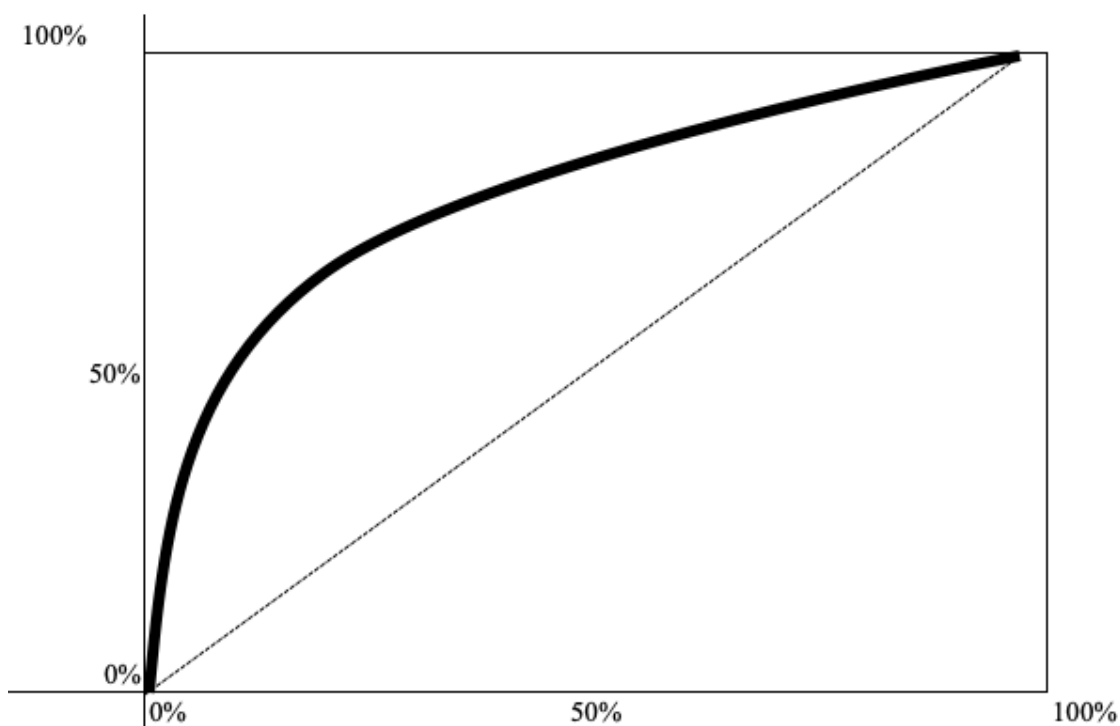
Pro hodnocení regionálních disparit v sociální oblasti podle navržených indikátorů se jeví jako nejlepší využití bodové metody. Tato metoda má schopnost shrnout ukazatele zachycené v různých jednotkách do jediné syntetické charakteristiky, jíž je bezrozměrné číslo. Následně je možné výsledné hodnoty porovnat se středními hodnotami za celou Českou republiku a konkrétní disparity budou stanoveny jako odchylka od střední hodnoty. Pomocí magického n-úhelníku lze zobrazit konkrétní disparity změřené v jednotlivých krajích oproti průměru České republiky. Pak je možno zhodnotit disparity jako „pozitivní“ nebo „negativní“.

Minařík, Borůvková a Vystrčil (2013) využívají k analyzování regionálního rozvoje metody měření koncentrace, měření konvergence a měření podobnosti. Jeden z problémů, jenž se v souvislosti s uspořádáním jevů musí vyřešit, je otázka rovnoměrnosti či nerovnoměrnosti rozložení jevu na území. V tomto kontextu jsou využívány pojmy diverzifikace (nerovnoměrné rozložení), ekvivalence a koncentrace, který je předchozím pojmům nadřazený. Jinou příznačnou oblastí měření koncentrace je způsob rozdělení celkového bohatství ve společnosti (příjmy, důchody, majetek) mezi dílčí sociální vrstvy, eventuálně jednotlivé domácnosti.

Princip měření koncentrace využívá působení interakce dvou veličin při vzestupném uspořádání sčitatelné číselné proměnné, jež nabývá kladných hodnot. Určuje se z netříděných

dat, z dat tříděných bodovým nebo s intervalovým tříděním. Grafickým vyjádřením je koncentrační křivka. Svislá osa je vyhrazena pro četnosti a vodorovná pro hodnoty proměnné. Graf je čtverec, hodnoty na obou osách se tedy pohybují v hodnotách 0 až 100 %. V případě ideální ekvivalence (všechny hodnoty proměnné v souboru jsou stejné) je ideální křivka úhlopříčkou grafu. Když divergence roste, pak se křivka stále více zakřivuje.

Bezrozměrnou číselnou charakteristikou koncentrace je Giniho index. Lze jej odhadnout z grafu koncentrační křivky, protože se počítá jako podíl plochy mezi úhlopříčkou grafu a konkrétní křivkou vzhledem k ploše trojúhelníku ohraničeného oběma osami a úhlopříčkou. Hodnoty indexu nabývají hodnot od 0 do 1. Krajních hodnot obvykle nabýt nemůže. Příklad koncentrační křivky je na následujícím obrázku č. 5. Koncentrační křivka na tomto obrázku znázorňuje situaci, kdy 20 % obyvatel žije v 72 obcích. V prvních 80 % obcí žije jen necelých 35 % obyvatel atd.

Obrázek 5: Koncentrační křivka

Zdroj: Hučka a kol. (2008)

Pojem konvergence v tomto kontextu vyjadřuje sblížení regionů v čase a v hodnotě specifického indikátoru. Opakem je tedy divergence, vzdalování. Použití pojmu tzv. čisté konvergence či divergence lze pouze ve chvíli, kdy porovnáváme dvojici regionů. Jako příklad čisté konvergence lze uvést model singularity smršťujícího se vesmíru, kdy se dva body přibližují. Opakem je čistá divergence, kdy může být použit jako příklad model rozpínajícího

se vesmíru, kde se dva body od sebe v prostoru vzdalují (Armstrong, Taylor, 2000). Při porovnávání více regionů se využívá spíše tendence k divergenci či konvergenci. V situacích, kdy výsledek výrazně vybočuje ze všeobecné tendence, se o nich hovoří jako o disparitách.

Pojem konvergence byl původně odvozen od hospodářského růstu, postupně se ovšem měření konvergence rozšířilo do velkého množství dalších oblastí. U měření konvergence se na souboru jednotek pozoruje vývoj určité proměnné v čase. Poté se dá zjišťovat, zda dochází k postupnému přibližování (konvergování), či vzdalování hodnot (divergování), nebo ani k jednomu z těchto jevů. Jednotky, které jsou mimo převažující tendence, vytvářejí disparity. Typickým příkladem v této souvislosti je postavení hlavního města Prahy mezi ostatními kraji ČR. Praha je disparitní z hlediska velkého množství indikátorů.

Při měření konvergence se využívají dva základní přístupy, beta-konvergence a sigma-konvergence. Beta-konvergence se zakládá na předpokladu, že se jednotky v konkrétním časovém intervalu sbližují, tedy konvergují. Jednotky, jež na počátku časového intervalu nabývaly nízké hodnoty, rostou rychleji než jednotky, které na počátku nabývaly hodnoty vyšší. Jednotky divergují, vzdalují se, a pokud na počátku časového intervalu vykazovaly nízké hodnoty, vykazují i pomalejší růst oproti jednotkám, jež na počátku časového intervalu vykazovaly vysoké hodnoty.

Sigma-konvergence je zakládána na předpokladu, že pokud dochází ke konvergenci, pak se variabilita hodnot proměnné, měřená směrodatnou odchylkou, v čase systematicky snižuje. V případě divergence se směrodatná odchylka právě naopak systematicky zvyšuje. Výsledky obou přístupů mohou být ovlivněny případnou přítomností jednotek v disparitním postavení, jež mohou výsledky zkreslit. V tomto postavení, jak bylo výše zmíněno, bývá v regionálních analýzách pro ČR Praha.

Princip měření podobnosti funguje pomocí sady indikátorů regionálního rozvoje. Způsob se liší dle toho, zda jsou použité indikátory sadou kardinálních znaků, či sadou nominálních znaků. Kardinální znaky jsou vždy číselné, jsou interpretovány číselnou hodnotou naměřenou objektivním měřítkem. Když jsou použity kardinální znaky, jsou měřítkem podobnosti či nepodobnosti, regionů jejich vzdálenosti, metriky. Když jsou regiony charakterizovány nominálními znaky, zkonstruuje se míry nazývané míry podobnosti, k nim i duální míry nepodobnosti regionů. Při využití tohoto principu se používá vícerozměrná statistická metoda shlukové analýzy (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013).

3 TRH PRÁCE

Výrobní faktory jsou nedílnou součástí ekonomické teorie i ekonomiky. Výrobním faktorem, kterému bude nyní věnována pozornost, je práce. Nejprve bude vysvětlen pojem práce a dále bude věnována pozornost trhu práce, tedy místu, kde se střetává nabídka práce s poptávkou, ale současně také prostředí, jehož parametry mají velmi úzkou návaznost na kvalitu života obyvatel na straně jedné a možnosti a výkony producentů na straně druhé.

Práce je účelná a cílevědomá lidská činnost, v jejímž průběhu dochází k přetváření surovin a jiných látek, případně jiných výsledků předchozí pracovní činnosti ku prospěchu lidí (vytváří hmotné a duchovní statky). Je to činnost, pomocí které jedna osoba zvyšuje užitek druhé osobě. Práce by měla být uspokojující (poskytnout příslušnou úroveň příjmu) a slučitelná s pracovníkovými schopnostmi (Řehoř, 2010).

Práce je specifickým výrobním faktorem, který nelze přímo vyrobit, jako například kapitálové statky. Oproti tomu je poměrně dobře mobilní a není zcela omezená (na rozdíl od půdy). Tak jako u ostatních výrobních faktorů i práce jako taková se od sebe liší kvalitativně, což se odráží v produktivitě jednotlivých pracovníků. Práce jako základní výrobní faktor se využívá prakticky ve všech firmách. Zdrojem práce jsou domácnosti. Cenou práce je mzda, jež závisí na nabídce a poptávce, kvalitě a také na přínosu faktoru práce pro firmu. Práce je spolu s kapitálem nejvýznamnějším výrobním faktorem, který působí na produkci a rozvoj regionu (Čadil, 2010).

Trh práce představuje velmi komplikovaný systém, jenž je součástí národního hospodářství. Odlišuje se od ostatních trhů tím, že se na něm nabízí a poptává práce, jejímž nositelem je člověk. Schopnost pracovat je jedinečně vázána na člověka. Každý člověk je jedinečný, každý má jiné schopnosti, nadání, talent. Každý má jiné životní a pracovní zkušenosti. Každý člověk má jinou představu a požadavky na práci, kterou chce vykonávat. Trh práce je pojem, který označuje pomyslný prostor, kde dochází ke střetu nabídky pracovních sil a poptávky po pracovních silách. Nabídka je představována domácnostmi (tj. potenciálními zaměstnanci), poptávka pak firmami (tj. zaměstnavatelé). Je to místo, kde se pracovníci ucházejí o práci a zaměstnavatelé se ucházejí o pracovníky.

Pracovní trh je na jedné straně ekonomickou institucí, tedy systémem ekonomických vztahů směny práce za mzdu založeným na racionální volbě účastníků směny. Současně je i sociální institucí, která zahrnuje podmínky a normy sociálního jednání ovlivňujících koupi, prodej

i cenu pracovních služeb. Jedná se o veškeré procedury, neformální normy a zvyky, jež regulují vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli (Řehoř, 2010).

Nabídka práce v ekonomice je tvořena domácnostmi, respektive konkrétními jedinci, ze kterých se sektor domácností skládá. Nabídka práce je determinována řadou faktorů, z nichž teoreticky nejdůležitějším je regionální reálná mzda. Mzda by měla záviset na produktivitě práce v regionu, která souvisí s ekonomickou strukturou, a také na charakteru poptávky po produktech a službách, které region nabízí. Poptávka po práci tedy závisí i na samotné lokalizaci firem do území (pohybu kapitálu) a na jejich růstu (Čadil, 2010).

Na každém trhu, a trh práce není výjimkou, musí vždy existovat a fungovat dvě strany. Vedle nabídky práce tedy musí mít trh práce i opačnou stranu, poptávku po práci. Stejně jako na ostatních trzích i na trhu práce platí, že rovnováha na něm se vytváří vzájemnou interakcí nabídky a poptávky (Kaczor, 2013).

3.1 Trh práce v České republice a Evropské unii

Trh práce a jeho charakteristiky jako dominantní sféra, velikost, dynamika a další vlastnosti jsou ovlivňovány mnoha různými faktory. Kromě geografického a hospodářského profilu země a ekonomické politiky státu je hlavní determinantou potenciální pracovní síla, která je v ekonomické sféře k dispozici, a její skladba. Obyvatelstvo, počet, struktura dle pohlaví a věku jsou dány tím, jak se lidé rodí, umírají nebo stěhují. Vedle faktoru věku má nejdůležitější vliv na využití pracovní síly stupeň a obor vzdělání. Nejznámějším ukazatelem trhu práce a zároveň indikátorem výkonnosti ekonomiky je nezaměstnanost. Ta může mít negativní dopad na rozvoj každého regionu.

Trh práce v ČR má výrazně regionální charakter. Odlišné geografické, demografické, historické, sociální a zejména ekonomické podmínky v jednotlivých krajích zřetelně ovlivňují celou širokou oblast zaměstnanosti. Výrazným způsobem determinují mj. i profesní a odvětvovou strukturu a v konečném důsledku rovněž míru nezaměstnanosti na regionálním trhu práce. Rozdílné jsou i podmínky pro přijímání nových pracovníků, což se promítá i v uplatnitelnosti absolventů škol. Přestože úsilí o sladování požadavků trhu práce se strukturou absolventů škol je dlouhodobé a obtížné, je velice důležité, aby regionální vzdělávání reflektovalo výše uvedená specifika a aby přizpůsobovalo studijní nabídku takovým způsobem, který by byl v souladu s koncepcí regionálního rozvoje příslušného kraje a který by přispíval ke sladování nabídky a poptávky po pracovní síle (NÚV, 2011).

Česká republika se v roce 2004 stala členskou zemí EU, tudíž procesy, které probíhají na evropském trhu práce, mají svůj odraz i na českém trhu práce. Všechno začalo roku 1997, kdy se členské státy zavázaly sestavit soubor společných cílů, úkolů pro politiku zaměstnanosti a každoročně provádět monitoring výsledků. Díky tomu byla členskými státy přijata Evropská strategie zaměstnanosti (dále ESZ). ESZ začala fungovat už v roce 1997 a jejím hlavním cílem bylo tvořit více pracovních míst v celé EU. Nyní se její práce prolíná s cíli Evropy 2020 a je realizována prostřednictvím evropského semestru. Strategií sociální ochrany a sociálního začlenění Evropská komise podporuje a doplňuje politiku členských států v oblasti sociálního začleňování a sociální ochrany. Předchůdcem ESZ byla Bílá kniha růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti, která byla vydaná v roce 1993.

V roce 2000 byla na zasedání Evropské rady přijata Strategie obnovy a rozvoje EU pro období 2001–2010 (dále Lisabonská strategie). Ta měla za úkol vnést do evropského pojetí politik nový přístup, protože jejím cílem bylo dosažení vzájemné provázanosti mezi hospodářskou a sociální politikou a politikou zaměstnanosti. Obsahovala základní cíle, jichž chtěla EU v oblasti trhu práce a zaměstnanosti dosáhnout (Evropská komise, 2010).

Na trhu práce v ČR v minulosti převládal počet lidí hledajících zaměstnání nad počtem volných pracovních míst. U konkrétních profesí, v určitých místech republiky, případně v některých ročních obdobích. Občan byl každopádně při hledání zaměstnání v méně výhodné pozici oproti zaměstnavateli hledajícímu zaměstnance. Trh práce v ČR je charakteristický poměrně malou mobilitou a flexibilitou pracovní síly. Dalším důsledkem jsou výrazné regionální disparity a vysoká míra nezaměstnanosti rizikových skupin (mladých a věkově starších občanů) (Řehoř, 2010). V současnosti chybí na trhu práce v ČR přibližně 0,5 mil. lidí, lidé si tedy mohou vybírat, do jakého zaměstnání nastoupí, a zaměstnavatelé hledají různé výhody, jimiž by zaměstnance přitáhli.

Klíčovými strukturálními problémy na trhu práce jsou nízká regionální a profesní mobilita, nepřehledný systém sociálních dávek, vysoké daňové zatížení práce (zejména u nízkopříjmových skupin), nedostatečná pružnost na trhu práce, malá ochota stěhovat se nebo dojíždět za prací a v některých oblastech výrazný nesoulad mezi nabídkou a poptávkou, vyplývající především z nedostatečné nebo nevhodné kvalifikace uchazečů o práci. Nadále pokračují strukturální změny, změny v sektorové struktuře hospodářství na základě restrukturalizace či útlumu a v kvalifikační a profesní struktuře pracovní síly. Nedostatečná mobilita a flexibilita pracovní síly brání souladu nabídky a poptávky po pracovních silách.

Ke zlepšení situace na trhu práce by rozhodně vedlo vyřešení strukturálních problémů, problémů trhu s byty, včetně jejich dostupnosti, a na podporu celoživotního vzdělávání.

EU má za cíl nejen vytvářet vyšší počet pracovních míst na trhu práce, ale také podporovat tvorbu nových pracovních míst vyšší kvality. Nyní je tento cíl součástí prorůstové strategie Evropa 2020 prováděné v rámci Evropského parlamentu. Provádění strategie zaměstnanosti, kterou svou činností podporuje také Výbor pro zaměstnanost, zejména zahrnuje čtyři etapy. První etapa zahrnuje hlavní směry politik zaměstnanosti, které představují společné priority a cíle v této oblasti, které navrhla Komise, schválily členské státy a přijala Rada EU. Druhá etapa obsahuje společnou zprávu o zaměstnanosti, která vychází z hodnocení stavu zaměstnanosti v Evropě, z provádění hlavních směrů politik zaměstnanosti a z vyhodnocení srovnávacího přehledu klíčových ukazatelů zaměstnanosti a sociálních ukazatelů. Zveřejňuje ji Komise a přijímá Rada EU.

Další etapa zahrnuje národní programy reforem, které předkládají jednotlivé členské státy a následně je analyzuje Komise z hlediska souladu se strategií Evropa 2020. Prostřednictvím této strategie dává komise pokyny členským státům, aby modernizovaly své systémy sociálního zabezpečení směrem k investicím v sociální oblasti. Komise pracuje společně se zeměmi EU prostřednictvím Výboru pro sociální ochranu v oblasti sociálního začleňování, zdravotní péče, dlouhodobé péče a důchodů. V poslední etapě na základě hodnocení národních programů reforem Komise zveřejňuje sérii zpráv o jednotlivých státech, v nichž analyzuje hospodářskou politiku daného státu, a vydává doporučení pro konkrétní země (Evropská komise, 2010).

3.2 Ukazatele trhu práce

K hodnocení trhu práce se využívá ukazatelů, pomocí kterých lze porovnávat stav na trhu práce v jednotlivých územích. Ukazatele jsou harmonizovány s normami EU a tvoří základ pro nárokování prostředků podporující rozvoj trhu práce. Základní ukazatele trhu práce lze rozdělit do sedmi skupin. Do první skupiny s názvem „Zaměstnanost“ se řadí například míra ekonomické aktivity, vzdělání a věk pracujících, klasifikace zaměstnání a míra zaměstnanosti. Míra zaměstnanosti je definována podle vzorce (1) a dosáhla v lednu 2022 75,2 %. Oproti lednu 2021 se zvýšila o 1,6 procentního bodu.

$$\text{Míra zaměstnanosti} = \frac{\text{zaměstnaní ve věku 15–64 let}}{\text{celková populace ve věku 15–65 let}} \quad (1)$$

Míra ekonomické aktivity je definována dle vzorce (2) a v lednu letošního roku dosáhla hodnoty 76,9 %. Oproti lednu 2021 se zvýšila o 0,9 procentního bodu.

$$\text{Míra ekonomické aktivity} = \frac{\text{ekonomicky aktivní obyvatelstvo}}{\text{celková populace ve věku 15–65 let}} \quad (2)$$

Dané ukazatele se dají sledovat i pro jednotlivá pohlaví. Například míra ekonomické aktivity žen za rok 2020 byla na úrovni 51,8 % a míra ekonomické aktivity mužů byla za rok 2020 dokonce 68,1 %.

V druhé skupině „Nezaměstnanost“ lze nalézt ukazatele jako počet volných pracovních míst, počet uchazečů o zaměstnání, délka nezaměstnanosti, způsob hledání zaměstnání či míra nezaměstnanosti (jak obecná, tak registrovaná) a podíl nezaměstnaných osob. Podle ILO je nezaměstnaný ten, kdo je starší 15 let, aktivně hledá práci a je připraven nastoupit do práce do 14 dnů. Osoba, které se najít práci nedaří, se zpravidla zaregistruje na úřadu práce, aby mohla po předem stanovenou dobu pobírat státní podporu v nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti je definována vzorcem (3), jedná se o ukazatel míry nezaměstnanosti, v ČR zjišťovaný Českým statistickým úřadem (dále ČSÚ).

$$\text{Míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{nezaměstnaní ve věku 15–64 let}}{\text{celková populace ve věku 15–65 let}} \quad (3)$$

Míra nezaměstnanosti v ČR dosáhla v lednu letošního roku 2,3 %. Meziročně se snížila o 1,0 procentního bodu. Ukazatel podílu nezaměstnaných osob je definován vzorcem (4).

$$\text{Podíl nezaměstnaných osob} = \frac{\text{počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let}}{\text{celková populace ve věku 15–65 let}} \quad (4)$$

Ve třetí skupině pojmenované „Mzdy a náklady práce“ jsou ukazatele jako průměrná hrubá měsíční mzda, mzdy dle odvětví, věku, vzdělání, postavení v práci či příjmy hospodařících domácností. Například průměrná hrubá měsíční mzda v ČR byla za rok 2020 na úrovni 34 119 Kč. Průměrná hrubá měsíční mzda je jedním z nejsledovanějších statistických ukazatelů a patří mezi nejčastěji nepochopené indikátory. Přisuzování velkého významu ukazateli „průměr“ v kombinaci s porovnáním s vlastními příjmy budí u velké většiny lidí rozladění. Vedle tohoto ukazatele bývá publikován také další ukazatel, a to medián mezd. Protože je méně známý, je mu věnována menší pozornost. A přitom tento méně používaný ukazatel je právě tím, co si mnozí představují pod pojmem průměr. Medián se počítá tak, že se všichni zaměstnanci seřadí podle výše mzdy, dále se rozdělí na dvě stejně velké části a medián je hodnota mezi těmito dvěma částmi.

Čtvrtá skupina nazvaná „Obyvatelstvo“ obsahuje ukazatele počet, věk, vzdělání a pracovní síla. V páté skupině „Muži a ženy na trhu práce“ jsou zařazeny ukazatele počet, zaměstnanost, nezaměstnanost a mzdy. V šesté skupině nazvané „Aktivní a pasivní politika zaměstnanosti“

jsou uvedeny ukazatele příspěvky, počet vytvořených míst, rekvalifikace a programy úřadů práce. A v poslední, sedmé skupině „Ekonomické subjekty na trhu práce“ jsou zařazeny ukazatele počty, právní formy, odvětví, index podnikatelské aktivity a počet zaměstnanců (Řehoř, 2010).

3.3 Nezaměstnanost v EU

Nezaměstnanost je považována za velmi závažný problém ekonomiky EU, hlavně jejích jednotlivých členských států. Jako nejčastější příčiny vysoké nezaměstnanosti byly uváděny štedré sociální systémy a nízká flexibilita pracovního trhu. Na vysoké nezaměstnanosti se také podílela ekonomická krize, která zasáhla EU v roce 2008 a ze které se státy ještě několik let vzpamatovaly. V EU funguje několik programů snažících se míru nezaměstnanosti stále snižovat a zvyšovat životní úroveň lidí v Evropské unii. Těmito programy jsou například Strategie Evropa 2020 a evropský parlament, Evropská strategie zaměstnanosti a strategie sociální ochrany a sociálního začleňování (Pošta, Macáková, Pavelka, 2015)

Sledovat míru nezaměstnanosti v EU má za úkol evropský statistický úřad Eurostat. Eurostat je odpovědný za zveřejňování vysoce kvalitních celoevropských statistik a ukazatelů, které umožňují provádět srovnání mezi jednotlivými zeměmi a regiony. Úkolem Eurostatu je rozvíjet ve spolupráci s vnitrostátními statistickými úřady harmonizované definice, klasifikaci a metody k výpočtu oficiálních evropských statistik. Dále provádět za celou EU a eurozónu výpočty ze souhrnných údajů za použití údajů shromážděných vnitrostátními statistickými orgány a harmonizovaných norem. Rovněž poskytuje evropské statistiky prostřednictvím internetových stránek Eurostatu a dalších komunikačních kanálů občanům a orgánům s rozhodovací pravomocí (Evropská komise, 2010).

Eurostat ve svých výpočtech vychází z obecně používané standardní definice nezaměstnanosti ILO. Ta počítá mezi nezaměstnané ty, kteří si v posledních čtyřech týdnech aktivně hledali práci a jsou schopni nastoupit v nejbližších dvou týdnech. V případě Česka Eurostat používá údaje ČSÚ, které se liší od údajů Úřadu práce ČR. ČSÚ vychází u míry nezaměstnanosti z výběrového šetření pracovních sil, Úřad práce z počtu registrovaných uchazečů o zaměstnání.

V následující tabulce č. 2 jsou uvedeny hodnoty pro míru nezaměstnanosti členských zemí EU za rok 2020. Zvýrazněny jsou hodnoty pro ČR a průměrná hodnota nezaměstnanosti v EU. Nejnižší míru nezaměstnanosti evidovala v roce 2020 ČR (2,6 %), dále Polsko (3,2 %) a třetí nejnižší hodnotu zaznamenalo Německo (3,7 %). Naopak s nejvyšší hodnotou nezaměstnanosti se potýkali v Řecku (17,6 %), poté ve Španělsku (15,5 %) a pak v Itálii (9,3 %). Horší než

průměrná hodnota je sledována u deseti států. Lepší než průměrná hodnota je zaznamenána u sedmnácti států.

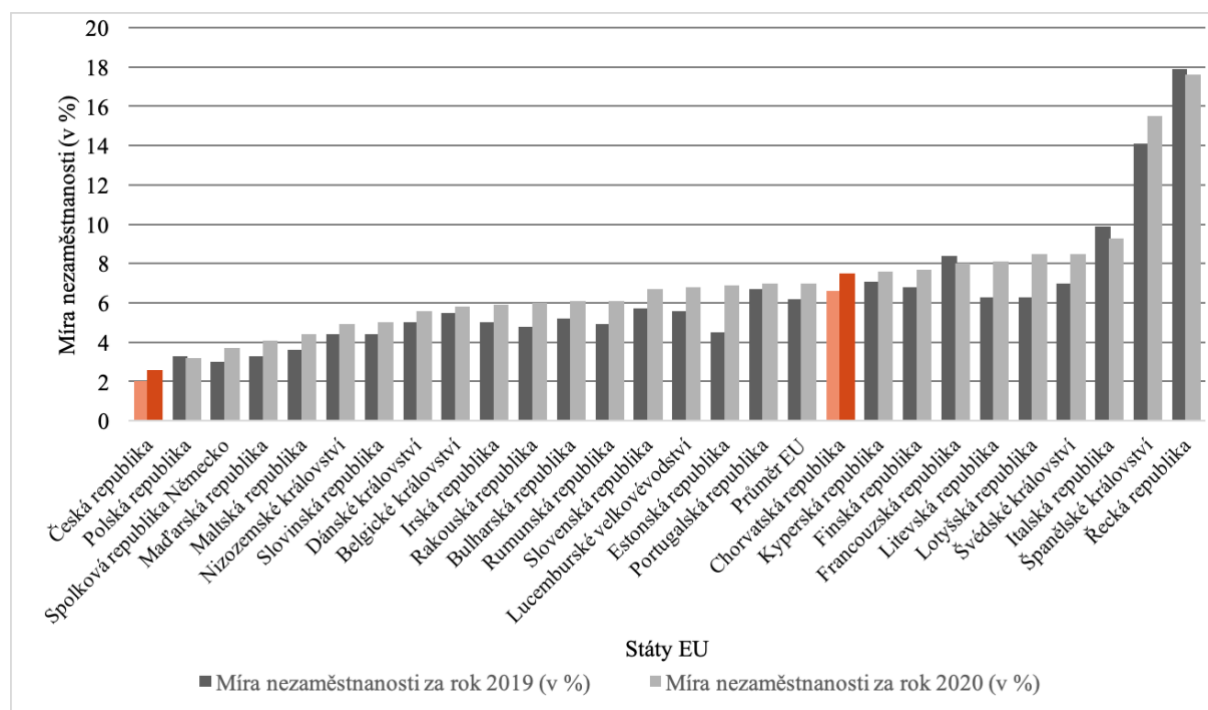
Tabulka 2: Míra nezaměstnanosti států v EU pro rok 2020

Státy EU	Míra nezaměstnanosti za rok 2020 (v %)
Česká republika	2,6
Polská republika	3,2
Spolková republika Německo	3,7
Maďarská republika	4,1
Maltská republika	4,4
Nizozemské království	4,9
Řecká republika	5,0
Dánské království	5,6
Belgické království	5,8
Irská republika	5,9
Rakouská republika	6,0
Bulharská republika	6,1
Rumunská republika	6,1
Slovenská republika	6,7
Lucemburské velkovévodství	6,8
Estonská republika	6,9
Portugalská republika	7,0
Průměr EU	7,0
Chorvatská republika	7,5
Kyperská republika	7,6
Finská republika	7,7
Francouzská republika	8,0
Litevská republika	8,1
Lotyšská republika	8,5
Švédské království	8,5
Italská republika	9,3
Španělské království	15,5
Řecká republika	17,6

Zdroj: Eurostat (2020)

V následujícím grafu na obrázku č. 6 jsou zobrazeny členské státy EU a jejich míra nezaměstnanosti za rok 2019 a 2020. Zvýrazněny jsou hodnoty pro ČR a průměrná hodnota míry nezaměstnanosti v EU. Oproti roku 2019, kdy byl průměr míry nezaměstnanosti 6,2 %,

stoupl průměr v roce 2020 na 7 %. Nejvýznamnější nárůst nezaměstnanosti lze pozorovat u Estonska, kdy míra nezaměstnanosti vzrostla ze 4,5 % na 6,9 %, což je rozdíl o 2,4 procentního bodu. Druhý nejvyšší nárůst byl evidován u Lotyšska, kdy hodnota míry nezaměstnanosti byla v roce 2019 6,3 % a v roce 2020 už 8,5 %, nárůst byl 2,2 procentního bodu. A třetí nejvýraznější nárůst byl zjištěn u Litvy, kdy v roce 2019 byla zjištěna hodnota míry nezaměstnanosti 6,3 %, ale v roce 2020 až 8,1 %, procentní nárůst byl 1,8 %. Naopak největší zlepšení bylo zaznamenáno u Itálie, kde byla v roce 2019 naměřena míra nezaměstnanosti 9,9 % a v roce 2020 se snížila o 0,6 % na hodnotu 9,3 %. Další zlepšení bylo zjištěno u Francie, tam došlo ke zlepšení o 0,4 %, z 8,4 v roce 2019 na 8 % v roce 2020. Míra nezaměstnanosti v ČR zůstala i přes 0,6procentní nárůst nejnižší v EU.

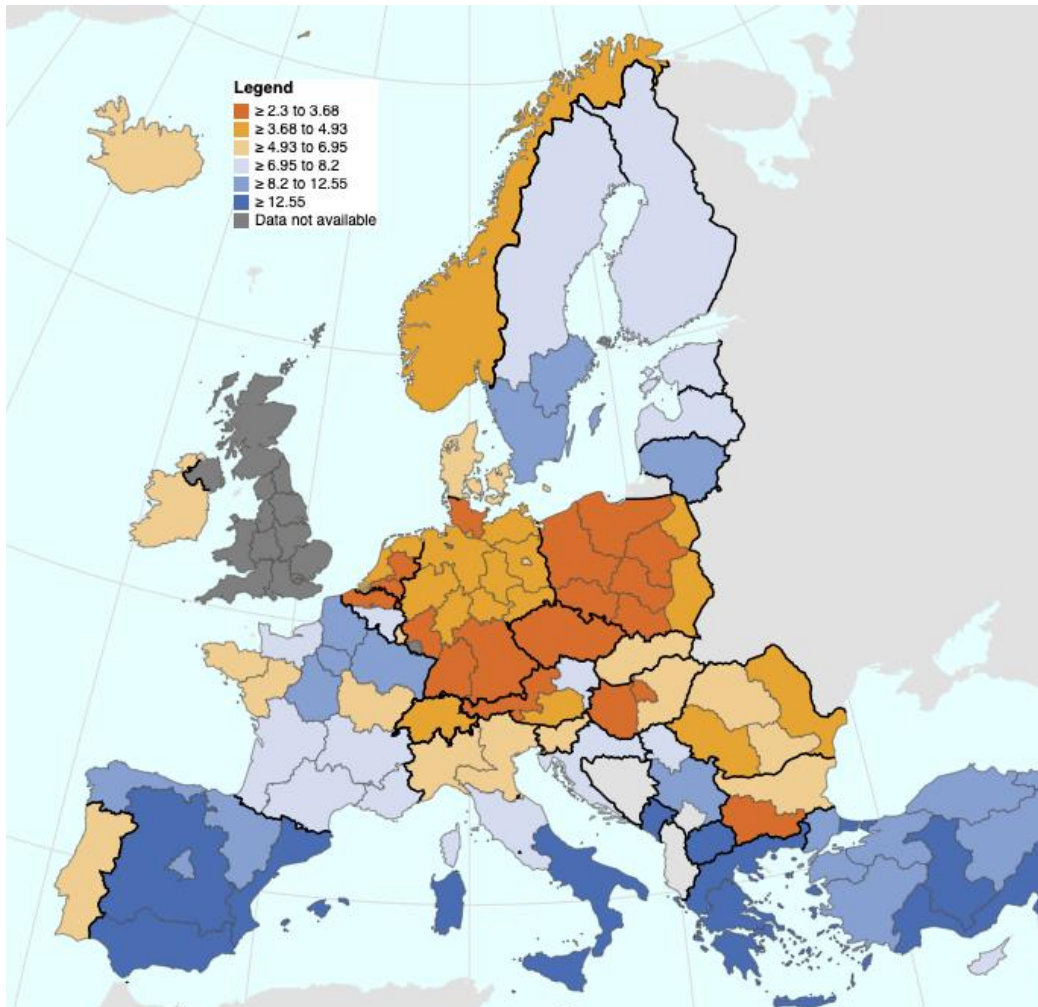

Obrázek 6: Graf míry nezaměstnanosti členských států EU za roky 2019-2020

Zdroj: Eurostat (2020)

Dále bude uveden obrázek č. 7, na němž je znázorněn kartogram míry nezaměstnanosti evropských států. Z něj je patrné, že nejnižší míra nezaměstnanosti byla zjištěna převážně ve střední Evropě. Naopak nejvyšší míra nezaměstnanosti byla zaznamenána převážně v okrajových státech Evropy. Z hodnot je patrné, že míra nezaměstnanosti se může lišit i v jednotlivých zemích. Ovšem obvykle jsou hodnoty různých krajů dané země velmi blízké. Výjimkou je například Rakousko, kde je každá část zbarvena jinou barvou, a míra nezaměstnanosti v různých částech země se tedy výrazně mění, v rozmezích od 2,3 % do 8,2 %. Podobný rozdíl lze sledovat i u Belgie, která je členěna na dvě části, jedna spadá do rozmezí

2,3–3,68 %, tomu druhá oproti do rozmezí 6,95–8,2 %. Poměrně velké rozdíly v naměřené míře nezaměstnanosti jsou vidět například i v Itálii, kde nejnižší míra nezaměstnanosti spadá do rozmezí od 4,93 % do 6,95 %. Oproti tomu nejvyšší míra nezaměstnanosti spadá do rozmezí do 12,55 %. Pro Velkou Británii nejsou z důvodu odchodu z EU zjištěna validní data.

Obrázek 7: Kartogram míry nezaměstnanosti za rok 2020 v evropských státech

Zdroj: Eurostat (2020)

4 ANALÝZA VÝVOJE REGIONÁLNÍCH DISPARIT NA TRHU PRÁCE

Tato kapitola se zabývá vývojem regionálních disparit na trhu práce. Úvodní pasáž je zaměřena na metodiku, jež byla použita při analýze zvolených ukazatelů trhu práce. Upřesňuje tedy, jaká data byla při analýze použita a jaké přístupy byly k analyzování zvoleny. Dále budou uvedeny i vzorce, jež byly v analýze využity. Jako další bude v analýze znázorněn vývoj jednotlivých zvolených ukazatelů v čase pro zvolená období a vyzdvíženy budou kraje s nejlepšími či nejhoršími hodnotami. Poslední části kapitoly budou věnovány konkrétním výpočtům zvolených ukazatelů pomocí přístupů beta-konvergence a sigma-konvergence.

4.1 Metodika práce

Tato kapitola bude věnována postupu, jenž byl použit při analýze ukazatelů trhu práce v ČR. Pro analýzu bylo zvoleno časové období patnácti let, od roku 2005 do roku 2019. Rok 2019 byl zvolen jako poslední z důvodu nedostupnosti kompletních datových sad pro roky následující. Jako územní úroveň pro tuto analýzu byla zvolena úroveň samosprávných krajů. ČR má čtrnáct samosprávných krajů i s Prahou, pro potřeby některých výpočtů byla Praha vyloučena kvůli odlehlosti hodnot, zdůvodněno bude u jednotlivých případů. Data využitá v analýze byla čerpána z webových stránek ČSÚ. ČSÚ ke zjišťování informací o trhu práce provádí výběrové šetření pracovních sil (dále VŠPS).

VŠPS je statistické šetření, jehož hlavním cílem je získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce. Zjišťuje se aktuální struktura zaměstnanosti podle pohlaví, věku, kvalifikace, odvětví a charakteru zaměstnání. Dále jsou zjišťovány údaje o výši odpracované doby, souběhu zaměstnání a mobilitě pracovních sil. VŠPS také zjišťuje informace o nezaměstnanosti, a to například o způsobu a době hledání zaměstnání a data o posledním zaměstnání. Výběrové šetření pracovních sil probíhá ve všech členských zemích EU podle stejné metodiky řízené Eurostatem. K používání VŠPS v ČR se přistoupilo v prosinci roku 1992 a provádí se kontinuálně v náhodně vybraném vzorku domácností. Rozsah šetření a ukazatele zaměstnanosti i nezaměstnanosti plně odpovídají definicím ILO a metodickým doporučením Eurostatu.

K analýze regionálních disparit na trhu práce byly zvoleny čtyři ukazatele. K hodnocení trhu práce je zapotřebí vycházet z ukazatelů, jejichž prostřednictvím lze porovnávat stav na trhu práce mezi územími. Ukazatele jsou harmonizovány s normami EU a tvoří základ pro nárokování prostředků podporujících rozvoj trhu práce. Současně se jedná o ukazatele, které

jsou v ČR podloženy informačním systémem, a jsou tedy plně kvantifikovatelné. Prvním ukazatelem je míra ekonomické aktivity. V podkapitole 3.2 Ukazatele na trhu práce bylo pomocí vzorce (2) uvedeno, jak se daný ukazatel získává, ale pro přehlednost zde bude uvedeno slovně. Míra ekonomické aktivity se vypočítává jako podíl ekonomicky aktivních obyvatel k populaci 15–64letých (Řehoř, 2010).

Druhým využitým ukazatelem je průměrná hrubá měsíční mzda. Tento ukazatel se získává pomocí výpočtu podílu mezd na jednoho zaměstnance. K výpočtu průměrné mzdy ČSÚ používá hrubou mzdu (tj. plat zaměstnance před odečtením pojistného na sociální a zdravotní pojištění, záloh na daně a jiných srážek) obsahující základní plat včetně příplatků, doplatků, odměn, náhrad a jiných složek účtovaných k pravidelné měsíční výplatě evidovaných zaměstnanců.

Dalším ukazatelem zahrnutým v analýze je počet uchazečů celkem na jedno pracovní místo v evidenci úřadu práce. A posledním užitým ukazatelem je jeden z ukazatelů nezaměstnanosti, a to podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let). Tento ukazatel se vypočítá jako počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let k obyvatelstvu stejného věku viz vzorec (4).

K analýze vývoje regionálních disparit v rámci zvolených ukazatelů bude využita metoda měření tzv. beta-konvergence a sigma-konvergence. Postupu analýzy bude čerpán z literatury od Minaříka, Borůvkové a Vystrčila (2013).

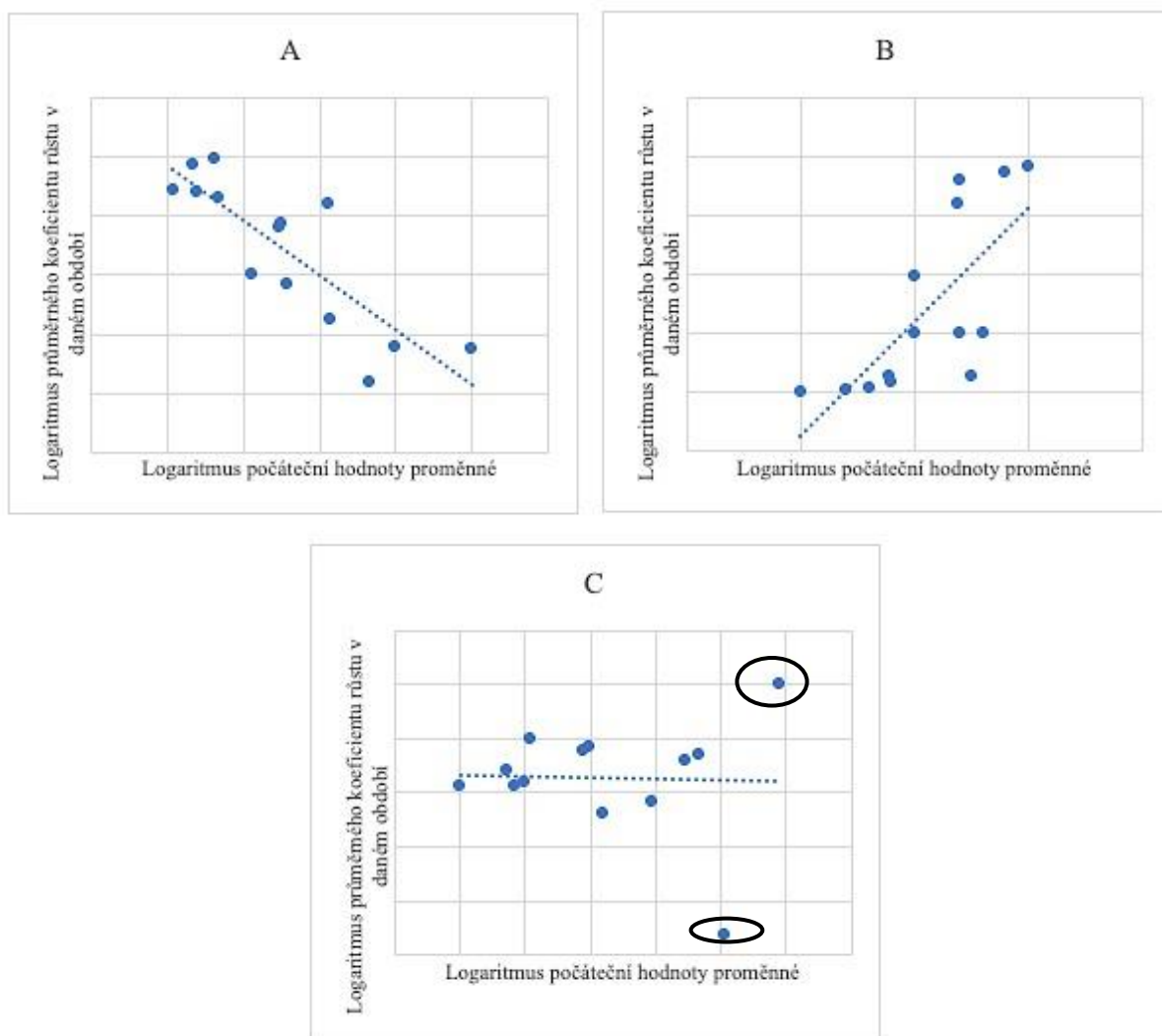
Základem je pojem konvergence, což znamená sbližování, v daném případě sbližování regionů v čase v hodnotě určitého ukazatele. Opakem je divergence, tedy vzdalování, v případě této práce tedy vzdalování regionů v čase v hodnotě ukazatele. O hodnotách, které výrazně vybočují ze všeobecné tendence, se hovoří jako o disparitách. Je-li na souboru jednotek pozorován vývoj určité proměnné v čase, je možno konstatovat, zda dochází k postupnému přibližování (konvergenci), vzdalování (divergenci), či nedochází ani k jednomu z těchto jevů. Obvykle se jedná o jakousi převažující tendenci, ku příkladu u konvergence to vypadá tak, že se větší část jednotek vzájemně přibližuje a menší část se vzdaluje. Jednotky, jež stojí mimo převažující tendence, pak vytvářejí disparity.

4.1.1 Specifikace přístupu beta-konvergence

Jak již bylo zmíněno, v této práci budou využity oba základní přístupy k měření konvergence, jak beta-konvergence, tak sigma-konvergence. Beta-konvergence využívá předpokladu, že se

jednotky v daném časovém intervalu přibližují (konvergují). Jednotky, jež na začátku sledovaného období vykazovaly nízké hodnoty, vykazují rychlejší růst než jednotky, které na začátku vykazovaly hodnoty vyšší. Jednotky se oproti tomu vzdalují (divergují), pokud jednotky, které na začátku sledovaného období nabývaly nízkých hodnot, vykazují i pomalejší růst než jednotky, které na počátku sledovaného období nabývaly vysokých hodnot.

Pro grafické znázornění bývá využíván rovinný graf, kde jsou na vodorovné ose vyneseny počáteční hodnoty, obvykle se kvůli zamezení zkreslení z důvodu výskytu kladně asymetrického rozdělení dat využívají zlogaritmované hodnoty. Na svislé ose je poté zobrazen průměrný relativní růst, tedy logaritmus průměrného koeficientu růstu za sledované období. Výsledkem tohoto grafu je rozložení bodů, kterým se prokládá spojnice trendu. Možné případy jsou znázorněny na obr. č. 8.

Obrázek 8: Znázornění principů metody beta-konvergence

Zdroj: Minařík, Borůvková, Vystrčil (2013)

V grafu A jde o konvergenci s vysokou vypovídající hodnotou, což znamená, že přímka má značný sklon. Tečkovanou čarou je znázorněna přímka trendu. V grafu B jde o divergenci s vysokou vypovídající hodnotou. Přímka má znovu značný sklon. V grafu C nelze říci, že by se jednalo ani o divergenci, ani o konvergenci, tedy vývoj jednotek v množině je „souběžný“. Tečkovaná přímka je skoro rovnoběžná s vodorovnou osou. Zakroužkované body jsou disparitními body, jednotky stojí výrazně daleko od spojnice trendu. V této práci budou disparitní hodnoty v provedených analýzách identifikovány expertně.

Při měření beta-konvergence je prvním krokem shromáždění údajů o hodnotách ukazatele na počátku a na konci sledovaného časového období. Provede se jejich logaritmizace, jež by měla eliminovat pozitivní asymetrii rozdělení a obvykle také přibližuje odlehlé hodnoty k ostatním. Dále se vypočítají průměrné koeficienty růstu daného ukazatele pro každou jednotku sledovaného časového období, v případě této práce pro každý rok ve sledovaném časovém intervalu.

Vzorec k výpočtu průměrného koeficientu lze formálně zapsat následovně (5).

$$\bar{k} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_0}} \quad (5)$$

Základní období se značí indexem 0 a n je počet zvolených časových období, v případě této práce $n = 15$, protože bude vytvořena analýza za patnáct let. Zpravidla se rovněž provede logaritmování pomocí vzorce (6).

$$\log \bar{k} = \frac{1}{n} (\log y_n - \log y_0) \quad (6)$$

Poté se sestrojí graf, kde logaritmy počátečních hodnot budou na vodorovné ose a logaritmy průměrných koeficientů na svislé ose, jednotky budou představovat body v grafu. Dále se metodou nejmenších čtverců určí rovnice regresní přímky s příslušnou závislou a nezávislou proměnnou ve tvaru podle následující rovnice (7).

$$\log \hat{k} = \beta \log y_0 + \alpha \quad (7)$$

$\log \hat{k}$ je vypočtená hodnota logaritmu průměrného koeficientu růstu, $\log y_0$ je logaritmus počáteční hodnoty proměnné a α , β jsou parametry regresní přímky. Podle hodnoty směrnice přímky β se pak rozhoduje, která tendence převažuje. Je-li $\beta < 0$, přímka klesá, převažující tendencí je konvergence. Ovšem je-li $\beta > 0$, přímka roste, převažující tendencí je divergence. Když je parametr $\beta = 0$ nebo blíží-li se nule, přímka je rovnoběžná s vodorovnou osou, nejde o žádnou z obou tendencí.

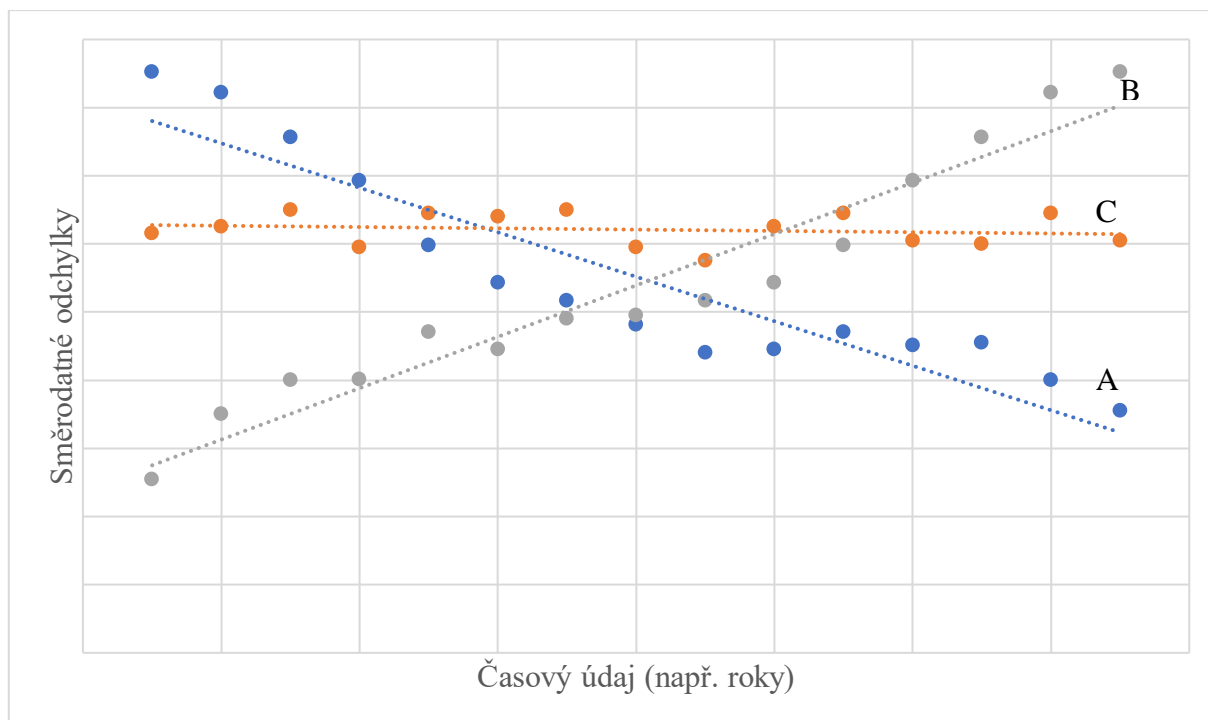
Další povinností je vypočítat významnost parametru β . Minařík, Borůvková a Vystrčil využívají k hodnocení významnosti koeficient determinace v procentech, tedy podíl rozptýlů

vypočtených a pozorovaných hodnot krát sto. Blíží-li se hodnota koeficientu σ , považují tendenci za významnou, pokud se blíží nule, považují ji za nevýznamnou. Tento způsob testování významnosti je pro prováděnou analýzu nevhodný, neboť vychází z předpokladu aplikace metody na širší vzorek dat. V případě ČR je však tento vzorek omezen počtem krajů (14). Proto bude ke zjištění významnosti použit Pearsonův korelační koeficient, respektive konvergenční nebo divergenční tendence bude považována za významnou jen tehdy, bude-li její trend významně korelovat s časovou, resp. číselnou řadou.

4.1.2 Specifikace přístupu sigma-konvergence

Sigma-konvergence vychází z předpokladu, že pokud dochází ke konvergenci, pak se variabilita hodnot měřená směrodatnou odchylkou v čase systematicky snižuje. Variabilita (rozptýlenost) vypovídá o tom, jak jsou hodnoty ukazatele u jednotlivých prvků souboru vzájemně blízké či vzdálené; hodnotí rozptýlenost hodnot statistického souboru.

Prvním krokem při měření sigma-konvergence je shromáždění hodnot z celého sledovaného období pro daný ukazatel, v případě této práce z patnácti let, a provede se jejich zlogaritmování. Ze zlogaritmovaných dat se vypočítá směrodatná odchylka pro každé dílčí období. V případě této analýzy se tedy vypočítá směrodatná odchylka pro každý rok, tudíž vznikne patnáct směrodatných odchylek. Poté se sestrojí graf, kde vodorovná osa bude časová a na svislé ose budou směrodatné odchylky, jednotlivé body se spojí lomenou čarou. Obrázek č. 9 znázorňuje potenciální výsledky sigma-konvergence. Spojnice B znázorňuje možnost, kdy směrodatné odchylky logaritmů hodnot ukazatele v čase vykazují rostoucí tendenci, v tom případě dochází k divergenci. Spojnice A znázorňuje možnost, kdy směrodatné odchylky logaritmů hodnot ukazatele v čase systematicky klesají, dochází tedy ke konvergenci mezi jednotkami v hodnotách sledovaného ukazatele. V případě spojnice C směrodatné odchylky v čase oscilují kolem konstantní hodnoty, tím pádem nedochází ani ke konvergenci, ani k divergenci, variabilita jednotek v čase je přibližně konstantní. I zde se však jedná pouze o indikaci a je třeba provést ověření významnosti těchto tendencí, které bude provedeno stejně jako u přístupu beta-konvergence, tedy pomocí Pearsonova korelačního koeficientu.

Obrázek 9: Znáornění principů metody sigma-konvergence

Zdroj: Minařík, Borůvková, Vystrčil (2013)

4.2 Vývoj zvolených ukazatelů v čase

V této kapitole jsou uvedeny tabulky s časovým vývojem zvolených ukazatelů pro tři časová období. Zkoumán je vývoj po sedmi letech. Záchytnými body tedy jsou roky 2005, 2012 a 2019. Sledován je také průměr v daných letech pro jednotlivé ukazatele. V tabulkách budou kraje seřazeny dle abecedy s výjimkou Prahy, která bude vždy na prvním řádku v tabulce z důvodu jejího disparitního postavení mezi ostatními regiony. Prvním zmíněným ukazatelem je míra ekonomické aktivity. Jak je patrné z tabulky č. 3, kraje s nejvyšší mírou ekonomické aktivity jsou Karlovarský kraj, Středočeský kraj a Praha. Ve zvolených letech měla Praha dvakrát nejlepší výsledek a jednou druhý nejlepší. Karlovarský kraj měl jednou nejlepší, jednou druhý nejlepší a jednou třetí nejlepší hodnotu. A Středočeský měl jednou druhou a jednou třetí nejlepší hodnotu.

Naopak nejnižší zjištěná hodnota byla v roce 2005 ve Zlínském kraji, v roce 2012 v kraji Vysočina a v roce 2019 v Ústeckém kraji. Druhá nejnižší hodnota byla naměřena v roce 2005 v Královéhradeckém kraji. V roce 2012 byla druhá nejnižší hodnota naměřena v Ústeckém kraji. V roce 2019 byla druhá nejnižší hodnota zjištěna v Libereckém kraji. A třetí nejnižší hodnota byla zjištěna v roce 2005 v Jihomoravském kraji, v roce 2012 v Moravskoslezském kraji a v roce 2019 ve Zlínském kraji. Nejčastěji se opakujícím krajem, tedy krajem s nejnižšími

hodnotami v průměru, byl Zlínský kraj. Dle průměrné hodnoty pro celou ČR lze říci, že hodnota míry ekonomické aktivity se v čase příliš nemění a je spíše stabilní. V roce 2005 bylo pod celorepublikovým průměrem 7 krajů, v roce 2012 taktéž 7 krajů a v roce 2019 8 krajů.

Tabulka 3: Vývoj míry ekonomické aktivity (v %) v letech 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR

Region	2005	2012	2019
Praha	62,0	61,9	65,4
Jihočeský kraj	59,5	58,5	59,3
Jihomoravský kraj	58,1	58,6	60,1
Karlovarský kraj	62,8	60,0	62,3
Kraj Vysočina	58,3	56,8	59,5
Královehradecký kraj	58,0	57,8	59,6
Liberecký kraj	59,7	57,6	57,6
Moravskoslezský kraj	58,5	57,2	59,0
Olomoucký kraj	58,1	57,3	58,8
Pardubický kraj	58,4	58,5	60,2
Plzeňský kraj	60,4	59,5	60,8
Středočeský kraj	59,5	60,4	62,2
Ústecký kraj	60,4	56,8	57,3
Zlínský kraj	57,6	57,5	58,4
Průměr ČR	59,2	58,2	59,6

Zdroj: ČSÚ (2020)

Dalším užitým ukazatelem je průměrná hrubá měsíční mzda. Sledované hodnoty jsou uvedeny v tabulce č. 4. Nejvyšší zjištěné mzdy byly ve všech třech zkoumaných letech v Praze. Taktéž druhá nejvyšší mzda byla zjištěna ve všech třech zkoumaných letech v jednom kraji, a to ve Středočeském. Až třetí nejvyšší mzda se v jednotlivých letech liší. V roce 2005 byla třetí nejvyšší mzda zjištěna v Moravskoslezský kraji. V roce 2012 byla třetí nejvyšší mzda zjištěna v Jihomoravském kraji a v roce 2019 byl krajem s třetí nejvyšší mzdou Plzeňský kraj. Z tabulky je zjevné, že Praha má ve všech letech výrazně vyšší hodnoty oproti ostatním krajům. Z toho důvodu byl vypočítán průměr v ČR ve dvou variantách. V jednom případě byla Praha zahrnuta do výpočtu a ve druhém případě bylo počítáno bez Prahy. Rozdíl v průměrech pro celou ČR je 643 Kč, což je způsobeno výrazně vyššími mzdami v Praze oproti ostatním krajům.

Dále lze z tabulky č. 4 zjistit, které kraje měly ve sledovaných letech nejnižší průměrnou hrubou měsíční mzdu. Úplně nejnižší mzda byla ve všech třech sledovaných letech zjištěna v Karlovarském kraji. Druhá nejnižší mzda byla vyplácena v roce 2005 lidem v Olomouckém

kraji a v letech 2005 a 2019 byla druhá nejnižší mzda vyplácena ve Zlínském kraji, stejně jako třetí nejnižší mzda v roce 2005. Třetí nejnižší mzda v roce 2012 byla zjištěna v Pardubickém kraji a v roce 2019 v Olomouckém kraji.

Tabulka 4: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy (v Kč) pro roky 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR

Region	2005	2012	2019
Praha	23 552	31 834	40 869
Jihočeský kraj	16 289	21 714	30 217
Jihomoravský kraj	16 770	23 253	32 115
Karlovarský kraj	15 493	20 567	29 094
Kraj Vysočina	15 882	21 627	30 665
Královehradecký kraj	16 217	21 968	31 240
Liberecký kraj	16 182	22 153	31 092
Moravskoslezský kraj	17 009	22 364	29 935
Olomoucký kraj	15 744	21 666	29 843
Pardubický kraj	15 849	21 377	29 880
Plzeňský kraj	16 850	23 132	32 371
Středočeský kraj	17 335	23 950	34 218
Ústecký kraj	16 577	21 863	30 995
Zlínský kraj	15 792	21 338	29 669
Průměr ČR (s Prahou)	16 824	22 772	31 586
Průměr ČR (bez Prahy)	16 307	22 075	30 872

Zdroj: ČSÚ (2020)

Dalším ukazatelem, jehož vývoj bude znázorněn tabulkou, je ukazatel uchazeči na jedno pracovní místo v evidenci Úřadu práce. Tabulka č. 5 tedy obsahuje údaje o tomto ukazateli v jednotlivých krajích a letech 2005, 2012 a 2019. V roce 2005 má s hodnotou 29,2 uchazeče na jedno pracovní místo prvenství Moravskoslezský kraj, v roce 2012 s hodnotou 49,9 uchazeče Olomoucký kraj a v roce 2019 s hodnotou 2,3 znovu Moravskoslezský kraj. V roce 2005 byla druhá nejvyšší hodnota zjištěna v Ústeckém kraji a třetí nejvyšší hodnota v Karlovarském kraji. V roce 2012 byla druhá nejvyšší hodnota naměřena v kraji Vysočina a třetí nejvyšší v Ústeckém kraji. A v roce 2019 byla druhá nejvyšší hodnota vypočítána pro Ústecký kraj a třetí nejvyšší pro Olomoucký kraj. Lze si tedy všimnout, že se, až na výjimky, jedná o tytéž kraje. V průměrech pro celou ČR lze sledovat značné rozdíly. Dá se předpokládat, že vliv na vysoké hodnoty v roce 2012 má především hospodářská krize z roku 2008. Průměr z roku 2019 znamená, že na jedno pracovní místo bylo 0,8 uchazeče, pod touto průměrnou hodnotou se nachází 9 krajů.

Dále lze z tabulky č. 5 zjistit, ve který krajích je nejmenší počet uchazečů na jedno pracovní místo v evidenci Úřadu práce. Zajímavé v tomto případě je, že na prvním a druhém místě, v nejnižších hodnotách, je ve všech třech letech pokaždé ten stejný kraj. Ve všech třech sledovaných letech má nejnižší hodnotu Praha a druhou nejnižší hodnotu ve všech třech letech Plzeňský kraj. Třetí nejnižší naměřená hodnota je v každém sledovaném roce v jiném kraji. V roce 2005 měl třetí nejnižší naměřenou hodnotu Středočeský kraj, v roce 2012 Jihočeský kraj a v roce 2019 Pardubický kraj.

Tabulka 5: Vývoj uchazečů na jedno pracovní místo pro roky 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR

Region	2005	2012	2019
Praha	2,2	3,7	0,2
Jihočeský kraj	9,0	11,7	0,5
Jihomoravský kraj	10,9	29,0	1,1
Karlovarský kraj	14,9	17,9	0,8
Kraj Vysočina	11,9	40,6	0,9
Královehradecký kraj	8,1	22,5	0,6
Liberecký kraj	7,80	13,21	0,79
Moravskoslezský kraj	29,2	24,3	2,3
Olomoucký kraj	12,7	49,9	1,3
Pardubický kraj	9,6	13,6	0,3
Plzeňský kraj	5,20	9,82	0,26
Středočeský kraj	5,8	13,5	0,4
Ústecký kraj	26,0	34,5	1,4
Zlínský kraj	14,3	25,3	0,8
Průměr ČR	12,0	22,1	0,8

Zdroj: ČSÚ (2020)

Posledním užitým ukazatelem je podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let). Tento ukazatel je jinou variantou ukazatele míry nezaměstnanosti. Podíl nezaměstnaných osob, tj. počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let k obyvatelstvu stejného věku, počínaje lednem 2013 nahradil v dokumentech Ministerstva práce a sociálních věcí míru registrované nezaměstnanosti. Ukazatel se využíval již před rokem 2013, ale po tomto roce se přestala využívat míra registrované nezaměstnanosti v takové míře, v jaké byla využívána do té doby.

Vývoj tohoto ukazatele je znázorněn v tabulce č. 6. Ve všech třech sledovaných letech se na prvním a druhém místě s nejvyššími hodnotami střídá Moravskoslezský kraj s Ústeckým

krajem. Ústecký kraj měl nejvyšší hodnotu naměřenou dvakrát a druhou nejvyšší jednou. Moravskoslezský kraj měl jednou nejvyšší hodnotu a dvakrát druhou nejvyšší. Krajem s třetí nejvyšší hodnotou byl ve zvolených letech pokaždé jiný kraj. V roce 2005 to byl Karlovarský kraj, v roce 2012 Olomoucký kraj a v roce 2019 Karlovarský kraj. Průměr v posledním sledovaném roce se oproti prvnímu sledovanému roku snížil o více než polovinu.

Z tabulky lze také vyčíst, které kraje měly naopak nejnižší podíl nezaměstnaných osob. Krajem s nejnižším podílem nezaměstnaných osob od 15 do 64 let ku obyvatelstvu v témže věku je Praha. Druhá nejnižší hodnota byla vypočítána v roce 2005 pro Středočeský kraj, v roce 2012 pro Plzeňský kraj a v roce 2019 pro Pardubický kraj. Třetí nejnižší hodnota byla v roce 2005 naměřena v Jihočeském kraji, v roce 2012 ve Středočeském kraji a v roce 2019 znovu v Jihočeském kraji.

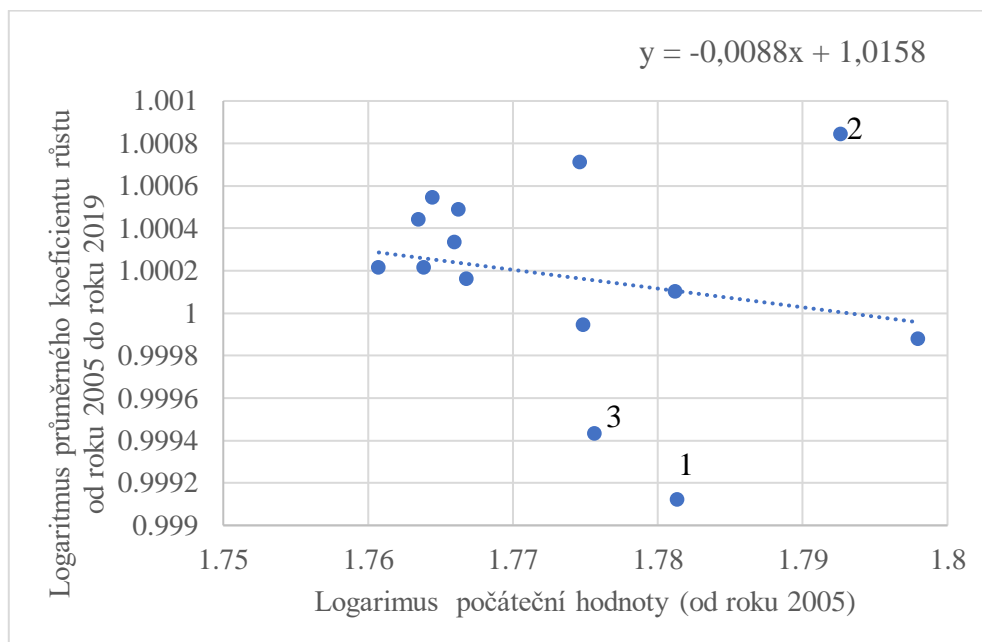
Tabulka 6: Vývoj ukazatele podílu nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let) (v %) v letech 2005, 2012 a 2019 v krajích ČR

Region	2005	2012	2019
Praha	2,64	4,16	1,90
Jihočeský kraj	4,92	6,37	2,31
Jihomoravský kraj	7,52	8,15	3,48
Karlovarský kraj	7,93	8,50	2,74
Kraj Vysočina	6,02	7,63	2,70
Královehradecký kraj	5,41	6,55	2,38
Liberecký kraj	5,74	7,75	2,95
Moravskoslezský kraj	10,18	9,17	4,44
Olomoucký kraj	7,54	8,93	2,94
Pardubický kraj	6,11	7,03	2,20
Plzeňský kraj	4,94	5,94	2,33
Středočeský kraj	4,69	6,13	2,44
Ústecký kraj	11,31	10,46	3,90
Zlínský kraj	6,55	7,82	2,43
Průměr ČR	6,53	7,47	2,79

Zdroj: ČSÚ (2020)

4.3 Hodnocení regionálních disparit na trhu práce pomocí beta-konvergence

Obsahem této kapitoly budou výsledky analýzy vývoje regionálních disparit pomocí beta-konvergence u zvolených čtyř ukazatelů trhu práce za zvolené časové období. Zvolené časové období začíná tedy rokem 2005 a končí rokem 2019, analýza tedy bude prováděna pro období patnácti let. Prvním zkoumaným ukazatelem je ukazatel míry ekonomické aktivity. Z obrázku č. 10, na kterém je bodový graf s lineární spojnicí trendu, lze indikovat, že v tomto případě je tam náznak trendu konvergence. Pomocí Pearsonova korelačního koeficientu bylo zjištěno, že v případě tohoto ukazatele se jedná o nevýznamný trend. K tomuto tvrzení byly použity tabulky kritických hodnot Pearsonova korelačního koeficientu, v tomto případě pro rozsah $n = 14$ a hladinu významnosti 0,05. Kritická hodnota je 0,5324, zjištěný korelační koeficient je 0,2139, v případě jako je tento a korelační koeficient je menší než kritická hodnota, lze říci, že trend není významný a nedá se tedy určit, zda kraje konvergují či divergují. Jako disparitní hodnoty se v tomto případě dají označit hodnoty pro Ústecký kraj (1) a pro Prahu (2), případně i pro Liberecký kraj (3). Disparitní hodnoty nebyly z analýzy vyloučeny, protože výsledky analýzy významněji nezkreslovaly.

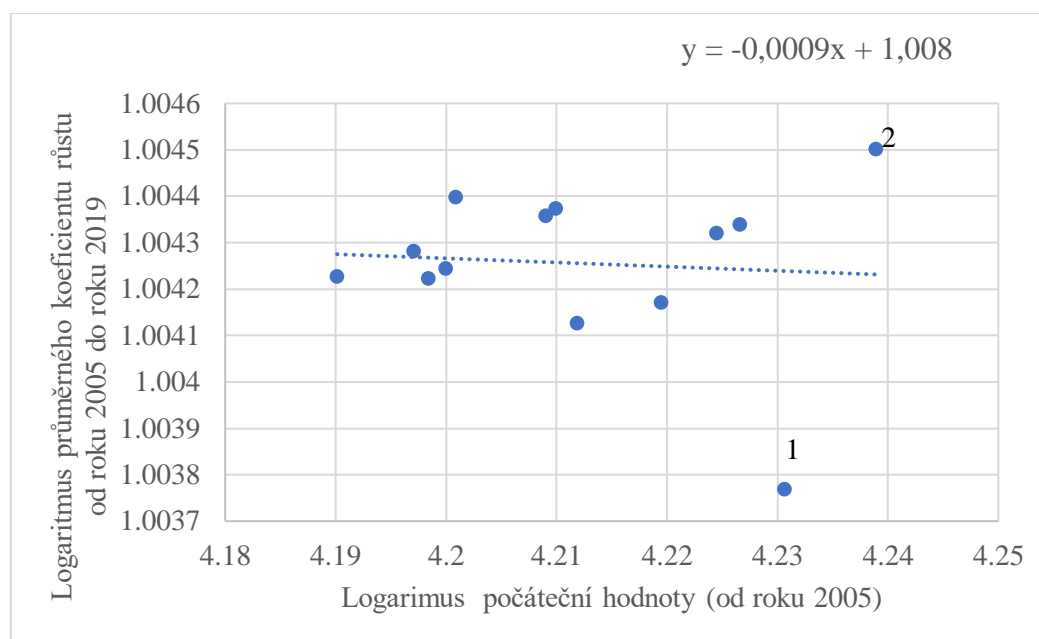

Obrázek 10: Beta-konvergence míry ekonomické aktivity od roku 2005 do roku 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

Dalším užitým ukazatelem je průměrná hrubá měsíční mzda. V tomto případě byla Praha vyloučena, protože v celém časovém období nabývala velmi rozdílných hodnot, viz tabulka

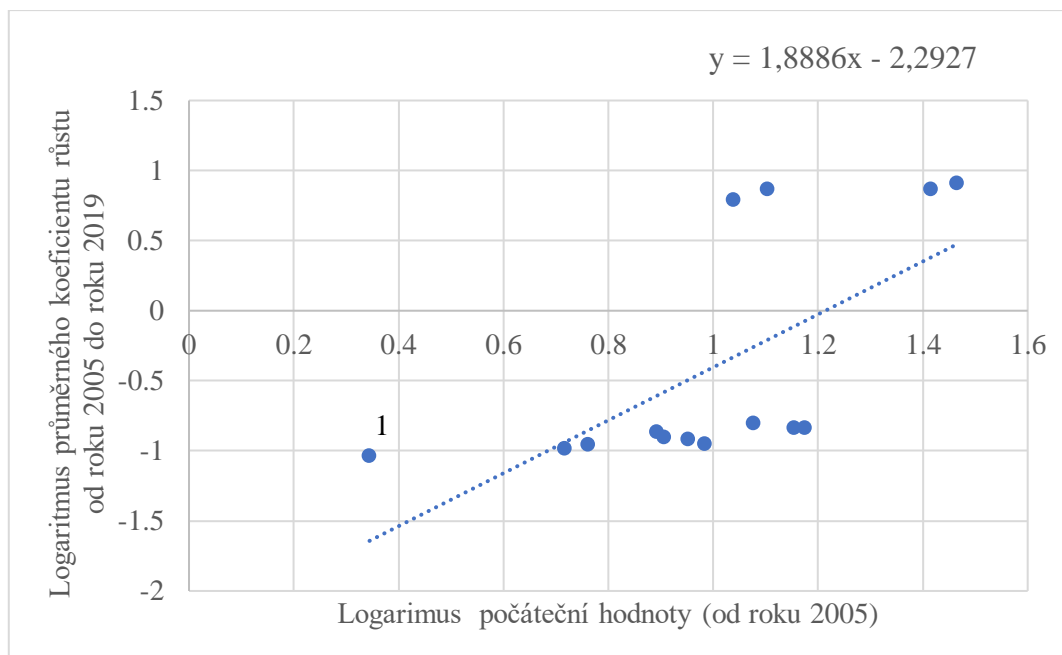
č. 4, a nakonec zkrusovala celý výsledek beta-konvergence. Pro porovnání je v tabulce vypočítán průměr s Prahou a průměr bez Prahy. Průměrný měsíční plat v Praze je oproti ostatním krajům větší v průměru o 37 %. Na obrázku č. 11 je zobrazen bodový graf znázorňující výsledky beta-konvergence pro tento ukazatel. Z grafu lze indikovat, že pro tento ukazatel trend určit nelze. To potvrzuje i Pearsonův korelační koeficient, který určil trend jako nevýznamný. Kritická hodnota, se kterou byl porovnáván korelační koeficient, je 0,5529 a porovnávaný korelační koeficient je 0,0746. Jedná se tedy o případ, kdy trend nelze určit. Jako disparitní hodnoty se v tomto případě dají označit hodnoty pro Moravskoslezský kraj (1) a pro Středočeský kraj (2).

Obrázek 11: Beta-konvergence průměrné hrubé měsíční mzdy od roku 2005 do roku 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

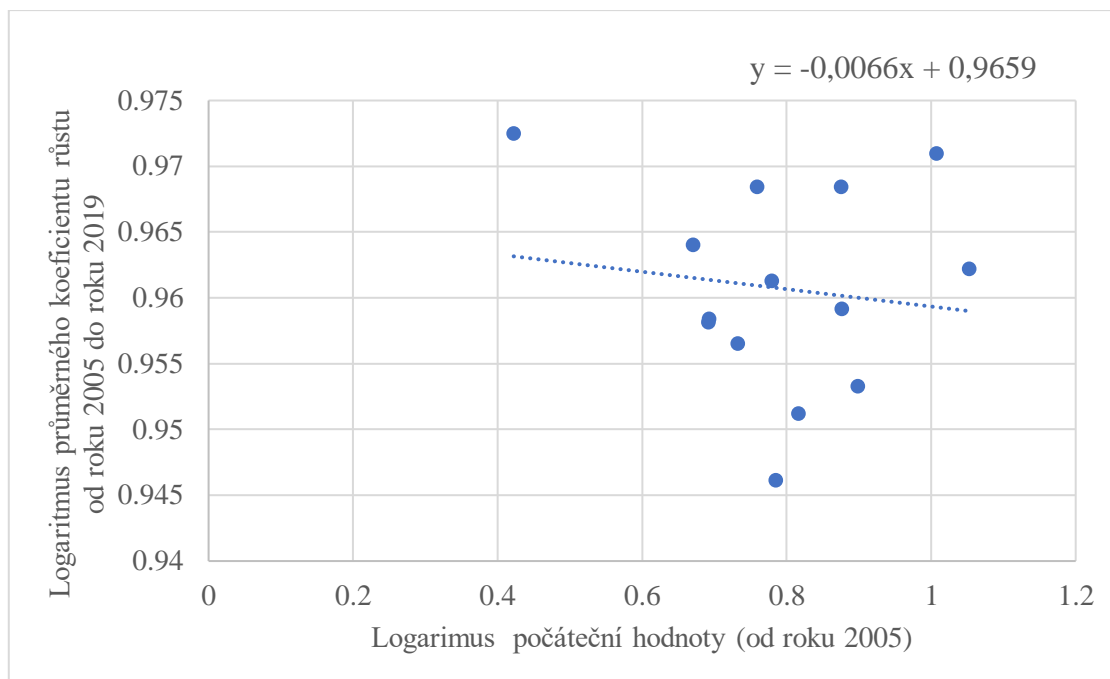
Jako další použitý ukazatel bude uveden ukazatel, který vyjadřuje počet uchazečů na jedno pracovní místo v kraji. Ke grafickému znázornění je přiložen obrázek č. 12 s grafem. Lineární regresní funkce, která je na obrázku č. 12 zaznamenána, má kladnou směrnici, lze tedy předpokládat, že by se mohlo jednat o divergenci. K určení, zda se skutečně jedná o divergentní trend, byl opět využit Pearsonův korelační koeficient, který prokázal, že trend je významný. Kritickou hodnotou sloužící pro porovnání byla hodnota 0,5324 a porovnávaným korelačním koeficientem byla hodnota 0,6458. Porovnávaný koeficient je vyšší, a proto byl trend označen za významný. Jako disparitní hodnota se v tomto případě dá označit hodnota pro Prahu (1).

Obrázek 12: Beta-konvergence ukazatele Uchazeči celkem na 1 pracovní místo v evidenci úřadu práce od roku 2005 do roku 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

Poslední ukazatel, na nějž byla použita metoda beta-konvergence, je ukazatelem nezaměstnanosti, podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let). Grafické znázornění výsledků beta-konvergence je na obrázku č. 13. Graf s lineární regresní přímkou indikuje pomocí sklonu slabý trend konvergence. Pomocí Pearsonova korelačního koeficientu však bylo zjištěno, že trend je nevýznamný, o konvergenci ani divergenci tedy hovořit nelze. Kritickou hodnotou, jež byla využita, byla hodnota 0,5324 a porovnávaný korelační koeficient byl 0,1343. Jelikož je koeficient nižší než kritická hodnota, bylo vyhodnoceno, že se nejedná o trend. Jako disparitní hodnota v tomto případě nebude označena žádná, neboť jsou všechny hodnoty od sebe navzájem vzdálené.

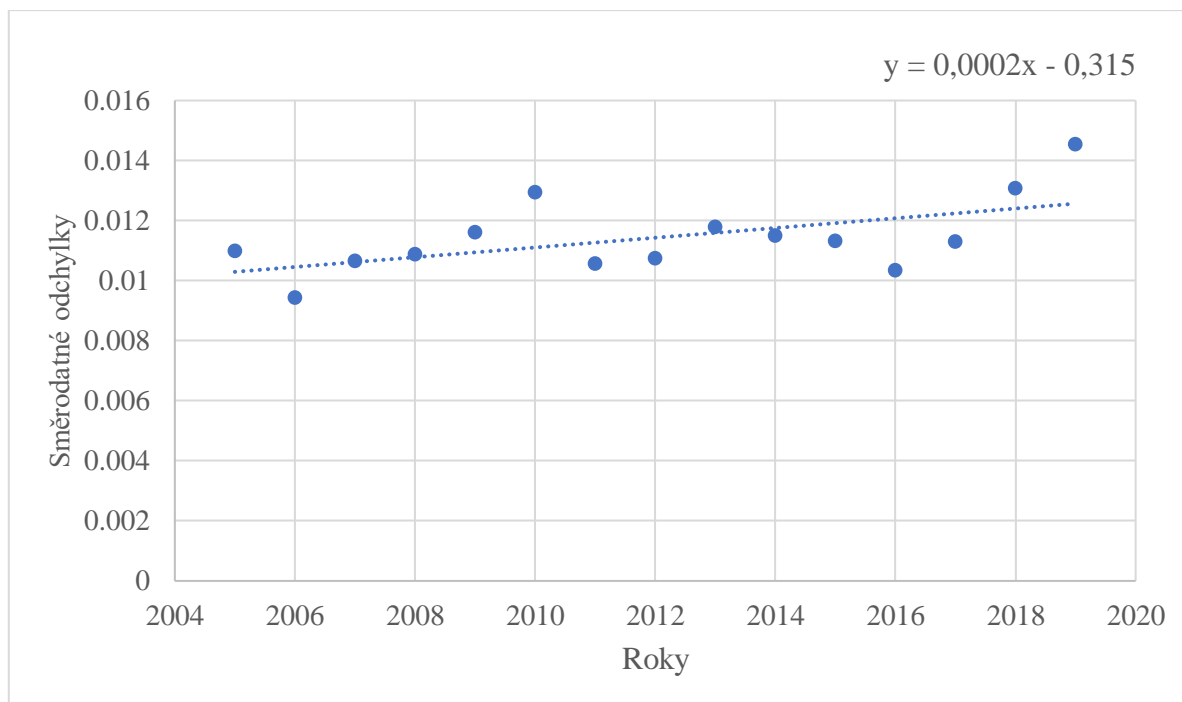

Obrázek 13: Beta-konvergence podílu nezaměstnaných osob ve věku 15–64 let na obyvatelstvo v témže věku od roku 2005 do roku 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

4.4 Hodnocení regionálních disparit na trhu práce pomocí sigma-konvergence

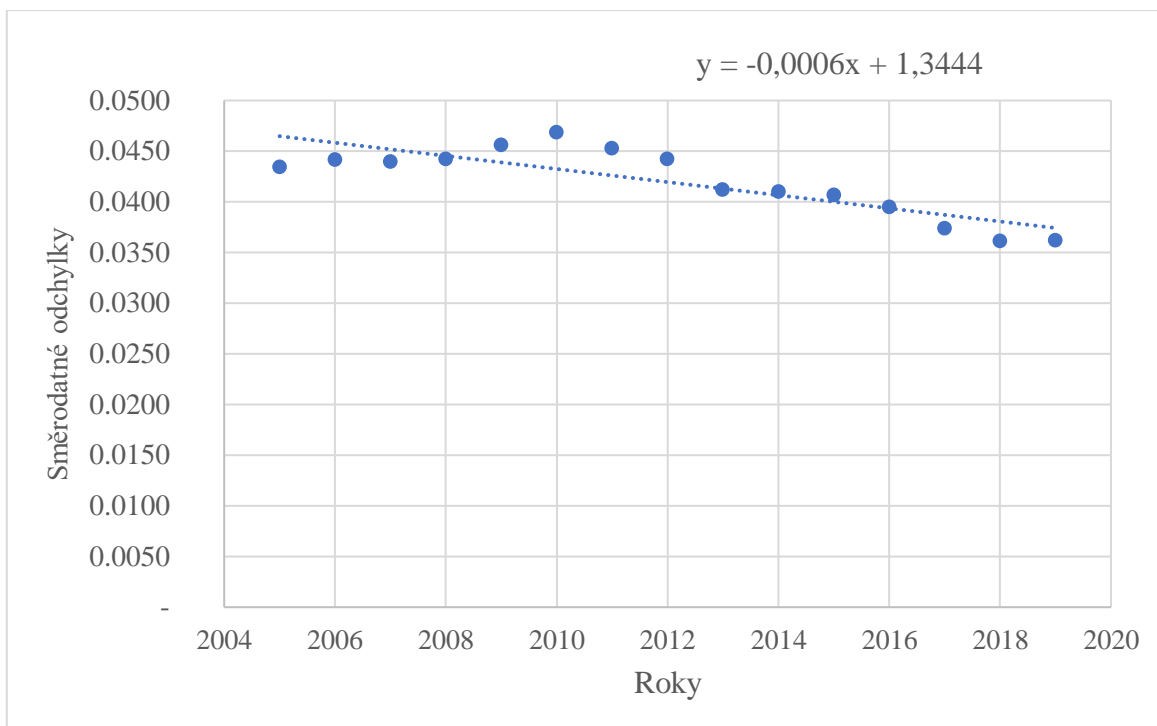
V této kapitole jsou uvedeny výsledky metody sigma-konvergence provedené na čtyřech vybraných ukazatelích trhu práce. Použité hodnoty pocházejí z let 2005 až 2019 a čtrnácti krajů ČR. Ke grafickému znázornění zjištěných hodnot pomocí sigma-konvergence jsou uvedeny bodové grafy s lineárním trendem. Prvním ukazatelem, na který byla použita sigma-konvergence, byl ukazatel míry ekonomické aktivity v jednotlivých krajích. Ke grafickému znázornění vývoje regionálních disparit dle tohoto ukazatele slouží graf na obrázku č. 14. Použitý bodový graf pomocí lineárního trendu značí, že by se mohlo jednat o divergentní trend. Pearsonův korelační koeficient vyhodnotil trend jako významný. Kritická hodnota, se kterou byl korelační koeficient porovnáván, je 0,5140 a korelační koeficient je 0,5734. Korelační koeficient má vyšší hodnotu než kritická hodnota, konstatovali jsme tedy, že divergentní trend je významný. Lze proto říci, že disparity mezi regiony se zvyšují.

Obrázek 14: Sigma-konvergence míry ekonomické aktivity v krajích v letech 2005 až 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

Dalším ukazatelem, na který byla použita sigma-konvergence, je průměrná hrubá měsíční mzda. Analýza indikuje pro tento ukazatel konvergenční trend. Trend je graficky znázorněn na obrázku č. 15. Přes velmi nízkou hodnotu směrnice, Pearsonův korelační koeficient označil trend za významný, zmíněnou konvergenci lze tedy považovat za prokázanou. Pearsonova kritická hodnota je v tomto případě 0,5140, porovnávaným korelačním koeficientem je 0,8392, trend byl označen za významný, protože korelační koeficient je vyšší než kritická hodnota.

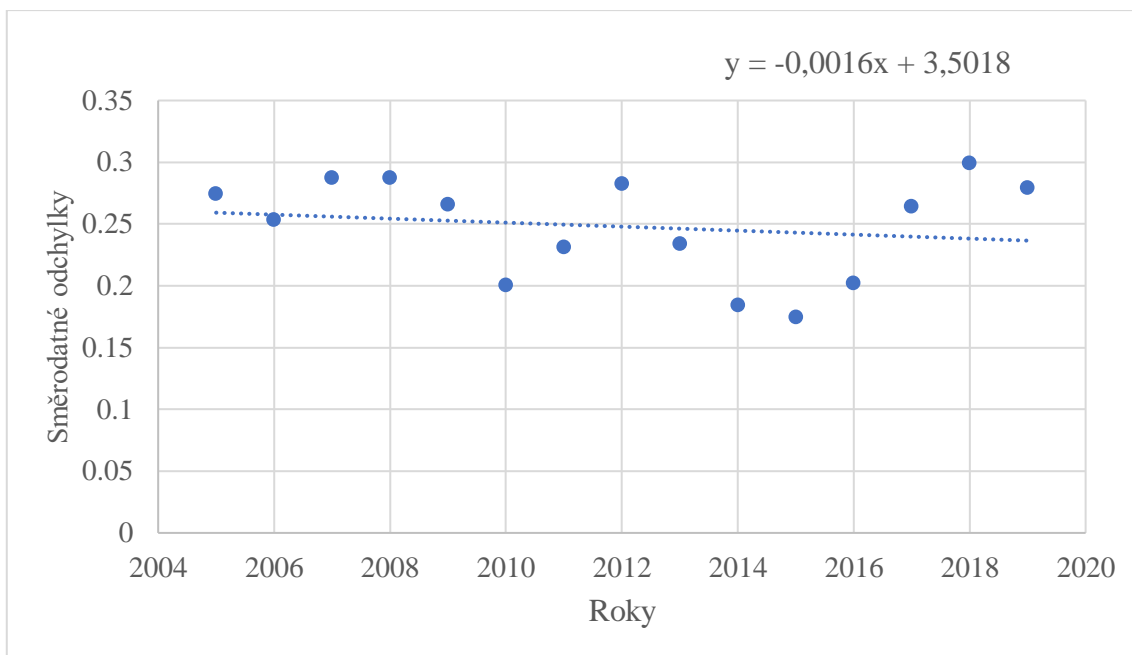

Obrázek 15: Sigma-konvergence průměrné hrubé měsíční mzdy v krajích v letech 2005 až 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

Poté byla sigma-konvergence aplikována také na ukazatel uchazečů celkem na jedno pracovní místo v evidenci úřadu práce. Sigma-konvergence neodhalila na daných datech ani konvergenci, ani divergenci, v tomto případě nelze trend jednoznačně určit. Dle očekávání ukázal Pearsonův korelační koeficient trend jako nevýznamný. Kritická hodnota Pearsonova korelačního koeficientu je 0,5140 a porovnávaným korelačním koeficientem je 0,1766, korelační koeficient je nižší než kritická hodnota, proto nelze jednoznačně určit.

Lineární regresní funkce pro tento ukazatel je znázorněna v grafu, i když je tedy směrnice záporná, nelze kvůli nevýznamnosti ve vývojové tendenci určit, zda regiony konvergují nebo divergují. Na následujícím obrázku č. 16 je znázorněno rozložení směrodatných odchylek ve sledovaném časovém období.

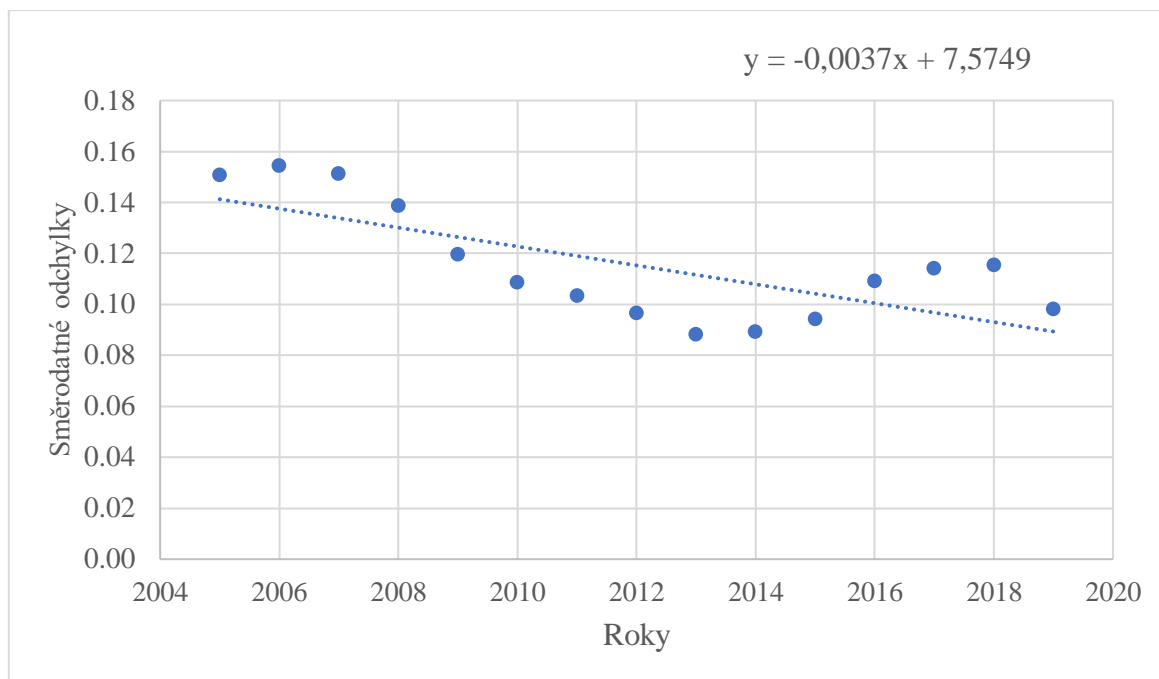

Obrázek 16: Sigma-konvergence ukazatele počtu uchazečů na jedno pracovní místo v krajích v letech 2005 až 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

Posledním ukazatelem, na nějž byla použita sigma-konvergence, je ukazatel podílu nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let). Analýza zjistila konvergenční trend. Lineární regresní funkce, jež je na obrázku č. 17, má zápornou směrnici, která ukazuje na konvergenci. Pearsonův korelační koeficient určil, že zjištěný trend je významný. Kritická hodnota Pearsonova korelačního koeficientu využitá k porovnání, zda se jedná o významný trend, je 0,5140 a porovnávaný korelační koeficient je 0,7214, a protože je korelační koeficient vyšší než kritická hodnota, byl trend označen za významný.

Obrázek 17: Sigma-konvergence ukazatele podílu nezaměstnaných osob na obyvatelstvu ve věku 15–64 let v krajích v letech 2005 až 2019

Zdroj: ČSÚ (2020)

4.5 Vyhodnocení analýzy

V této podkapitole jsou pro přehlednost shrnuty výsledky provedené analýzy sigma a beta konvergence všech čtyř zvolených indikátorů. Ve srovnávací tabulce č. 7 je ze zjištěných lineárních regresních rovnic na základě parametru β možné určit převažující tendence regionálních disparit, zda regiony konvergují (sbližují se, disparity mezi nimi se snižují), či zda divergují (vzdalují se, disparity mezi nimi se zvětšují). Aby mohl být učiněn kvalifikovaný závěr, je důležité znát korelační koeficient R , pro který byly stanoveny kritické hodnoty vycházející ze statistických tabulek Pearsonova korelačního koeficientu. Je-li korelační koeficient daného modelu vyšší než kritická hodnota, je model přijat jako významný, je-li korelační koeficient nižší než kritická hodnota, nelze trend jednoznačně určit.

Tabulka č. 7 shrnuje výsledky analýz celého zkoumaného souboru 14 krajů ČR z pohledu beta-konvergence i sigma-konvergence. Kritická hodnota pro korelační koeficient byla u tohoto souboru regionů na základě statistických tabulek Pearsonova korelačního koeficientu stanovena pro beta-konvergencí na 0,5324, kromě případu ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy u beta-konvergence, kde byla z důvodu vyřazení Prahy kritická hodnota stanovena na 0,5529. U metody sigma-konvergence byla kritická hodnota stanovena na 0,5140 pro všechny ukazatele. Odlišnost kritických hodnot souvisí s rozsahem analyzovaných vzorků.

Tabulka 7: Výsledky analýzy sigma-konvergence a beta-konvergence krajů ČR

Ukazatel	Konvergence	Lineární regresní rovnice	R	Zjištěný výsledek
Míra ekonomické aktivity	β	$y = -0,0088x + 1,0158$	0,2140	Nelze určit
	σ	$y = 0,0002x - 0,315$	0,5734	Divergence
Průměrná hrubá měsíční mzda	β	$y = -0,0009x + 1,008$	0,0747	Nelze určit
	σ	$y = -0,0006x + 1,3444$	0,8392	Konvergence
Uchazeči celkem na 1 pracovní místo v evidenci úřadu práce	β	$y = 1,8886x - 2,2927$	0,6458	Divergence
	σ	$y = -0,0016x + 3,5018$	0,1766	Nelze určit
Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvo 15–64 let)	β	$y = -0,0066x + 0,9659$	0,1343	Nelze určit
	σ	$y = -0,0037x + 7,5749$	0,7214	Konvergence

Zdroj: vlastní zpracování

Jak lze z tabulky č. 8 vidět, ačkoliv je u ukazatele míra ekonomické aktivity u lineární regresní rovnice parametrem β naznačena konvergence (u přístupu beta-konvergence), korelační koeficient v tomto případě nepřekročil kritickou hodnotu a nebylo tak možné dojít k jednoznačnému závěru, nelze tedy konvergenci či divergenci v tomto případě potvrdit. To se nedá říci o tomtéž ukazateli s přístupem sigma-konvergence, kde korelační koeficient překročil kritickou hodnotu, tudíž byl prokázán divergentní trend. V případě tohoto ukazatele tedy lze předpokládat, že kraje ČR spíše divergují, regionální disparity mezi regiony narůstají.

V případě ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy také nebylo možno u přístupu beta-konvergence možno rozhodnout, přestože je parametrem β naznačena konvergence, korelační koeficient nepřekročil stanovenou kritickou hodnotu a nelze tedy určit, o jaký trend se jedná. U přístupu sigma-konvergence, kde parametr β rovněž naznačoval konvergenční trend, byl trend prokázán, protože korelační koeficient překročil kritickou hodnotu. Lze tedy učinit závěr, že kraje v ČR z pohledu ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy spíše konvergují, tedy že se regionální disparity spíše snižují.

U třetího ukazatele, uchazečů celkem na jedno pracovní místo v evidenci úřadu práce, u beta-konvergence, kde v lineární regresní funkci parametr β naznačoval divergentní trend, byl tento trend pomocí Pearsonova korelačního koeficientu potvrzen. U sigma-konvergence, kde

byla parametrem β naznačena konvergence, nedosáhl korelační koeficient nad kritickou hodnotu. Lze tedy usuzovat, že kraje ČR v případě ukazatele uchazečů na jedno pracovní místo spíše divergují, tedy že meziregionální rozdíly se zvyšují.

Posledním analyzovaným ukazatelem je podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvu 15–64 let. V případě tohoto ukazatele u přístupu beta-konvergence, kde byla parametrem β naznačena konvergence, se trend nepotvrdil kritickou hodnotou, ovšem u přístupu sigma-konvergence, kde parametr β také naznačoval konvergenční trend, byl trend potvrzen, protože korelační koeficient překročil kritickou hodnotu. U tohoto ukazatele lze tedy usuzovat, že kraje v ČR spíše konvergují, meziregionální rozdíly se tedy spíše snižují.

Ani v jednom případě nelze považovat závěr za zcela přesvědčivý a průkazný, neboť konvergence či divergence byla vždy indikována jen pomocí jedné z aplikovaných metod, buď metody beta-konvergence, nebo metody sigma-konvergence. I přes fakt, že druhá metoda neprokázala opačný závěr, nelze trend považovat za průkazný, protože nebyl potvrzen oběma metodami současně. Ani u jednoho indikátoru tedy nedošlo ke vzájemné confirmaci výsledků obou metod, a proto jsou závěry spojeny s určitou mírou nejistoty.

ZÁVĚR

V současné době je na problematiku regionálních disparit směřována čím dál větší pozornost. Toto téma je velmi aktuální především na úrovni EU, která dělá pokroky zejména ve snaze podporovat vyvážený a udržitelný hospodářský a sociální rozvoj a tím přispívá k usměrňování regionálních disparit na území jednotlivých členských států. K tomuto účelu byla vytvořena tzv. politika hospodářské a sociální soudržnosti, k jejíž aplikaci se používá především pět evropských strukturálních a investičních fondů, prostřednictvím kterých jsou přerozdělovány finanční prostředky zejména na pomoc méně rozvinutým členským státům a jejich regionům. Ke zvyrazňování meziregionálních rozdílů napříč členskými státy docházelo s postupným rozšiřováním členské základny EU, především pak s přistoupením postkomunistických zemí východní Evropy.

V návaznosti na tyto skutečnosti bylo cílem práce posoudit vývoj regionálních disparit na trhu práce a identifikovat společné i specifické rozvojové vzorce. Vývoj regionálních disparit byl zkoumán pomocí čtyř indikátorů, a to pomocí míry ekonomické aktivity, průměrné hrubé mzdy, počtu uchazečů na jedno pracovní místo a podílu nezaměstnaných osob. Na úrovni všech zmíněných ukazatelů byla zkoumána převažující tendence vývoje mezi samosprávnými kraji v ČR, tedy zda regiony vzájemně konvergují a regionální disparity se tak snižují, či naopak divergují a regionální disparity se zvyšují. Pro hodnocení vývoje disparit mezi regiony byly využity dva přístupy, a to beta-konvergence a sigma-konvergence. Při aplikaci přístupu beta-konvergence byl aplikován lineární regresní model, na jehož vstupu byly využity logaritmy počátečních hodnot a logaritmy průměrných koeficientů růstu daných indikátorů. V rámci přístupu sigma-konvergence byl rozsah a vývoj meziregionálních rozdílů vyjádřen prostřednictvím směrodatné odchylky. V obou případech pak byla ověřována významnost výsledku pomocí korelačního koeficientu.

K posouzení vývoje regionálních disparit byly stanoveny dvě hypotézy. Pro vyhodnocení hypotézy 1, tedy že „z pohledu ukazatele průměrná hrubá měsíční mzda samosprávné kraje ČR konvergují“, je nutné shrnout výsledky analýzy provedené pomocí přístupu beta-konvergence a sigma-konvergence. Za použití přístupu beta-konvergence byl při hodnocení vývoje regionálních disparit na úrovni průměrné měsíční mzdy výsledek vyplývající z lineárního regresního modelu neprůkazný, neboť jeho významnost nedosáhla požadované hodnoty. Nebylo tak možné určit, zda regiony skutečně konvergují, či nikoliv. Za použití přístupu sigma-konvergence byl při hodnocení vývoje regionálních disparit na úrovni průměrné hrubé

měsíční mzdy výsledek, kdy byl vývoj regionálních disparit vyjádřen prostřednictvím korelačního koeficientu, potvrzen konvergenční trend. Z důvodu prokázání konvergence pouze pomocí jednoho přístupu nelze hypotézu 1 přijmout.

Pro ověření hypotézy 2, tedy že „z pohledu ukazatele podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvo ve věku 15–64 let samosprávné kraje v ČR konvergují“ je opět nutné shrnout výsledky analýzy provedené pomocí přístupu beta-konvergence a sigma-konvergence. Za použití přístupu beta-konvergence byl při hodnocení vývoje regionálních disparit na úrovni průměrné měsíční mzdy výsledek vyplývající z lineárního regresního modelu neprůkazný, neboť jeho významnost nedosáhla požadované hodnoty. Nebylo tak možné určit, zda regiony skutečně konvergují, či nikoliv. Za použití přístupu sigma-konvergence byl při hodnocení vývoje regionálních disparit na úrovni průměrné hrubé měsíční mzdy výsledek, kdy byl vývoj regionálních disparit vyjádřen prostřednictvím korelačního koeficientu, potvrzen konvergenční trend. Na základě výše uvedených výsledků provedené analýzy, kdy byla konvergence potvrzena pouze u jednoho přístupu, není možné stanovenou hypotézu 2 přijmout, neboť nedošlo ke splnění definované podmínky prokázání konvergence u obou zvolených metod.

V rámci shrnutí výsledků analýzy lze konstatovat, že u beta-konvergence vyšel pouze jeden významný trend, a to v případě ukazatele uchazeči na jedno pracovní místo v evidenci úřadu práce, trend vyšel jako divergentní, kraje se tedy vzdalují. V případě sigma-konvergence vyšel významný trend u tří ukazatelů. U ukazatele míra ekonomické aktivity vyšel divergentní trend, kraje se tedy vzdalují. Pro ukazatel průměrná hrubá měsíční mzda vyšel trend konvergentní, kraje se sbližují, a v případě ukazatele podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvo ve věku 15–64 let vyšel trend konvergentní, kraje se tedy sbližují. U dvou ukazatelů tedy byla zjištěna konvergence a u dvou divergence. V případě výpočtu ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy pomocí metody beta-konvergence musela být z výpočtu vyloučena Praha, protože její hodnoty se příliš lišily od jiných krajů. Průměrný měsíční plat v Praze je oproti ostatním krajům větší v průměru o 37 %.

V případech ukazatelů míra ekonomické aktivity a uchazeči na jedno pracovní místo v evidenci na úřadu práce pomocí metody beta-konvergence byla Praha určena jako disparitní. Jako kraje s nejhorším vývojem tohoto ukazatele mohou být označeny kraje Moravskoslezský a Olomoucký, oproti tomu kraje s nejlepším vývojem jsou Praha a Karlovarský kraj. U ukazatele podíl nezaměstnaných na obyvatelstvo ve věku 15–64 let nebyla jako disparitní hodnota označena žádná, neboť všechny hodnoty jsou od sebe navzájem vzdálené. Při

analyzování ukazatele průměrná hrubá měsíční mzda pomocí metody beta-konvergence byly jako disparitní hodnoty označeny hodnoty pro Moravskoslezský kraj a pro Středočeský kraj. V případě Středočeského kraje byla hodnota tak vysoká, že byla velmi vzdálená od ostatních krajů, oproti tomu pro Moravskoslezský kraj byla tak nízká, že se velmi vzdálila od ostatních krajů.

Na základě těchto zjištění je možné konstatovat, že případy, které bylo možné označit jako disparitní, byly v rámci analýzy spíše ojedinělé, ve většině případů tedy nejsou ve vývoji disparit mezi kraji zásadní rozdíly. Respektive jejich rozvojové vzorce lze označit za podobné. Výjimky se pak zpravidla týkaly regionu hlavního města Prahy, která je svým prostorovým vymezením, ve kterém absentuje venkovský prostor, a strukturou obyvatelstva i ekonomiky do značné míry unikátní.

Tato práce bezesporu ukázala, jak je celá problematika regionálních disparit složitá. Vzhledem k tomu, že na otázku tendencí vývoje regionálních disparit nebylo možné jednoznačně odpovědět, by bylo vhodné, aby tato problematika byla předmětem dalšího výzkumu.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ARMSTRONG, H., TAYLOR J. Regional economics and policy. Oxford: Blackwell, 2000. 437 s. ISBN 0631217134.
- [2] AYDALOT, P. Économie régionale et urbaine. *Économica* [online]. Paříž, 1985, 487 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.erudit.org/en/journals/cgq/1986-v30-n81-cgq2653/021825ar/>
- [3] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Praha: Karolinum, 2011. 242 s. ISBN 9788024619743.
- [4] ČADIL, J. Regionální ekonomie: teorie a praxe. Praha: C.H. Beck, 2010. 152 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-191-8.
- [5] ČSÚ. Regionální statistiky. Český statistický úřad [online]. 2020 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/regiony_mesta_obce_souhrn
- [6] DIDEROT, K. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha, 1999. ISBN 80-90255523.
- [7] EUROSTAT. Nezaměstnanost podle pohlaví, věku, úrovně dosaženého vzdělání a regionů. Eurostat [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_r_lfu3pers/default/table?lang=en
- [8] EVROPSKÁ KOMISE. Evropská strategie zaměstnanosti: Zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování. Ec.europa.eu, 2010. [online]. [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=cs>
- [9] EVROPSKÁ KOMISE. Regionální politika. [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/cs/
- [10] HÁJEK, O. Regionální disparity a regionální politika: Česká republika v programovém období 2007-2013. Žilina: Georg, 2011. 166 s. ISBN 9788089401505.
- [11] HUČKA, M. a kol. Vznik regionálních disparit, jejich pojetí, charakteristika a klasifikace [online]. In: Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 2008, s. 94 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd7_vyzkumne_studie_2010/pdf/01_studie_du2.pdf
- [12] ILO. International labour organization [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
- [13] KACZOR, P. Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 9788024519302.
- [14] KUTSCHERAUER, A. a kol., Regionální disparity: disparity v regionálním rozvoji země, jejich pojetí, identifikace a hodnocení. Ostrava: VŠB-TU, 2010. 250 s. ISBN 978-80-248-2335-5.
- [15] LACINA, K., KALA, T. Regionální a mezinárodní marketing. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-929-6.
- [16] MACHÁČEK, J., TOTH P., WOKOUN R. Regionální a municipální ekonomie. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 9788024518367.

- [17] MALINOVSKÝ, J., KUTSCHERAUER, A., SUCHÁČEK J. Management regionů a obcí: průvodce modulu. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, Regionální centrum celoživotního vzdělávání, 2003. ISBN 8024803879.
- [18] MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ [online]. Praha, 2019 [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://mmr.cz/getmedia/58c57a22-202d-4374-af5d-cbd8f9454adb/SRR21.pdf.aspx?ext=.pdf>
- [19] MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020 [online]. Praha, 2013 [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/08e2e8d8-4c18-4e15-a7e2-0fa481336016/SRR-2014-2020.pdf>
- [20] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ – NÚV. Vzdělávání a trh práce v krajích ČR. [online]. 2011 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/vzdelavani-a-trh-prace-v-krajich-cr-1>
- [21] NORDREGIO, UMS RIATE, RRG SPATIAL PLANNING AND GEOINFORMATION, LIG a EUROFUTURES FINLAND. Policy Department Structural and Cohesion Policies: Regional disparities and Cohesion: What strategies for the future [online]. Brusel, 2007, 14. 5. 2007, 138 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/200/200705/20070530intra-regionaldisparitiesen.pdf
- [22] OECD. Regions and Cities at a Glance 2020, Paris: OECD Publishing, 2020. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/959d5ba0-en> .
- [23] PIETERSE, J. N. Development Theory: Deconstructions Reconstructions. Delhi: Vistaar, 2001. 195 s. Sage. ISBN 0-7619-5293-4
- [24] POŠTA. V., MACÁKOVÁ L., PAVELKA T. Strukturální míra nezaměstnanosti v ČR. Vydání 1. Praha: Management Press, 2015. ISBN 978-80-7261-296-3.
- [25] ŘEHOŘ, P. Metody hodnocení potenciálu regionů se zaměřením na trh práce: vědecká monografie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010. ISBN 9788072047352.
- [26] SKOKAN, K. Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie. Ostrava: Repronis, 2003. 114 s. ISBN 80-7329-023-5.
- [27] SKOKAN, K. Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji. Ostrava: Repronis, 2004. 160 s. ISBN 80-7329-059-6.
- [28] SLANÝ, A., FRANC, A. Hospodářská politika. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 122 s. SBN 80–210–3476–9.
- [29] SLOBODA, D. Slovensko a regionálne rozdiely. Teórie, regióny, indikátory, metódy. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika, 2006. 49 s. Dostupné z: https://spu.fem.uniag.sk/cvicenia/ksv/moravcikova/Sociologia%20vidieka%20a%20plh/Doplnkove%20materialy%20pre%20samostudium/Regionalny%20rozvoj/Slovensko_a_regionalne_rozdiely.pdf
- [30] STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J. Regionální politika a její nástroje. Praha: Portál, 2009. 214 s. ISBN 97-8807367-58-82.
- [31] VANHOVE, N. Regional Policy: A European Approach. Abington: Routledge, 2013. 504 s. ISBN 0714641871.

[32] VORAUER, K. Europäische Regionalpolitik-Regionale Disparitäten. Münchener Geographische Hefte, 1997, ISBN 3-932820-01.

[33] WOKOUN, R. Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 9788072016990.